

SPORAZUMI O RAZGRANIČENJU EPIKONTINENTSKIH POJASEVA IZMEĐU DRŽAVA ČIJE OBALE LEŽE SUČELICE ILI MEĐUSOBNO GRANIČE U SREDOZEMLJU

Dr. sc. MARINA VOKIĆ ŽUŽUL *

UDK 341.222

Izvorni znanstveni članak

Primljeno: 10.7.2012.

Prihvaćeno za tisak: 17.10.2012.

Dvostranim sporazumima između država čije obale leže sučelice ili međusobno graniče do danas je u Sredozemnom moru konačno definirano samo deset crta razgraničenja epikontinentskih pojaseva. U ovome radu analizira se sadržaj svakog od tih ugovora i ukazuje na potrebu utvrđivanja brojnih novih granica sredozemnoga morskoga dna i podzemlja, posebice s obzirom na sve veću gospodarsku važnost njegovih prirodnih bogatstava. Toj analizi prethodi istraživanje primjene konvencijskih pravila o vanjskim granicama epikontinentskog pojasa u nacionalnim propisima obalnih država. Kao najaktivnija sredozemna zemlja u određivanju granica podmorja ističe se Republika Italija. Uz usvajanje detaljnih propisa o vanjskim granicama epikontinentskog pojasa, Italija je zaključila i pet sporazuma o njegovom razgraničenju sa susjednim državama - s bivšom Jugoslavijom, Tunisom, Španjolskom, Grčkom i Albanijom. Uz te ugovore razmatraju se i temeljne značajke dvaju sporazuma koji provode presude Međunarodnog suda pravde (Libija - Tunis i Libija - Malta) te kriteriji razgraničenja epikontinentskog pojasa primijenjeni u ugovorima o jedinstvenoj morskoj granici između Bugarske i Turske te Francuske i Monaka. Predmet analize je i crta razgraničenja epikontinentskih pojaseva utvrđena sporazumom između Turske i bivšega Sovjetskog Saveza 1978., koja je devet godina kasnije postala granicom i njihovih gospodarskih pojaseva. Cilj ovoga izlaganja nije samo dati pregled svih dosada sporazumno utvrđenih granica epikontinentskih pojaseva u Sredozemlju, nego i pokušati odgovoriti na pitanje - trebaju li već postojeće granice koje su bile dogovorene za morsko dno, postati i granice voda nad morskim dnom. To je pitanje od posebne važnosti za buduće razgraničenje gospodarskog pojasa odnosno zaštićenoga ekološko-ribolovnog pojasa Republike Hrvatske sa sličnim zonama susjednih država u Jadranu. S obzirom na nedavno započeta istraživanja potencijalnih nalazišta nafte i plina u južnom Jadranu, u radu se upozorava i na još neobavljen zadatak povlačenja crte lateralnog razgraničenja epikontinentskih pojaseva Hrvatske i Crne Gore.

Ključne riječi: epikontinentski pojas; razgraničenje; vanjska granica; jedinstvena morska granica; Sredozemno more.

1. UVOD

Problemi razgraničenja morskih prostora pod pravnim režimom epikontinent-skog pojasa osobito su složeni u uvjetima zatvorenih ili poluzatvorenih mora. Oblik,

* Dr. sc. Marina Vokić Žužul, znanstvena suradnica, Jadranski zavod Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, Augusta Šenoe 4, 10000 Zagreb, e-mail: mvz@hazu.hr

veličina i dubina Sredozemnog mora,¹ dvadeset i šest zemalja koje izlaze na njegove obale,² veliki broj otoka te poglavito mala udaljenost između obala koje leže sučelice, u literaturi iz međunarodnog prava mora često se ocjenjuju glavnim razlozima koji prolongiraju utvrđivanje tih granica.³

Budući da postoje znatne razlike u definiranju epikontinentskog pojasa u Konvenciji UN-a o pravu mora⁴ i u Konvenciji o epikontinentskom pojasu iz 1958.,⁵ razmatranja o granicama prostora pod tim pravnim režimom u Sredozemlju najbolje je započeti općenitom definicijom koja se obično navodi u suvremenim djelima iz međunarodnog prava mora. Prvenstveni razlog za takav pristup vezan je uz činjenicu da veličina Sredozemnog mora ne dopušta obalnim državama proširenje granica njihovih epikontinentskih pojaseva u skladu s pravilima iz članka 76. Konvencije iz 1982.

Pod pojmom epikontinentski pojas u međunarodnopravnoj doktrini najčešće se podrazumijeva prostor morskog dna i podzemlja u nastavku vanjske granice teritorijalnog mora, u kojemu obalne države imaju suverena prava radi istraživanja i iskorištavanja njegovih prirodnih bogatstava, prije svega nafte i plina.⁶ Uz Međunarodnu zonu, epikontinentski pojas jedini je morski prostor koji obuhvaća samo morsko dno i podzemlje. More iznad toga pojasa može biti otvoreno more, gospodarski pojas ili eventualno vanjski pojas, a prava obalne države u njemu, ne diraju u pravnu narav voda iznad tog pojasa kao ni zračnog stupa iznad tih voda.⁷

¹ Budući da je s Atlantskim oceanom povezano samo uskim otvorom tjesnaca Gibraltar, s Crnim morem tjesnacima Bospor i Dardaneli te s Crvenim morem Sueskim kanalom, a okruženo je obalama brojnih država, Sredozemno more neosporno pripada u kategoriju zatvorenih ili poluzatvorenih mora na koje se odnosi Dio IX. Konvencije o pravu mora iz 1982.

² Albanija, Alžir, Bosna i Hercegovina, Bugarska, Cipar, Crna Gora, Egipat, Francuska, Grčka, Gruzija, Hrvatska, Italija, Izrael, Libanon, Libija, Malta, Maroko, Monako, Rumunjska, Ruska Federacija, Sirija, Slovenija, Španjolska, Tunis, Turska i Ukrajina.

³ Opširno o činiteljima koji otežavaju razgraničenje epikontinentskih pojaseva u Sredozemlju vidi: F. BASTIANELLI, *Analisi e valutazione dei fattori che ostacolano la delimitazione della Piattaforma continentale nel Mediterraneo*, u: U. Leanza (ur.), *Il Regime Giuridico Internazionale del Mare Mediterraneo*, Milano, 1987., str. 83-90. Vidi također: T. SCOVAZZI, *Les zones côtières en Méditerranée: evolution et confusion*, u: *Annuaire de la droit de la mer*, 2001., Vol. 6, str. 103.; U. LEANZA, *Il nuovo diritto del Mare e la sua applicazione nel Mediterraneo*, Torino, 1993., str. 302-303.; G. CATALDI, *La ligne unique de délimitation? Application en Méditerranée*, *Annuaire du Droit de la Mer*, 2002., tome 7, str. 232.

⁴ U nastavku - Konvencija iz 1982. Stupila na snagu 16. studenoga 1994., a Hrvatsku obvezuje od 5. travnja 1995. Do danas su 162 države postale njezinim strankama.

⁵ Konvencija o epikontinentskom pojasu ugovorni je propis i danas na snazi, a obvezuje 58 država. Među njima i trinaest država koje imaju obale na Sredozemnom moru - Albaniju, Bugarsku, Cipar, Crnu Goru, Francusku, Grčku, Hrvatsku, Izrael, Maltu, Rumunjsku, Sloveniju, Španjolsku i Ukrajinu.

⁶ Prema članku 77. Konvencije iz 1982. prirodna bogatstva epikontinentskog pojasa obuhvaćaju i živa bića koja pripadaju "vrstama od dna". U te vrste ubrajaju se školjke, koralji, morske zvijezde, neke vrste rakova i dr. Obalna država ima u tom pojasu i neka druga prava poput podizanja uređaja i naprava za iskorištavanje nafte, primjerice postavljanje platformi.

⁷ U doktrini međunarodnog prava epikontinentski pojas definirali su brojni autori. Vidi primjerice: C. L. ROZAKIS, *Continental Shelf*, u: R. Bernhardt (ur.), *Encyclopedia of Public International Law*, Amsterdam - London - New York - Tokyo, 1992., Vol. One, str. 783-784.; H. KELSEN, *On the Issue of the*

Ako obalnoj državi njezin zemljopisni položaj to omogućuje, epikontinentski pojas stječe automatski kao i teritorijalno more, dakle, neovisno od bilo kakvog proglašenja te od stvarne ili fiktivne okupacije. To je u članku 2(3). izrijekom propisala Konvencija iz 1958., a taj propis preuzela je i Konvencija o pravu mora.⁸ I Međunarodni sud je u presudi spora o epikontinentskom pojasu u Sjevernom moru od 20. veljače 1969. ustanovio načelo prema kojemu obalna država ima inherentno pravo na epikontinentski pojas, koji čini prirodni produžetak njezinoga kopnenog područja pod morem.⁹

Definicija toga pojasa koja je unijeta u Konvenciju iz 1982. rezultat je višestrukih kompromisa između država sudionica Treće konferencije o pravu mora kao i snažnoga tehnološkog razvoja, koji je već šezdesetih godina prošlog stoljeća omogućio crpljenje nafte i plina iz dubljih prostora podmorja.¹⁰ Sasvim je napušten kriterij eksploitabilnosti, djelomično i kriterij dubine, a granica epikontinentskog pojasa pomaknuta je daleko prema pučini preko čitavoga prirodnog produžetka njezinoga kopnenog područja do vanjskog ruba kontinentske orubine,¹¹ ili do udaljenosti od 200 morskih milja od polaznih crta od kojih se mjeri širina teritorijalnog mora, tamo gdje vanjski rub kontinentske orubine ne seže do te udaljenosti.

Za određivanje vanjskog ruba kontinentske orubine u nekoliko točaka članka 76. predviđena je složena formula, čijom se primenom ne smije prijeći udaljenost od

Continental Shelf, Two Legal Opinions, *Austrian Journal of Public and International Law*, 1986., Suppl. 8, str. 7-10.; U. LEANZA, *Il diritto degli spazi internazionali, Parte seconda, Le nuove frontiere*, Torino, 1999., str. 31-34.; R.-J. DUPUY, D. VIGNES (ur.), *A Handbook on the New Law of the Sea*, Dordrecht/Boston/Lancaster, 1991., str. 315-319.; S. D. IATROPOULOS, *Continental Shelf - The Legal Concept, Thesaurus Acroasium, National and International Boundaries*, 1985., Vol. XIV, str. 699-701.; M. A. KHAN, *The Juridical Concept of the Continental Shelf*, u: H. Caminos (ur.), *Law of the Sea*, Aldershot-Burlington-Singapore-Sydney, 2001., str. 200-203.; T. H. HEIDAR, *Legal Aspects of Continental Shelf Limits*, u: M. H. Nordquist, J. N. Moore, T. H. Heidar (ur.), *Legal and Scientific Aspects of Continental Shelf Limits*, Leiden/Boston, 2004., str. 19-20.; D. RUDOLF, *Enciklopedijski rječnik međunarodnog prava mora*, Zagreb 2012., str. 149-151.; V. IBLER, *Rječnik međunarodnog javnog prava*, Zagreb, 1987., str. 82.; V. Đ. DEGAN, *Međunarodno pravo*, Zagreb, 2011., str. 660-662.; J. ANDRASSY, B. BAKOTIĆ, M. SERŠIĆ, B. VUKAS, *Međunarodno pravo 1*, Zagreb, 2010., str. 238-240.

⁸ Članak 77(3). Konvencije iz 1982.

⁹ Sud je u toj presudi, među ostalim, naveo: "prava obalne države na području epikontinentskog pojasa, koji čini prirodni produžetak njezinoga područja pod morem, postoje *ipso facto* i *ab initio* na temelju suverenosti nad tim područjem i protegnućem te suverenosti u obliku vršenja suverenih prava u svrhu istraživanja morskog dna i iskorištavanja njegovih prirodnih izvora." (*I.C.J. Reports* 1969., str. 22, para. 19.) O naravi i domašaju tog načela, kroz analizu sudske prakse vidi: J. I. CHARNEY, *International Maritime Boundaries for the Continental Shelf: The Relevance of Natural Prolongation*, u: N. Ando, E. McWhinney, R. Wolfrum, (ur.), *Liber Amicorum Judge Shigeru Oda*, The Hague/London/New York, Vol. 2, 2002., str. 1011-1029.

¹⁰ Kao i u brojnim drugim djelima iz međunarodnog prava mora u Hrvatskoj i u ovome radu riječ *podmorje* koristi se kao sinonim za izraz *morsko dno i podzemlje*.

¹¹ Zajedničkim nazivom - *kontinentalna orubina* obuhvaćeni su, dakle, svi dijelovi morskoga dna, od obalnog ruba do dna dubokog mora od oko 4000 metara.

350 milja od polaznih crta, ili udaljenost od 100 milja od izobate od 2 500 metara.¹² Budući da u Sredozemnom moru ne postoji niti jedna točka u kojoj bi dvije obale bile udaljene više od 400 milja, obalne države nemaju mogućnost protezanja svojih epikontinentskih pojaseva izvan granica od 200 milja,¹³ pa se ti propisi ovdje neće detaljnije razmatrati. Ipak, na njihovu moguću primjenu valja upozoriti u pogledu vanjskih granica epikontinentskog pojasa onih sredozemnih država koje imaju obale (odnosno široke kontinentske orubine) na drugim morima, poput Francuske, Maroka, Španjolske i Ruske Federacije.

S obzirom na brojne otoke u Sredozemnom moru, posebno valja istaknuti da svoj epikontinentski pojas imaju i otoci, što je izričito navedeno u članku 1. Konvencije iz 1958., dakle, u okviru definicije morskog prostora pod tim pravnim režimom. Također i prema Konvenciji iz 1982., otoci imaju svoj epikontinentski pojas kao i ostali dijelovi kopnenoga državnog područja.¹⁴

Na stranicama ovoga rada analizira se primjena međunarodnopravnih pravila o granicama epikontinentskog pojasa u praksi obalnih država Sredozemlja. Iako su u središtu pozornosti dvostrani sporazumi kojima je dosada podijeljeno morsko dno i podzemlje između sredozemnih država, analizom su obuhvaćeni i propisi o vanjskim granicama epikontinentskog pojasa koji su unijeti u njihova nacionalna zakonodavstva. U odjeljcima koji slijede ukazuje se također, i na potrebu utvrđivanja brojnih novih granica sredozemnog podmorja,¹⁵ posebice s obzirom na sve veću

¹² Obalna država može sama izabrati jednu od tih dviju mogućnosti za određivanje vanjskog ruba svoje kontinentske orubine, ali o takvoj granici mora zatražiti mišljenje međunarodne Komisije za granice epikontinentskog pojasa u skladu s čl. 76(8). i prilogom II Konvencije iz 1982.

¹³ Poblježi vidi: U. LEANZA, *The Continental Shelf of the Mediterranean Sea and Delimitation Theoreof*, u: E. L. Miles, T. Treves (ur.), *The Law of the Sea: New Worlds New Discoveries*, Honolulu, 1993., str. 183-184.; G. H. BLAKE, *Coastal state sovereignty in the Mediterranean sea: the case of Malta*, *GeoJournal*, 1997., Vol. 41, no. 2, str. 176.

¹⁴ Ta odredba nije sastavni dio definicije epikontinentskog pojasa u članku 76., nego je navedena u članku 121. u kojem su sadržane odredbe o položaju otoka u svim morskim prostorima. Prema točki 3. toga članka *stijene* odnosno *hridi* na kojima nije moguć ljudski boravak ili samostalni gospodarski život nemaju svoj epikontinentalni pojas.

Detaljniju analizu tih propisa i njihove primjene u razgraničenju epikontinentskih pojaseva vidi: H. W. JAYEWARDENE, *The Regime of Islands in International Law*, Dordrecht/Boston/London, 1990., str. 14-15, 285-311.; D. W. BOWETT, *Islands*, u: R. Bernhardt (ur.), *Encyclopedia of Public International Law*, Amsterdam – Lausanne - New York - Oxford - Shannon - Tokyo, 1995., Vol. Two, str. 1456-1457.; V. BARIĆ PUNDA, I. GRABOVAC, *Pojam otoka u međunarodnom pravu s posebnim osvrtom na Palagružu i razgraničenje morskih i podmorskih prostora Republike Hrvatske*, *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu*, 1995., br. 39 – 40, str. 105-112.

¹⁵ Prema L. Caflischu razgraničenje je postupak usmjeren odvajanju država kojima morski prostori graniče jedan s drugim te nisu odvojeni dijelovima otvorenog mora ili zonom međunarodnog podmorja. Vidi poblježi: L. CAFLISCH, *The Delimitation of Marine Spaces between States with Opposite or Adjacent Coasts* u: R. J. Dupuy, D. Vignes, (ur.), *o.c.*, str. 426-427; *id.*, *Maritime Boundaries, Delimitation*, u: R. Bernhardt (ur.), *Encyclopedia of Public International Law*, Amsterdam - Lausanne - New York - Oxford - Shannon - Singapore - Tokyo, 1997., Vol. Three, str. 300-307.

gospodarsku važnost njegovih prirodnih bogatstava.

Unatoč tome što je i prema Ženevskoj konvenciji iz 1958. kao i prema Konvenciji UN-a o pravu mora iz 1982. godine upravo sporazum prvo sredstvo za razgraničenje epikontinentskih pojaseva,¹⁶ države čije obale leže sučelice ili međusobno graniče u Sredozemlju dosada su dvostranim sporazumima konačno definirale samo deset crta razgraničenja podmorja pred svojim obalama. Čak pet od njih zaključila je Italija - s bivšom Jugoslavijom, Tunisom, Grčkom, Španjolskom i Albanijom. Turska i bivši Sovjetski Savez, Monako i Francuska te Turska i Bugarska sporazumjele su se o jedinstvenoj morskoj granici "za sve svrhe" koja obuhvaća i epikontinentski pojas između njihovih obala. Dva sporazuma o granicama morskoga dna i podzemlja između Tunisa i Libije te Libije i Malte provode odluke Međunarodnog suda pravde.

Dugogodišnji spor između Rumunjske i Ukrajine oko dijelova Crnog mora za koje se pretpostavlja da su bogati naftom i plinom, okončan je 2009. godine presudom Međunarodnog suda o razgraničenju njihovih epikontinentskih i gospodarskih pojaseva jedinstvenom granicom,¹⁷ a jedan od najsloženijih sporova o razgraničenju podmorja u povijesti prava mora - između Grčke i Turske u Egejskome moru, ni nakon gotovo četiri desetljeća još uvijek nije riješen.¹⁸ Definiranje granične crte u nekim područjima poput središnjeg dijela južnog Sredozemlja (gdje su smještene Italija, Malta, Libija i Tunis) dodatno je otežano zbog potrebe sporazumijevanja na multilateralnoj osnovi.

Mali broj sporazuma o granicama epikontinentskih pojaseva u Sredozemnome moru stvara situaciju pravne nesigurnosti, koja već desetljećima nepovoljno utječe na pokretanje ogromnih investicija potrebnih za istraživanje i iskorištavanje njegovih prirodnih bogatstava. Ipak, posljednjih godina zbog naglog porasta cijena energenata na svjetskom tržištu, aktivnosti vezane uz istraživanje mogućih nala-

O definiciji i utvrđivanju morskih granica vidi također: V. Đ. DEGAN, *o.c.*, str. 553 i d.; *id.*, O granicama na prostorima mora, morskog dna i podzemlja, *Uporedno pomorsko pravo*, 1991., br. 131-132, str. 175-182; V. BARIĆ PUNDA, Proširenje jurisdikcije Republike Hrvatske u Jadranskome moru, *Adrias*, 2004., sv. 11, str. 119-122; S. P. JAGOTA, *Maritime Boundary*, /Dordrecht/Boston/Lancaster, 1985., str. 3-4.

¹⁶ U skladu s člankom 6. Konvencije iz 1958. i člankom 83. Konvencije iz 1982.

¹⁷ U sporu se odlučivalo i o pravu na istraživanje i bušenje područja od 12 000 četvornih kilometara u kojemu su, prema procjenama stručnjaka, pričuve više od 100 milijardi prostornih metara zemnog plina te više od 10 milijuna tona sirove nafte. Tekst presude vidi: *I.C.J., Reports* 2009., str. 61.

¹⁸ Međunarodni sud se u toj parnici proglasio nenadležnim presudom od 19. prosinca 1978. (*I.C.J., Reports* 1978., str. 3.) Budući da su svi pokušaji rješavanja toga spora - i jednostrani, i diplomatski i sudski, ostali bez uspjeha, dvije strane danas nisu nimalo bliže utvrđivanju crte razgraničenja nego 1973. godine. Detaljnije vidi: L. GROSS, The dispute between Greece and Turkey concerning the continental shelf in the Aegean, *American Journal of International Law*, vol. 71, 1977., str. 31-59; K. OELLERS-FRAHM, Aegean Sea Continental Shelf Case, *Encyclopedia of Public International Law*, Amsterdam - London - New York - Tokyo, 1992., Vol. One, str. 48-49. C. L. ROZAKIS, The Greek Continental Shelf, u: T. C. Kariotis, *Greece and the Law of the Sea*, The Hague/London/Boston, 1997., str. 71-73.; D. BÖLÜKBASI, *Turkey and Greece - The Aegean disputes, A Unique Case in International Law*, London 2004., str. 419-423.

zišta nafte i plina intenziviraju su se diljem Sredozemlja. Pronalazak velikih zalih prirodnog plina ispred sredozemne obale Izraela 2010. godine, bio je poticaj i susjednim državama da započnu istražna bušenja. Kada je krajem 2011. godine u podmorju ispred južnih obala Cipra otkriveno golemo plinsko nalazište, upravo je nedostatak sporazuma o razgraničenju epikontinentskih pojaseva između država istočnog Sredozemlja¹⁹ negativno utjecao na te aktivnosti i doveo do napetosti u međudržavnim odnosima.

Prije analize svakoga od spomenutih deset sporazuma o razgraničenju epikontinentskih pojaseva koji su na snazi, valja napomenuti da su u tu svrhu zaključena i dva privremena aranžmana između susjednih država u središnjem dijelu Sredozemlja.

Italija je 1970. godine s Maltom potpisala privremeni sporazum o granici u jednom dijelu vjerojatne buduće crte razgraničenja između njihovih epikontinentskih pojaseva, u području između sjeverne obale Malte i Sicilije, u kojem obale tih dviju država leže sučelice. Taj djelomični i privremeni "modus vivendi" odnosi se samo na vrlo kratak segment buduće granice njihovih epikontinentskih pojaseva, u kojem je bilo moguće ustanoviti crtu sredine, s obzirom na velike razlike u duljini obalne crte Sicilije i Malte.²⁰

Također je i Tunis 2002. godine zaključio s Alžiirom privremeni sporazum koji se dijelom odnosi i na razgraničenje njihovih epikontinentskih pojaseva.²¹ Iako u njemu nije precizirana metoda razgraničenja, može se zaključiti da su stranke ipak zanemarile ekvidistancu.²² U pregovorima koji su prethodili tome privremenom aranžmanu, dvije države nisu se mogle konačno sporazumjeti o učinku koji bi trebalo dati tuniskom otoku La Galite.²³ Dok se taj spor konačno ne riješi, Tunis i Alžir odlučili su postići dogovor u skladu s člancima 74(3). 83(3). Konvencije o pravu mora, prema kojima će zainteresirane države, u duhu razumijevanja i suradnje, učiniti

¹⁹ Razgraničeni su samo gospodarski pojasevi između Cipra i Egipta (prema sporazumu koji je potpisan u Kairu 17. veljače 2003, a stupio na snagu 7. ožujka 2004., *Law of the Sea Bulletin*, 2003., No. 52, str. 45) te Cipra i Izraela (prema sporazumu koji je potpisan u Nikoziji 17. prosinca 2010., a stupio je na snagu 25. veljače 2011., <http://www.un.org/Depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/STATEFILES/ISR.htm>).

²⁰ Više vidi: G. FRANCALANCI, De Facto Border between Italy and Malta Delimiting the Continental Shelf, u: D. Pharand, U. Leanza (ur.), *The Continental Shelf and the Exclusive Economic Zone: Delimitation and Legal Regime*, Dordrecht, 1993., str. 187-197.; V. PRESCOTT, C. SCHOFIELD, *The Maritime Political Boundaries of the World*, Second Edition, Leiden/Boston, 2005., str. 389-390.

²¹ Ugovor je potpisan 11. veljače 2002., a stupio je na snagu 22. studenoga 2003. godine. Tekst vidi: *Law of the Sea Bulletin*, 2003., No. 52, str. 41.

²² Poblje vidi: D. A. COLSON, R. W. SMITH, (ur.), *International Maritime Boundaries*, Leiden/Boston, vol. V, 2005., str. 3927-3931.

²³ Radi se o malom otoku (dugom samo oko 5,3 i širokom oko 2 kilometra), koji je oko 19 milja udaljen od kopna Tunisa, a okružuje ga šest hridi. Taj bi otok mogao imati znatan utjecaj na povlačenje crte ekvidistance u korist Tunisa, posebice u područjima koja se nalaze na većoj udaljenosti od kopna.

svaki napor kako bi zaključile privremene aranžmane praktične prirode i kako ne bi u tome prijelaznom razdoblju ugrozile ili omele postizanje konačnog sporazuma. To je dosada jedini poznati slučaj u Sredozemlju da su se države izričito pozvale na propise Konvencije iz 1982. o privremenim sporazumima.

2. GOSPODARSKA VAŽNOST UTVRĐIVANJA GRANICA SREDOZEMNOGA MORSKOG DNA I PODZEMLJA

Morfologija bazena Sredozemnog mora smještenog u području sraza triju kontinenata svjedoči o složenosti njegovoga geološkog porijekla. Rekonstrukciji geološke prošlosti toga područja najviše su pridonijela brojna istraživanja poduzeta tijekom posljednja četiri desetljeća radi pronalaženja ležišta nafte i plina, koji s gospodarskog stajališta nadmašuju sva ostala bogatstva mora.

Među brojnim činiteljima zaslužnim za transformaciju organskih materijala nataloženih prije više milijuna godina u današnja ležišta ugljikovodika, stručnjaci iz morske geologije posebno ističu dvije prirodne pojave. Kao prvo, smatraju da njihova prisutnost u isplativoj količini ovisi o stijenama koje predstavljaju bogat izvor tih ležišta, kao što je škrljevac nataložen u uvjetima bez zraka ili nepropusne stijene poput vulkanskih, koje su rezultat pomicanja zemljine kore. Istraživanja su pokazala da deblja sedimentna stijena znači i veći potencijalni izvor nafte. Najvažnija ležišta ugljikovodika smještena su stoga u sedimentnim bazenima u kojima slojevi sedimenta imaju debljinu preko jednog kilometra. Drugo, za ispuštanje tekuće nafte ili plina iz prvobitno krutog izvora potreban je određen dulji protok vremena. Podaci dobiveni iz dosadašnjih bušenja pokazuju da stijene veće geološke starosti imaju i veći mineralni potencijal. Više od polovice količine nafte u svijetu nađeno je u stijenama iz tercijara (od prije 65 do 2 milijuna godina). Uzimajući u obzir te dvije pojave, stručnjaci iz područja geologije neke dijelove sredozemnog podmorja smatraju vrlo obećavajućima.²⁴

U tercijarnim sedimentnim dijelovima Jadranskog i Jonskog mora te ispred obala Alžira, Egipta i Tunisa pronađena su polja prirodnog plina, a naftna polja otkrivena su u mezozoičkim vapnenačkim rezervoarima središnjeg Jadrana,²⁵ oko Sicilije te na više mjesta uz sredozemne obale Afrike.²⁶ I u podmorju u blizini grčkih otoka

²⁴ Tako F. A. AHNISH, *The International Law of Maritime Boundaries and the Practice of States in the Mediterranean Sea*, Oxford, 1993., str. 349.

²⁵ Prvo naftno polje otkriveno je u blizini Pescara 1975. godine. Nalazišta plina iskorištavaju se i na talijanskoj i na hrvatskoj strani Jadrana.

²⁶ Iako su brojne platforme i brodovi za bušenje od osamdesetih godina prošlog stoljeća u funkciji širom Sredozemlja, prvenstveno u zaljevima Gabes i Tunis, ispred španjolske obale sjeverno od Valencije, na sjevernom Jadranu, u području južno od Sicilije, u Jonskome i Egejskome moru, te u Otrantu, Umberto Leanza izdvaja tri dijela sredozemnog podmorja kao područja od najveće važnosti za iskorištavanje podmorskih resursa - na istočnoj strani kontinentske ravnine Tunisa, na konti-

u Egeju istraživanja provedena 1973. godine ukazala su na velika nalazišta nafte,²⁷ a kao značajno područje u tom pogledu stručnjaci izdvajaju i kontinentsku ravni- nu ispred obala Albanije, koja je sedimentni produžetak albanske kopnene mase iz doba miocena. U područjima smještenim između Baleara, francuske obale i Sardi- nije, otkriven je na velikim dubinama široki prostor potencijalnih naftnih resursa koji bi mogli postati dragocjeni kad tehnologija istraživanja i proizvodnje omogućí iskorištavanje do izobate od 2 500 - 3 000 metara.

Posljednjih godina vrlo intenzivno se istražuju i prostori na dubinama većim od dvije stotine metara, posebice u Jonskome moru i u južnom Jadranu, gdje su već dobiveni prvi pozitivni rezultati.

Krajem 2011. u podmorju južnog Jadrana započeta su višedimenzionalna se- izmička ispitivanja nekoliko područja za koja od ranije postoje ozbiljne indicije da je riječ o nalazištima nafte i plina.²⁸ Početkom 2012. godine, dok su brodovi francu- ske tvrtke za geofizičke radove "Compagnie Générale de Géophysique" za naftnu kompaniju "INA" provodili istraživanja na udaljenosti od oko 40 milja od hrvatske

nentskoj ravni između Sicilije i Malte te u Egejskome moru. Potanje vidi: U. LEANZA, *The Con- tinental Shelf of the Mediterranean Sea and Delimitation Thereof*, u: E. L. Miles, T. Treves (ur.), *The Law of the Sea: New Worlds New Discoveries*, Honolulu, 1993., str. 183.

²⁷ Otada traju prijepori između Turske i Grčke o razgraničenju njihovoga podmorja u Egejskome moru. Turska zahtijeva svoj epokontinentski pojas kao prirodni produžetak svoga kopnenog područja na dnu tog mora. Njezin je službeni stav da grčki otoci sve do polovice Egejskog mora predstavljaju samo ispupčenja iznad turskog epikontinentskog pojasa. S druge strane, Grčka se poziva na odred- be članka 1. Konvencije iz 1958. i članka 121. Konvencije iz 1982., prema kojima otoci, za razliku od nenaseljenih stijena, posjeduju vlastiti epikontinentski pojas. Kada je u srpnju 1976. Turska uputila svoj istraživački brod u područje zapadno od grčkih otoka radi seizmičkog ispitivanja podmorja, Grčka se tome oštro usprotivila navodeći u svom prosvjedu da je to "flagrantno kršenje suverenih prava Grčke, u suprotnosti s međunarodnim pravom". U kriznoj situaciji koja je nastupila obje stra- ne su započele s vojnim pripremama, a Grčka se 10. kolovoza 1976. obratila istodobno i Međuna- rodnome sudu u Haagu i Vijeću sigurnosti UN-a tražeći pravnu i političku zaštitu svojih prava. U Rezoluciji 395 usvojenoj konsenzusom 25. kolovoza 1976., Vijeće sigurnosti je pozvalo obje strane da se suzdrže od svih neprijateljskih aktivnosti i obnove izravne pregovore. Pregovori su ipak doveli do zaključenja Sporazuma o postupku rješavanja spora o epikontinentskom pojasu u Egejskome moru (u Bernu 11. studenoga 1976.) Tim sporazumom utemeljena je grčko-turska mješovita komi- sija, a stranke su se obvezale na strogo povjerljive pregovore. Iako je u Bernu dogovorena obustava svih naftno-istraživačkih radova izvan područja teritorijalnih mora do postizanja sporazuma o raz- graničenju, obje strane nastavile su potragu za naftom u egejskom podmorju i izvan dogovorenog područja (u granicama od 6 milja). Kada su 1987. godine turske naftne kompanije započele opsežna geološka istraživanja u blizini otoka Limnos, koji je 34 milje udaljen od turskog kopna (na kojem je grčka vojna baza), te aktivnosti Grčka je proglasila agresivnim činom, nakon čega su radovi obu- stavljeni. Detaljnije vidi: L. GROSS, *The dispute between Greece and Turkey concerning the conti- nental shelf in the Aegean*, *American Journal of International Law*, vol. 71, 1977., str. 31-59.; H. DIPLA, *The Greek-Turkish Dispute over the Aegean Sea Continental Shelf: Attempts of Resolution*, u: T. C. Kariotis, *Greece and the Law of the Sea*, The Hague/London/Boston, 1997., str. 156-157, 162-163.; Y. ACER, *The Aegean Maritime Disputes and International Law*, Aldershot, 2003., str. 38-39.

²⁸ Seizmička mjerenja i probna bušenja obavljena do početka 90-ih godina (prilikom kojih je naprav- ljena 21 istražna bušotina) pokazala su u južnom Jadranu postojanje najmanje dviju potencijalnih lokacija s rezervama plina i nekoliko manjih s rezervama nafte (<http://www.business.hr> 2011/03/15).

obale²⁹ i Vlada Crne Gore raspisala je natječaj za dodjelu koncesija za istraživanje mogućih nalazišta energenata u svojem podmorju.³⁰ Valja imati na umu da se radi o morskim prostorima ispred obala Hrvatske i Crne Gore gdje još nema utvrđenih crta razgraničenja među tim državama. Protokolom iz 2002. godine o privremenom režimu uz južnu granicu između dviju država, određena je samo privremena morska granica u Bokokotorskom zaljevu i dijelu područja izvan tog zaljeva.³¹ Podmorje u tome dijelu Jadrana razgraničeno je samo prema Italiji u skladu sa Sporazumom između Vlade bivše SFR Jugoslavije i Vlade Talijanske Republike iz 1968. godine. Pred Hrvatskom i Crnom Gorom još je neobavljen zadatak povlačenja crte lateralnog razgraničenja između njihovih epikontinentskih pojaseva.

Kada je krajem 2011. godine u podmorju između Cipra i Izraela američka tvrtka "Noble energy" otkrila ogromne rezerve prirodnog plina, upravo je nedostatak sporazuma o razgraničenju epikontinentskih pojaseva između država u istočnome dijelu Sredozemlja doveo do napetosti u cijeloj toj regiji i do prekida istraživanja.³² Turska je tada pozvala Vladu ciparskih Grka da odmah prekine sve aktivnosti u podmorju i najavila da će u protivnom i sama započeti bušenja, a potom je u te vode poslala i svoje ratne brodove. Prema procjenama Američkog geološkog instituta (USGS), u tome području nalaze se ogromne zalihe od oko 40 bilijuna kubnih metara plina.³³ Na njih polažu pravo čak četiri države - Cipar, Izrael, Libanon i Turska. Cipar i Izrael su u veljači 2012. započeli pregovore u o zajedničkim podvodnim istraživanjima i ulaganjima u potrebnu infrastrukturu, ali tome se oštro protive Turska i Libanon.

²⁹ *Večernji list* (2012/02/27), *Slobodna Dalmacija* (2012/03/09/), <http://www.energetika-net.com> (2011/01/11).

³⁰ Prema nekim procjenama u tom dijelu jadranskog podmorja nalaze se značajne zalihe energenata - oko 7 milijardi barela nafte i 425 milijardi kubnih metara plina. (<http://www.poslovnih.hr> 2012/02/05).

³¹ 10. prosinca 2002. potpisan je Protokol između Vlade Republike Hrvatske i Savezne vlade Republike Jugoslavije o privremenom režimu uz južnu granicu između dviju država, kojim je uspostavljen privremeni režim na području uz južnu granicu. (Skupština Crne Gore je 3. lipnja 2006. proglasila neovisnost i samostalnost). Mnoge odredbe tog protokola za Hrvatsku su nepovoljne, a dijelom su i nejasne. Prema odredbama članka 5. uz hrvatsku obalu na ulazu u Bokokotorski zaljev povučena je ravna crta od rta Konfin "do točke udaljene tri kabla" (560 metara) od rta Oštro, a ne crta sredine. Također i točka od koje polazi crta razgraničenja određena člankom 6. Protokola ne nalazi se na sredini između dviju obala. Udaljenost od rta Oštro do ishodišne točke privremenog razgraničenja osam je puta kraća od udaljenosti od te točke do rta Veslo na crnogorskoj obali. Ni koordinate privremene crte razgraničenja nisu precizno određene, pa se ne može povući dalje u smjeru otvorenog mora.

³² Na istražna bušenja koja je Cipar započeo u rujnu 2011. godine odmah je oštro reagirala Vlada Turske nazivajući ih "sabotažom pregovora o ponovnom ujedinjenju Cipra" te je zaprijetila da će poduzeti sve "neophodne mjere" kako bi zaštitila svoje interese u tom području. Kada je turski istraživački brod dva mjeseca kasnije u tim vodama započeo istražne radnje, nadlijetali su ga izraelski ratni avioni. Turska je na to uputila svoje avione koji su presreli izraelske. Predstavnik turskih vlasti izjavio je tada da Turska neće dopustiti da rezerve nafte i plina u istočnom Sredozemlju budu na raspolaganju samo Grčkoj, Cipru i Izraelu. (<http://www.reuters.com/article/2011/09/15/>, <http://www.upi.com/BusinessNews/Energy-Resources/2011/11/02/>).

³³ Te količine su, prema tvrdnjama stručnjaka, čak dvadeset puta veće od američkih strateških zaliha. (<http://www.business.hr/2012/03/14/>).

Istražna bušenja u dubokim područjima Sredozemnog mora još su 1970. godine otkrila i znatne naslage evaporita koje se sastoje uglavnom od kamene soli, sumpora i kalijevih soli, dakle, vrlo važnih sirovina kemijske industrije. Iskorištavanje tih naslaga, čije se zalihe procjenjuju na najmanje 240 000 kubičnih milja, još uvijek nije moguće jer su zbog velikih dubina na kojima se nalaze, izvan mogućnosti dosega današnjih tehničkih sredstava. S razvojem prikladnih tehnika u budućnosti, kao i s očekivanim smanjenjem kopnenih zaliha, i te će naslage svakako dobiti svoju gospodarsku vrijednost.

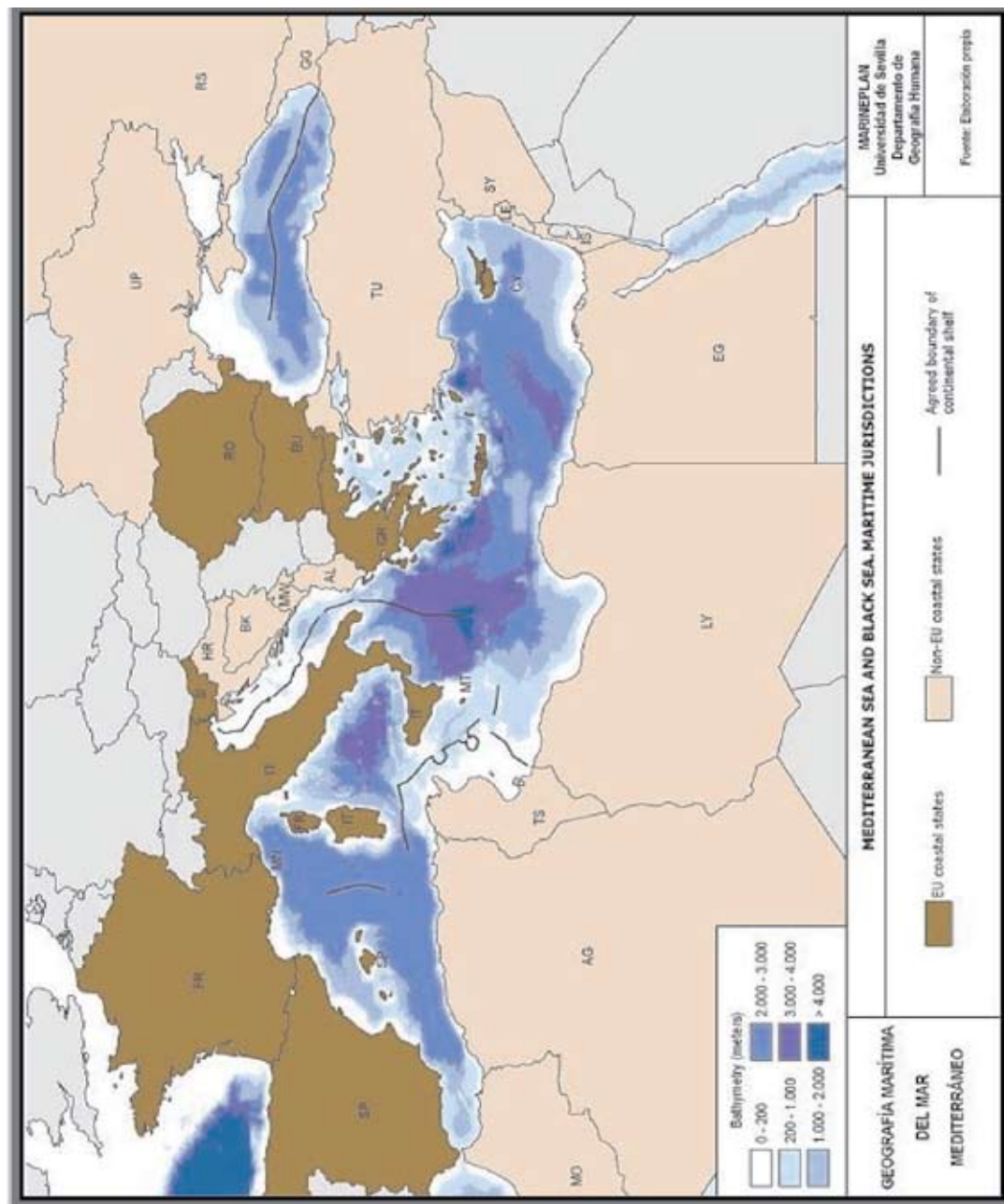
Snažan razvoj tehnologije za podmorsko bušenje tijekom posljednjih desetljeća ukazuje da bi i problemi vezani uz dubinu, koja je najvažnija prepreka za iskorištavanje prirodnih bogatstava dna i podzemlja Sredozemnog mora, u skoroj budućnosti mogli biti otklonjeni. Širom svijeta razvija se i sve više primjenjuje vrlo sofisticirana tehnika poluzaronjivih brodova za bušenja, pa se te aktivnosti premještaju u sve dublje morske prostore.

Valja podsjetiti da je više od polovice sredozemnoga morskog dna dublje od dvije stotine metara, a u nizu vrlo dubokih zavala koje su međusobno odijeljene podmorskim hrptovima, izdvajaju se bazeni istočno i zapadno od Sardinije te južno od talijanskog poluotoka. Najveći prostori kontinentske ravnine protežu se od sjevera prema jugu Jadrana u širini od 380 kilometara, s najvećim dubinama od oko 90 metara (te na rubovima i do 190 metara). Od ukupne površine Jadrana (138 595 km²), morsko dno nad kojim je stup morske vode dubok do 200 metara obuhvaća 102 415 km² ili 73,9%. Dakle, samo jedna četvrtina dna Jadranskog mora dublja je od 200 metara. Uz Apeninski poluotok plitko morsko dno najizraženije je u zaljevu Manfredonia, a prostrana kontinentska ravnina zauzima znatno područje ispred obala Tunisa i zapadne Libije, između Sicilije i Malte te u Egejskome moru. Valja spomenuti i uže prostore kontinentske ravnine na kojoj se nalaze Sardinija i Korzika, područje između Baleara i Pirenejskog poluotoka te Lionski zaljev, kao i zaljeve Iskendrun i El Arish.³⁴

Iako u sredozemnome podmorju dosada još nisu pronađeni značajniji potencijali za dubokomorsko rudarstvo, česta su manja nalazišta naslaga bogatih manganom, željezom te kositrom i to blizini kopna, u relativnom plitkim i pristupačnim područjima. Nalazišta feromagnetskih materijala dobrog sastava smještene su u blizini otoka Elbe, bogate naslage rutenija, kositra i cirkonija otkrivene su južno od Sardinije, a pokraj Liparskih otoka nalazišta magnezija i željeza. Provedena istraživanja utvrdila su i lokacije naslaga plemenitih metala, ali je iskorištavanje tih resursa zasad

³⁴ Podaci prema: G. LUCIANI, *The Mediterranean and the Energy Picture*, u: G. Luciani (ur.), *The Mediterranean Region*, London/New York, 1984. str. 1-2.; G. FRANCALANCI, *Problems of Management of Continental Shelf: Italian Perspective* u: D. Pharand, U. Leanza (ur.), *The Continental Shelf and the Exclusive Economic Zone: Delimitation and Legal Regime*, Dordrecht, 1993., str. 251-255.; *Pomorska enciklopedija*, drugo izdanje, sv. II, Zagreb, 1975., str. 200-202, 207.

GRANICE EPIKONTINENTSKIH POJASEVA U SREDOZEMLJU UTVRĐENE SPORAZUMIMA

Izvor: Jurisdictional waters in the Mediterranean and Black Seas, Study, European Parliament, Brussels, 2010

još vezano uz visoke troškove uporabe najnaprednijih tehnologija. Podaci iz dosada provedenih istraživanja pokazuju da s obzirom na geološke i oceanografske uvjete, u Sredozemnom moru nesumnjivo postoje i veće naslage plemenitih metala.³⁵

Iako su u tom pogledu nužna daljnja opsežna istraživanja, može se očekivati da će napredak tehnologije omogućiti i njihovo gospodarski opravdano iskorištavanje. Također, i potreba za bilo kojom od sirovina iz sredozemnog podmorja može doseći stupanj koji će njezino vađenje i iz velikih dubina učiniti isplativim unatoč troškovima, što se već u velikoj mjeri dogodilo i s naftom. Blizina Sredozemnog mora sadašnjim i budućim tržištima u Europi, Aziji i Africi otvorit će i brojne nove gospodarske mogućnosti za države koje to more okružuju, ali zasigurno i nova pitanja razgraničenja njihovih epikontinentskih pojaseva.

Kao što je iz priložene karte razvidno, samo manji dio sredozemnoga morskog dna i podzemlja razgraničen je temeljem sporazuma između država čije obale leže sučelice ili međusobno graniče na istoj obali. S obzirom na dvadeset i šest država koje to more okružuju, veliki broj njih tek čeka postupak sporazumijevanja o podjeli podmorja.

3. VANJSKE GRANICE EPIKONTINENTSKOG POJASA U NACIONALNIM PROPISIMA SREDOZEMNIH DRŽAVA

Većina država koje okružuju Sredozemno more u svojim je zakonodavstvima odredila vanjsku granicu protezanja epikontinentskog pojasa u skladu s člankom 1. Konvencije iz 1958. - kombinacijom kriterija dubine od 200 metra i dubine koja dopušta eksploataciju prirodnih bogatstava. Samo dvije od njih u svojim su propisima navele jedino granicu eksploatibilnosti kao krajnju točku do koje se prostire njihov dio podmorja, koji ima pravni status epikontinentskog pojasa. Početna granica toga morskog prostora prema obali, kao što je već istaknuto, državna je granica na moru, tj. točka do koje dopire teritorijalno more obalne države. Budući da ta unutarnja granica nije upitna, u nacionalnim propisima o epikontinentskom pojasu države uglavnom određuju samo vanjsku, krajnju granicu do koje se taj pojas prostire.

U svrhu uređenja pitanja vezanih uz međunarodnopravni režim epikontinentskog pojasa osam sredozemnih država - Cipar, Egipat, Francuska, Grčka, Izrael, Italija, Malta i Ruska Federacija, usvojilo je posebne akte u kojima su, uz ostalo, odredile i granice podmorja u kojem imaju isključiva prava istraživanja i iskorištavanja rudnih i drugih bogatstava.

Cipar je u svom zakonu o epikontinentskom pojasu od 5. travnja 1974. godine³⁶ taj morski prostor definirao kao "morsko dno i podzemlje podmorskih prostora uz

³⁵ Poblježi vidi: G. H. BLAKE, *Mediterranean Non-energy Resources: Scope for Cooperation and Dangers of Conflict*, u: G. Luciani (ur.), *The Mediterranean Region*, London/New York, 1984. str. 56-61.; U. LEANZA, *Il nuovo diritto del Mare e la sua applicazione nel Mediterraneo...*, str. 299.

³⁶ Continental Shelf Law No. 8, *The Law of the Sea, National Legislation on the Continental Shelf*, Office for Ocean Affairs and the Law of the Sea, United Nations, New York, 1989., str. 67-70.

obalu, ali izvan teritorijalnog mora, gdje dubina vode iznad njih dopušta iskorištavanje prirodnih bogatstava spomenutih prostora.”³⁷ U pogledu utvrđivanja te tzv. granice eksploitabilnosti kao jedine vanjske granice epikontinentskog pojasa nužno je istaknuti da se u današnjim uvjetima snažnog napretka tehnologije ta granica više ne može smatrati stalnom i čvrsto određenom međom morskog prostora, koja bi se mogla precizno naznačiti na kartama, jer primjena novih tehničkih sredstava kontinuirano otvara nove mogućnosti širenja vlasti obalnih država u sve dublja područja podmorja. U Sredozemnome moru je na takav način, krajnji vanjski rub svoga epikontinentskog pojasa utvrdio još samo **Izrael**, u propisima Zakona o podmorskim prostorima koji je usvojen 10. veljače 1953. godine.³⁸

Iako nije stranka Konvencije o epikontinentskom pojasu iz 1958. godine, **Italija** je u skladu s njezinim odredbama, pri utvrđivanju granica toga morskog prostora primijenila kombinaciju kriterija dubine i iskorištavanja. U članku 1. Zakona broj 613 o istraživanju i proizvodnji nafte i plina u teritorijalnome moru i epikontinentskom pojasu (kao i u izmjenama i dopunama zakona broj 6 od 11. siječnja 1967. o istraživanju i proizvodnji nafte i plina) navodi se:

“U smislu ovog Zakona, pojam epikontinentski pojas odnosi se na morsko dno i podzemlje podmorskih prostora uz teritorij talijanskog poluotoka i otoka koji su izvan područja teritorijalnog mora, do dubine od 200 metara ili, preko te granice, do točke gdje dubina mora nad njima dopušta iskorištavanje prirodnih bogatstava navedenih područja. Vanjska granica talijanskog epikontinentskog pojasa određuje se sporazumom s državama čije obale leže sučelice onima Republike Italije, a koje dijele isti epikontinentski pojas.

Do stupanja na snagu sporazuma iz prethodnog stavka, neisključive licencije za ispitivanje i istraživanje potencijala nalazišta te koncesije za proizvodnju ulja i plina u talijanskom epikontinentskom pojasu izdavat će se samo za talijansku stranu od crte sredine između talijanske obale i obala država koje su smještene sučelice.”³⁹

Na sličan način opseg svoga epikontinentskog pojasa utvrdila je i **Malta**. U članku 2. Zakona o epikontinentskom pojasu broj 35 od 22. srpnja 1966. godine (koji je izmijenjen 1983. i 2002.) kao vanjsku granicu toga morskog prostora navela je dubinu od 200 metara ili granicu koja dopušta iskorištavanje prirodnih bogatstava.⁴⁰ Odredbe Ženevske konvencije o epikontinentskom pojasu u svoje zakonodavstvo inkorporirala je i **Grčka**. U odredbama zakona iz 1969. godine⁴¹ kao graničnu među svoga

³⁷ Čl. 2. zakona Cipra.

³⁸ *The Law of the Sea, National Legislation on the Continental Shelf...*, str. 144.

³⁹ *Ibid.*, str. 145- 149. Detaljnije o propisima talijanskog zakonodavstva koji se odnose na opseg epikontinentskog pojasa vidi: T. TREVES, *Il diritto del mare e l' Italia*, Milano, 1995., str. 63-65.

⁴⁰ Tekst toga zakona u cjelini vidi: http://www.un.org/Depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/MLT_1966_Act.pdf

⁴¹ Decree-Law No. 142/1969 Concerning Exploration for and Exploitation of the Mineral Resources in

epikontinentskog pojasa prema drugim morskim prostorima, utvrdila je izobatu od 200 metara i dubinu koja dopušta istraživanje i iskorištavanje.⁴² Za određivanje prostoraorskog dna i podzemlja u granicama nacionalne jurisdikcije i **Egipat** je u svojim propisima iz 1958. godine naveo ženevsku formulu - dubina plus iskorištavanje,⁴³ a iste kriterije u svojem zakonodavstvu je usvojio također i **Maroko**.⁴⁴

I protezanje epikontinentskog pojasa **Francuske** utvrđeno je u skladu s propisima Ženevske konvencije, što se izričito navodi u članku 1. Zakona broj 68-1181, koji je usvojen 30. prosinca 1968. godine.⁴⁵ Krajnje granice svoga epikontinentskog pojasa **Bugarska** je uredila Zakonom o morskim prostorima, unutarnjim plovničkim putovima i lukama koji je usvojen 28. siječnja 2000. U skladu s člancima 40. i 41. toga zakona⁴⁶ podmorje u granicama bugarske jurisdikcije prostire se do granice sa susjednim državama u Crnome moru čije obale leže sučelice ili međusobno graniče.

Na sličan način određena je vanjska granica epikontinentskog pojasa i u propisima Pomorskog zakonika **Republike Hrvatske**.⁴⁷ Članak 42. koji uređuje ta pitanja, ovdje se citira u cjelini:

- “(1) Epikontinentalni pojas Republike Hrvatske obuhvaća morsko dno i morsko podzemlje izvan vanjske granice teritorijalnoga mora Republike Hrvatske u smjeru pučine do granica epikontinentalnog pojasa sa susjednim državama.
- (2) Granice epikontinentalnog pojasa Republike Hrvatske i Republike Italije utvrđene su sporazumom između Italije i bivše SFRJ iz 1968. godine.
- (3) Do postizanja sporazuma o razgraničenju epikontinentalnog pojasa sa Crnom Gorom, odnosno sa Srbijom i Crnom Gorom, Republika Hrvatska će uživati suverena prava u tome pojasu do crte sredine koja se nastavlja na vanjsku granicu teritorijalnoga mora u Bokotorskom zaljevu u smjeru pučine.”

the Sea-Bed and the Beds of Lakes, *The Law of the Sea, National Legislation on the Continental Shelf...*, str. 113.

⁴² Detaljan prikaz propisa grčkog zakonodavstva koji se odnose na granice prostiranja epikontinentskog pojasa vidi: C. L. ROZAKIS, *The Greek Continental Shelf*, u: T. C. Kariotis, *Greece and the Law of the Sea*, The Hague/London/Boston, 1997., str. 85-90.

⁴³ Presidential Decision No. 1051 of 1958 concerning the Continental Shelf vidi: *The Law of the Sea, National Legislation on the Continental Shelf...*, str. 82-83.

⁴⁴ Prema: *The Law of the Sea, Practice of States at the time of entry into force of the United Nations Convention on the Law of the Sea*, Division for Ocean Affairs and the Law of the Sea, Office of Legal Affairs, United Nations, New York, 1994., str. 42.

⁴⁵ Act relating to the exploration of the Continental Shelf and to the exploitation of its natural resources, *The Law of the Sea, National Legislation on the Continental Shelf...*, str. 92-101. Valja napomenuti da je Francuska u pogledu nekih svojih prekomorskih departmana i teritorija Komisiji za granice epikontinentskog pojasa 2007. i 2009. godine podnijela zahtjeve za protezanjem njihovih epikontinentskih pojaseva izvan 200 milja. Vidi stranicu Komisije na http://www.un.org/Depts/los/clcs_new/clcs_home.htm

⁴⁶ *Law of the Sea Bulletin*, 2002., No. 49, str. 21.

⁴⁷ *Narodne novine* br. 181/04,76/07, 146/08, 61/11.

Prema službenim publikacijama Ujedinjenih naroda (koje izdaje *Office for Ocean Affairs and the Law of the Sea*) vanjski rub svoga epikontinentskog pojasa - graničnom crtom sa susjednim državama - odredila je i **Gruzija**,⁴⁸ a ista vanjska granica navedena je u spomenutim dokumentima i za tzv. epikontinentski pojas **Slovenije**, koji je ta država usuprot normama međunarodnog prava proglasila 4. listopada 2005. godine.

U članku 5. Zakona o proglašenju zaštićene ekološke zone i epikontinentskog pojasa⁴⁹ navodi se da je "granica epikontinentskog pojasa Republike Slovenije i Republike Italije jednaka granici određenoj u Sporazumu između Vlade Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije i Vlade Republike Italije o razgraničenju epikontinentskog pojasa između država od 8. siječnja 1968." te da će se "granica epikontinentskog pojasa s Republikom Hrvatskom odrediti međunarodnim sporazumom između država". Iako je taj zakon u cijelosti potpuno pravno neutemeljen akt, posebno valja upozoriti da Slovenija u skladu s međunarodnim pravom uopće ne može imati epikontinentski pojas, jer taj pojas obuhvaća morsko dno i podzemlje koje se izravno nastavlja na kopnene mase obalne države. Budući da kopneno područje Slovenije prestaje na sjevernoj obali Piranskog zaljeva, Slovenija nema takvog prirodnog produžetka. Kao država u nepovoljnom geografskom položaju Slovenija pred svojom obalom nema, dakle, nikakvih prostornih mogućnosti za uspostavljanje toga pravnog režima. U prirodnom produžetku svoga kopnenog područja Slovenija ima prostora samo za unutarnje morske vode i vrlo usko teritorijalno more. Treba istaknuti također, da se taj pojas ne proglašava internim zakonom i to petnaest godina nakon nastanka države, nego se stječe *ipso iure* u trenutku nastanka obalne države. Usprkos tome, slovenski Parlament je 2005. godine proglasio "slovenski epikontinentski pojas" i to u područjima daleko od slovenskih obala, uz jugozapadne dijelove Istre, dakle, u morskom prostoru gdje Hrvatska u skladu s međunarodnim pravom ostvaruje svoja suverena prava.⁵⁰

Samo dvije države koje imaju obale na Sredozemnomu moru dosada su u svojim zakonodavstvima inkorporirale odredbe o vanjskim granicama epikontinentskog pojasa iz članka 76. Konvencije o pravu mora.

Ruska Federacija je 25. listopada 1995. godine, nakon višegodišnjih temeljitih priprema⁵¹ usvojila opširan tekst zakona o epikontinentskom pojasu kojim je detalj-

⁴⁸ Prema: http://www.un.org/Depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/table_summary_of_claims.pdf (Tekst Zakona o morskim prostorima Gruzije iz 1999. godine, još uvijek nije dostupan na engleskom jeziku.)

⁴⁹ Uradni list Republike Slovenije br. 93 od 12. listopada 2005.

⁵⁰ Zbog toga grubog zalaženja u teritorijalnu cjelovitost Republike Hrvatske, hrvatska Vlada je u Ljubljani oštro prosvjedovala.

⁵¹ Potanje o tome vidi: L. B. IMNADZE, Russian Continental Shelf: Current Legislative Developments, u: S. J. Hong, E. L. Miles, C. Park, *The Role of the Oceans in the 21st Century*, Seoul, 1993., str. 414- 420.

no uredila brojna pitanja vezana uz granice i iskorištavanje ogromnih prostranstva podmorja ispred svih svojih obala. U članku 1. toga zakona navedeno je, među ostalim, da epikontinentski pojas te države "obuhvaća morsko dno i podzemlje podmorskih prostora koji se nalaze izvan teritorijalnog mora Ruske Federacije preko čitavoga prirodnog produžetka njezinoga kopnenog područja do vanjskog ruba kontinentske orubine..."⁵²

Ženevsku formulu određivanja vanjskog limita epikontinentskog pojasa **Sirija** je nakon nekoliko desetljeća,⁵³ 2003. godine zamijenila propisima o prostiranju tog pojasa do vanjskog ruba kontinentske orubine.⁵⁴

Ostale sredozemne države dosada nisu usvojile propise kojima bi precizirale vanjske granice svojih epikontinentskih pojaseva.

4. ULOGA SPORAZUMA U RAZGRANIČENJU EPIKONTINENTSKIH POJASEVA PREMA KONVENCIJSKIM PRAVILIMA I MEĐUNARODNOJ SUDSKOJ PRAKSI

Propisi koji uređuju razgraničenje podmorskih prostora između susjednih država i u Ženevskoj konvenciji o epikontinentskom pojasu iz 1958. kao i Konvenciji o pravu mora iz 1982., prvenstvenu ulogu daju sporazumijevanju tih država.

U članku 6. Konvencije iz 1958. *sporazum o razgraničenju* spominje se na prvom mjestu i za razgraničenje epikontinentskoga pojasa između država čije obale leže sučelice i za određivanje njegove lateralne (bočne) granice između susjednih država na istoj obali. Ako nema sporazuma u obje spomenute situacije razgraničenje je moguće obaviti povlačenjem *crte sredine* ili jednake udaljenosti, osim ako *posebne okolnosti* opravdavaju drukčije razgraničenje. Budući da su u kontekstu tih propisa crta sredine (ekvidistanca) i crta jednake udaljenosti sinonimi, radi preciznosti prva dva stavka toga članka ovdje se navode u cjelini:

"1. U slučaju kad isti epikontinentski pojas graniči s područjima dviju ili više država kojih obale leže sučelice, granica epikontinentskog pojasa između tih država određuje se sporazumom između njih. Ako sporazuma nema i ako posebne okolnosti ne opravdavaju drugu granicu, granica je crta sredine, kojoj je svaka točka jednako udaljena od najbližih točaka polaznih crta od kojih se mjeri širina teritorijalnog mora svake pojedine države.

⁵² Federal Law on the Continental Shelf of the Russian Federation, *Law of the Sea Bulletin*, 1996., No. 32, str. 46. Ruska Federacija je još 2001. godine Komisiji za granice epikontinentskog pojasa podnijela potrebne podatke na osnovi kojih je smatrala da ima pravo na epikontinentski pojas širi od 200 milja u Barentsovu, Beringovu i Čukotskome moru te na Arktiku.

⁵³ O ranijim sirijskim propisima o epikontinentskom pojasu vidi: A. A. EL-HAKIM, *The Middle Eastern States and the Law of the Sea*, Manchester, 1979., str. 31-33.

⁵⁴ Vidi čl. 26. zakona Sirije (br. 28) od 8. studenoga 2003., *Law of the Sea Bulletin*, 2004., No. 55, str. 14.

2. U slučaju kad isti epikontinentski pojas graniči s područjima dviju država koje međusobno graniče, granica epikontinentskog pojasa određuje se sporazumom između njih. Ako sporazuma nema i ako posebne okolnosti ne opravdavaju drugu granicu, granica se određuje primjenom načela jednake udaljenosti od najbližih točaka polaznih crta od kojih se mjeri širina teritorijalnog mora svake pojedine države.”

S obzirom da ekvidistanca može u pojedinim slučajevima uzrokovati nepravedna rješenja, posebice stoga što epikontinentski pojas pripada i otocima koji su udaljeni od obale,⁵⁵ u pravila o razgraničenju toga morskog prostora unijeta je kategorija - *posebnih okolnosti*. Konvencija iz 1958., ne navodi međutim, što se sve može smatrati “posebnim okolnostima”, niti upućuje na način kako se one mogu utvrditi. Taj pojam se stoga u praksi tumačio na različite načine. U presudama o razgraničenju epikontinentskih pojaseva Međunarodni sud u Haagu i arbitražni sudovi, kao posebne okolnosti najčešće su uzimali u obzir - izbočenost odnosno uvučenost obala, postojanje otoka, otočića ili uzvišica suhih za niske vode, nerazmjer u duljini obalnog pročelja svake od strana u prostoru razgraničenja te pristup ribljim izvorima.⁵⁶

Prema stajalištima iz presude Međunarodnog suda u sporu Njemačke s Nizozemskom i Danskom o razgraničenju epikontinentskih pojaseva u Sjevernome moru iz 1969. godine, moguće je zaključiti da su sva tri načina razgraničenja navedena u članku 6. Konvencije iz 1958. načelno ravnopravna, iako se stanovita prednost ipak daje *sporazumu*. Temeljem te presude Njemačka je, zbog duboke uvučenosti svoje obale u kopno, dobila za oko 15 000 km² odnosno oko 37,5% veću površinu epikontinentskog pojasa nego što bi dobila primjenom crte sredine.⁵⁷ Presuda je uvjerljivim pravnim argumentima dokazala da načelo crte sredine iz spomenutog članka 6. Ženevske konvencije nije običajnopravno pravilo za razgraničenje toga morskog prostora. Sud nije ispitivao čini li konfiguracija njemačke obale “posebnu okolnost” prema propisima tog članka,⁵⁸ budući da je ustanovio da metoda razgraničenja za-

⁵⁵ Međunarodni sud je skrenuo pozornost na tu činjenicu u presudi o razgraničenju epikontinentskih pojaseva u Sjevernome moru iz 1969. ističući da primjena načela jednake udaljenosti može u nekim slučajevima dovesti do “neobičnih, nenormalnih i nerazumnih rezultata”, (*I.C.J. Reports* 1969., str. 23, para. 24.), te također da se “...učinci odstupanja koje uzrokuju oblici obale na bočne crte razgraničenja relativno mali u granicama teritorijalnog mora, ali uzrokuju maksimalne učinke na mjestima gdje se prostori epikontinentskog pojasa udaljavaju”. (*Ibid.*, str. 38, para. 59.)

⁵⁶ Vidi više: V. Đ. DEGAN, *Međunarodno pravo mora u miru i u oružanim sukobima*, Rijeka, 2002., str. 421-423.

⁵⁷ Prema podacima koji su iznijeti u presudi spora Kamerun-Nigerija (*I.C.J. Reports* 1969., str. 128, para. 73.)

⁵⁸ Tri države stranke tog spora nisu tražile od Suda da svojom presudom razgraniči taj prostor, nego da presudi koja se načela i pravila međunarodnog prava mogu primijeniti “na razgraničenje između stranaka područja epikontinentskog pojasa u Sjevernome moru koja pripadaju svakoj od njih preko djelomične granice već utvrđene ugovorom”. Ranije zaključenim sporazumom stranke su same odredile djelomičnu bočnu granicu, koja je polazila od obale. (*I.C.J. Reports* 1969., str. 17, para. 6.)

snovana na crti sredine "nije ni na kakav način obvezatna" za stranke u sporu.⁵⁹ Prema mišljenju profesora V. Đ. Degana takvo stajalište Suda je "krupni propust" koji se odrazio na sve kasnije napore u formulaciji pravnih pravila o razgraničenju epikontinentskog i gospodarskog pojasa, a za R. Y. Jenningsa "izvor brojnih problema u pogledu utvrđivanja morskih granica općenito".⁶⁰ U dispozitivu presude usvojene 20. veljače 1969., među *načelima i pravilima međunarodnog prava* koja su primjenljiva na to razgraničenje navedeno je da "razgraničenje treba provesti putem **sporazuma** u skladu s **pravičnim načelima** i uzimajući u obzir **sve relevantne okolnosti...**". Iako sadržaj pravičnih načela Sud nije precizirao ni u toj presudi ni u svojoj kasnijoj praksi,⁶¹ ti njegovi zaključci snažno su utjecali na judikaturu i znanost međunarodnog prava. Sve države kojima je crta sredine smetala u razgraničavanju njihovih epikontinentskih pojaseva pozivale su se na presudu iz 1969., a u njoj iznijeta stajališta odrazila su se i na formuliranje propisa o razgraničenju epikontinentskog i gospodarskog pojasa na Trećoj konferenciji UN-a o pravu mora.

Valja istaknuti da je upravo formuliranje tih propisa na konferenciji bilo među najspornijim pitanjima, na koje značajniji utjecaj nije imala ni jednoglasna odluka Arbitražnog tribunala u sporu između Ujedinjenog Kraljevstva i Francuske iz 1977. godine. Razgraničenje njihovih epikontinentskih pojaseva uzduž La Manchea i u području Atlantika obavljeno je povlačenjem crte sredine u skladu s člankom 6(1). Konvencije iz 1958. U arbitražnoj odluci je istaknuto da su ekvidistanca i posebne okolnosti "jedinstveno pravilo". Stoga se načelo ekvidistance uvijek primjenjuje "ako posebne okolnosti ne opravdavaju drugu granicu."⁶²

⁵⁹ *Ibid.*, str. 47, para. 82. U hrvatskoj pravnoj literaturi ta je presuda temeljito analizirana. Vidi: V. Đ. DEGAN, *o.c.*, str. 315-327; *id.*, Pravičnost i međunarodno pravo u razgraničenjima morskih prostora, *Poredbeno pomorsko pravo*, br. 164, 2010., str. 146-148.; J. METELKO, Ideje, načela i kriteriji prirodnog prava i pravičnosti u Sporazumu o razgraničenju nekih dijelova epikontinentskog pojasa u Sjevernom moru pred Međunarodnim sudom u Haagu, (SR Njemačka c/a Danska i Nizozemska), *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu*, br. 2, 1982., str. 85-115.; B. SAMBRAILO, Presuda Međunarodnog suda o razgraničenju nekih dijelova kontinentalnog šelfa u Sjevernom moru (SR Njemačka c/a Danska i Holandija), *Pomorski zbornik*, 8, 1970., str. 461-498.

⁶⁰ V. Đ. DEGAN, *Međunarodno pravo mora u miru...*, str. 292.; R. Y. JENNINGS, *Collected Writings of Sir Robert Jennings*, Vol. 2., The Hague/London/Boston, 1998., str. 1084.

⁶¹ Iako je na mnogo mjesta u presudi koristio pridjev "pravičan", pozivajući se na "pravična načela", "vladavinu pravičnosti", "pravično razgraničenje" i "pravične postupke", Sud je izbjegao objasniti njihov sadržaj. Govoreći o "načelima pravičnosti" Sud je naveo da se tu radi "... o primjeni pravnog pravila koje propisuje primjenjivanje pravičnih načela u skladu s idejama koje su oduvijek inspirirale razvoj pravnog režima epikontinentskog pojasa...". Temeljitu analizu vidi: V. Đ. DEGAN, *o.c.*, str. 323-326.

⁶² Vidi: *International Legal Materials*, No. 2, 1979., str. 48, para. 68, 70. Prilikom razgraničenja Arbitražni tribunal je vodio računa o geološkoj strukturi podmorja i geografskoj konfiguraciji obale te posebice o načelu proporcionalnosti. Iako je razmatrao plovidbene i sigurnosne interese država u području razgraničenja, te "posebne okolnosti" nisu utjecale na razgraničenje. Detaljan prikaz te presude vidi: V. Đ. DEGAN, *Kriteriji razgraničenja morskih prostranstava između država...*, str. 56-64.

Nasuprot grupi koja je na Trećoj konferenciji o pravu mora čvrsto branila svoja stajališta o *crti sredine* kao temelju razgraničenja, skupina zemalja pobornika *pravičnih načela* smatrala je da razgraničenje *ekvidistancom* vrlo često nije pravično, posebice zbog specifičnih zemljopisnih okolnosti svakoga pojedinog slučaja razgraničenja.⁶³ Kompromisna rješenja koja su na kraju unijeta u Konvenciju valja stoga promatrati samo kao izraz pokušaja pomirenja tih oštro suprotstavljenih gledišta.

U skladu s vrlo općenitim i neodređenim odredbama identičnog sadržaja u člancima 74. i 83., razgraničenje gospodarskih i epikontinentskih pojaseva država čije obale leže sučelice ili međusobno graniče mora se uvijek obaviti – **“sporazumom na temelju međunarodnog prava**, kako je ono navedeno u članku 38. Statuta Međunarodnog suda, radi postizanja pravičnog rješenja”.⁶⁴ Tim pravilom ostavljene su, dakle, međunarodnim tijelima za rješavanje sporova o morskim granicama, široke mogućnosti za iznalaženje prikladnih međunarodnih pravila, ali i primjenu vlastitih shvaćanja “pravičnih rješenja”, bez ikakvih objektivnih i univerzalno primjenjivih kriterija razgraničenja.⁶⁵ Iz tog pravila slijedi jedino zaključak – *sve dok se ne postigne sporazum, nema ni međunarodno priznate granice između epikontinentskih pojaseva odnosno između gospodarskih pojaseva susjednih država*.

Ako se sporazum između država ne može postići u razumnom roku, prema točki 2. spomenutih članaka, započet će jedan od postupaka rješavanja sporova koji su predviđeni u Dijelu XV. Konvencije. Međutim, obvezni postupci koji povlače obvezujuće odluke o razgraničenju tih pojaseva, od značaja su samo ako su obje susjedne države čije obale leže sučelice ili međusobno graniče, stranke Konvencije iz 1982. I to će vrijediti, samo pod uvjetom da se neka od tih stranaka nije pismenom izjavom izuzela iz tih obvezujućih postupaka.⁶⁶ Preostaje, prema tome, samo obveza podvrgavanja postupku mirenja, na temelju odsjeka 2. Priloga V. Konvencije, a koji ipak ne dovodi do obvezujuće odluke.⁶⁷ U očekivanju sporazuma o razgraničenju, prema zajedničkoj točki 3. članaka 74. i 83., države će u “duhu razumijevanja i suradnje učiniti svaki napor” radi postizanja privremenih dogovora tj. aranžmana praktične priro-

⁶³ Cf. C. SCHOFIELD, Parting the Waves: Claims to Maritime Jurisdiction and the Division of Ocean Space, *The Penn State Journal of Law & International Affairs*, Vol. 1 No. 1. 2012., str. 49-50.

⁶⁴ Prema toč. 1. članaka 74. i 83. Valja napomenuti da je članak 74. jedini propis općenite naravi koji se odnosi na razgraničenje gospodarskih pojaseva.

⁶⁵ Opširnu kritičku analizu toga pravila vidi: V. Đ. DEGAN, *Međunarodno pravo mora u miru...*, str. 295-298.; L. CAFLISCH, The Delimitation of Marine Spaces between States with Opposite or Adjacent Coasts, u: R. J. Dupuy, D. Vignes, (ur.), *A Handbook...*, str. 480 - 485.

⁶⁶ U skladu s toč. 1(a)(i) članka 298. u pogledu sporova o tumačenju i primjeni članka 74. i 83.

⁶⁷ Izvješće komisije za mirenje ne obvezuje stranke u sporu, ali one su dužne pregovarati o sporazumu na osnovama toga izvješća. Ako pregovori ne uspiju, samo se njihovom zajedničkom privolom spor podvrgava jednome od postupaka koji rezultira za njih obveznom odlukom. Te se odredbe ne primjenjuju, međutim, ni na jedan spor o morskoj granici koji bi trebalo riješiti u skladu s ugovorom obveznim za stranke, niti na sporove koji su konačno riješeni dogovorom stranaka.

de "kako ne bi u tom prijelaznom razdoblju ugrozile ili omele postizanje konačnog sporazuma", a "privremeni aranžmani neće štetiti konačnom razgraničenju". S obzirom da postupanje prema ovoj odredbi ovisi prvenstveno o međusobnim dobrim odnosima susjednih država, njezin se sadržaj može smatrati samo preporukom.

Posebnu važnost za razgraničenje epikontinentskih pojaseva kao i gospodarskih pojaseva država sljednica bivših federacija u Sredozemlju - Jugoslavije i Sovjetskog Saveza, ima posljednja točka 4. spomenutih članaka: "Kada između zainteresiranih država postoji **sporazum koji je na snazi**, pitanja u vezi s razgraničenjem epikontinentskog pojasa (u članku 74. - gospodarskog pojasa) uređuju se u skladu s odredbama tog sporazuma." Iako taj propis ne daje pravo državama sljednicama bivše SFRJ - Hrvatskoj i Crnoj Gori - da jednostrano protegnu svoje gospodarske pojaseve do granica epikontinentskog pojasa s Italijom, svakako im daje pravo da u budućim pregovorima na toj granici insistiraju.

Budući da se konvencijske odredbe o razgraničenju epikontinentskih pojaseva znatnim dijelom mogu ocijeniti kao uopćene i nedovoljno jasne, posebice s obzirom na *pozivanje na međunarodno pravo* i sintagmu *pravično rješenje*, u literaturi iz međunarodnoga prava mora kao i u sudskim i arbitražnim presudama izražena je ozbiljna sumnja u njihovu praktičnu primjenjivost.⁶⁸ Od spomenute prve presude o razgraničenju epikontinentskih pojaseva u Sjevernome moru iz 1969. godine do danas, države su pred Međunarodni sud i arbitraže iznijele veliki broj sporova koji se u cijelosti ili djelomično odnose na razgraničenje morskih prostora pod tim pravnim režimom. U nekima od njih formulirana su i važna pravila te načela koja su imala značajan utjecaj na daljnji razvitak ugovornih pravila o morskim razgraničenjima i na konkretnu praksu država.⁶⁹ S obzirom da bi razmatranju brojnih značajnih staja-

⁶⁸ Vidi: D. RUDOLF, Gospodarski pojas i pitanje razgraničenja, *Adrias*, br 1, 1987., str. 58.; N. KLEIN, *Dispute Settlement in the UN Convention on the Law of the Sea*, Cambridge, 2005., str. 244-246.; R. R. CHURCHILL, A. V. LOWE, *The Law of the Sea*, Second Edition, Manchester, 1998., str. 159-160.; U. LAENZA, *Nuovi saggi di diritto del mare*, Torino 1998., str. 110-111. I u presudi Međunarodnog suda iz 1985. između Libije i Malte istaknuto je da "Konvencija zacrtava cilj koji valja postići, ali šuti o metodi koju treba slijediti da bi se on ostvario. Ona se ograničava na to da postavi normu, a prepušta samim državama ili sucima da joj pridaju precizan sadržaj..." (*I.C.J. Reports* 1982., str. 49, para. 49.) Također je i u arbitražnoj presudi u sporu Barbadosa s Trinidadom i Tobagom iz 2006. navedeno: "Ta naizgled jednostavna i neprecizna formula zapravo dopušta široko razmatranje pravnih pravila sadržanih u ugovorima i običajnom pravu relevantnima između strana, i dopušta razmatranje općih načela međunarodnog prava, kao i doprinosa odluka međunarodnih sudišta i učenih pisaca u svrhu razumijevanja i tumačenja tog skupa pravnih pravila." (<http://www.pca-cpa.org> para. 222)

⁶⁹ Poput načela izrečenog još u presudi iz 1969. da *kopno dominira morem*, koje je kasnije nailazilo na stalnu potvrdu u sudskoj i arbitražnoj praksi. Vidi primjerice para. 86 u presudi spora o epikontinentskom pojasu u Egejskome moru iz 1978., (*I.C.J. Reports* 1978., str. 37), para. 73 u presudi spora između Tunisa i Libije iz 1982., (*I.C.J. Reports* 1982., str. 67) para. 157 u presudi spora između Kanade i Sjedinjenih Država o morskoj granici u zaljevu Maine iz 1984., (*I.C.J. Reports* 1984., str. 313-314) te para. 185 u presudi spora između Katara i Bahreina iz 2001., (http://www.icj-cij.org/docket/liqbl/ijbjudgments/ijudgment_20_010316). U presudi Arbitražnog tribunala iz 1985. u sporu između Gvineje i Gvineje Bisao to načelo je formulirano na sljedeći način: "U cilju da svako razgraničenje bude pro-

lišta iz tih presuda valjalo posvetiti više prostora nego što ga nameću okviri ovoga rada, čitatelja valja uputiti na kritički prikaz presuda Haškog suda i međudržavne arbitraže o razgraničenjima morskih prostora kojima je hrvatsku pravnu literaturu obogatio naš istaknuti znanstvenik Vladimir- Đuro Degan.⁷⁰ Na stranicama koje slijede analiziraju se samo presude koje se odnose na utvrđivanje spornih granica u Sredozemlju, temeljem kojih su zaključena dva sporazuma o razgraničenju epikontinentskih pojaseva. Ipak, na ovome mjestu nužno je barem podsjetiti na stajališta iz nekoliko pravorijeka koji su imali važan doprinos u nadogradnji pravnih pravila o razgraničenju i utjecaj na konkretnu praksu država.

U presudi spora o razgraničenju epikontinentskih pojaseva u Sjevernome moru iz 1969. Sud je istaknuo:

“Stranke su obvezne početi pregovore u dobroj vjeri radi postizanja sporazuma, a ne samo da bi formalno obavile postupak pregovaranja kao neku vrstu prethodnog uvjeta za automatsku primjenu određene metode razgraničenja u nedostatku sporazuma...”⁷¹

Vijeće Međunarodnog suda pravde u presudi spora Kanade i Sjedinjenih Američkih Država o granici u zaljevu Maine 1984. godine na sljedeći je način definiralo ono što propisuje međunarodno pravo u svim razgraničenjima između susjednih država:

“1. Niti jedno morsko razgraničenje između država čije obale leže sučelice ili međusobno graniče ne može jednostrano izvršiti samo jedna od tih država. To se razgraničenje mora tražiti i postići sporazumom, a nakon pregovora vođenih u dobroj vjeri i u istinskoj namjeri da se dođe do pozitivnog ishoda. Ako unatoč tome takav sporazum ne bude ostvariv, razgraničenje se mora izvršiti pribjegavanjem trećoj strani koja ima neophodnu nadležnost.

vedeno pravično i na objektivnim temeljima, važno je osigurati da, koliko je to moguće, svaka država kontrolira morsko područje sučelice svoje obale i u svojoj blizini.” (*International Legal Materials*, 1986., Vol 25, str. 290, para. 92). I u arbitražnoj presudi u sporu Barbadosa i Trinidada i Tobaga iz 2006. također je istaknuto: “Kao rezultat gore navedenoga razvoja u pravu, danas je dobro ustanovljeno da je polazište svakog razgraničenja pravni naslov države nad datim morskim prostorom, u ovom slučaju jednako glede gospodarskoga i epikontinentskoga pojasa.” (<http://www.pca-cpa.org> para. 224)

⁷⁰ Kritički prikaz svih sudskih i arbitražnih presuda o razgraničenju morskih prostora izrečenih do 2001. vidi u već spomenutoj knjizi V. Đ. DEGAN, *Međunarodno pravo mora u miru i u oružanim sukobima*, Rijeka, 2002., str. 309-428. Za analizu kasnije donesenih presuda vidi djela istog autora: *Uti possidetis i crta sredine u kopnenim i morskim razgraničenjima - presuda Međunarodnog suda u Haagu Kamerun/Nigerija iz 2002.*, *Poredbeno pomorsko pravo*, br. 157, 2003., str. 1-33.; *Konsolidacija pravnih načela o razgraničenjima morskih prostora i slovenska “Bijela knjiga” iz 2006. godine.*, *Poredbeno pomorsko pravo*, br. 161, 2007., str. 13-39.; *Pravni naslov i efektivnost kao osnove suverenosti nad državnim područjem*, *Poredbeno pomorsko pravo*, br. 162, 2008., str. 1-44. *Consolidation of Legal Principles on Maritime Delimitation: Implications for the Dispute between Slovenia and Croatia in the North Adriatic*, *Chinese Journal of International Law*, Vol. 6, No. 3, 2007., str. 601-634.

⁷¹ *I.C.J. Reports* 1969., str. 47.

2. U oba slučaja razgraničenje se mora postići primjenom pravičnih kriterija i korištenjem praktičnih metoda, koje, s obzirom na geografsku konfiguraciju prostora i ostale relevantne okolnosti, osiguravaju pravičan rezultat.”⁷²

U presudi spora između Danske i Norveške o razgraničenju između Grenlanda i otoka Jan Mayen 1993. godine Međunarodni sud pravde je zaključio:

“Premda bi bilo adekvatnije primijeniti... običajno pravo o epikontinentskom pojasu uobičajeno u donesenim presudama, u skladu je s precedentima početi postupak s crtom sredine, kao provizornom crtom, a potom ispitati da li ‘posebne okolnosti’ zahtijevaju bilo kakvo podešavanje ili zanemarivanje te crte.”⁷³

U presudi spora između Katara i Bahreina o morskoj granici iz 2001. godine Međunarodni sud pravde je, među ostalim, naveo:

“Najlogičnija i najčešće primjenjivana metoda sastoji se u povlačenju privremene crte sredine i potom razmatranju treba li tu crtu uskladiti u svjetlosti postojanja posebnih okolnosti... Sud će u ovom slučaju slijediti isti pristup. Pri razgraničenju morskih prostora izvan zone od 12 milja, on će najprije povući privremenu crtu sredine i potom će razmotriti postoje li neke okolnosti s kojima bi tu crtu valjalo uskladiti.”⁷⁴

Arbitražna presuda spora između Barbadosa i Trinidada i Tobaga o razgraničenju gospodarskog i epikontinentskog pojasa iz 2006. opisala je postupak razgraničenja svih morskih prostora u dva koraka:

“Najprije se povlači privremena crta ekvidistance (jednake udaljenosti od obala) kao hipoteza i praktično polazište. Iako je ona praktično polazište, sama ekvidistanca u mnogim okolnostima neće osigurati pravičan rezultat u svjetlosti posebnosti svakog specifičnog slučaja. Stoga je drugi korak ispitivanje te privremene crte u svjetlosti relevantnih okolnosti koje su u svakom slučaju specifične, kako bi se odlučilo je li potrebno privremenu crtu ekvidistance prilagoditi da bi se postigao pravičan rezultat... Taj se pristup obično naziva principom ekvidistance/relevantnih okolnosti...”⁷⁵

U pogledu povlačenja jedinstvene morske granice, privremene pa zatim konačne crte sredine te identifikacije relevantnih obala, ta je presuda još jednom potvrdila postojanje skupa pouzdanih pravila i kriterija za razgraničenje morskih prostora. Posebnu vrijednost ta presuda ima zbog izložene sinteze pravila na kojima se temeljila ranija sudska i arbitražna praksa, iz koje jasno proizlazi složeni put njihove izgradnje te značajan odmak od konfuznog razvoja koje je uzrokovalo nekoliko prvih presuda. Iako su prema članku 38. Statuta Međunarodnog suda, sudske odluke samo pomoćno sredstvo za određivanje pravnih pravila, može se zaključiti da je u pitanjima razgraničenja morskih prostora njihova uloga tijekom posljednja četiri

⁷² I.C.J. Reports 1984., str. 299-300.

⁷³ I.C.J. Reports 1993., str. 61.

⁷⁴ http://www.icj-cij.org/docket/iqb/iqbjudgments/ijudgment_20010316 (para. 176).

⁷⁵ <http://www.pca-cpa.org> (para. 242).

desetljeća postala ključna, ne samo za ispravno razumijevanje i primjenu konvencijskih pravila, nego i za iznalaženje najprimjerenijih metoda i pravičnih rješenja.

5. SPORAZUMI O RAZGRANIČENJU EPIKONTINENTSKOG POJASA REPUBLIKE ITALIJE SA SUSJEDNIM DRŽAVAMA

5.1. Italija – SFRJ

Prvi sporazum o razgraničenju epikontinentskih pojaseva u Sredozemnom moru zaključile su Vlada bivše SFR Jugoslavije i Vlada Talijanske Republike 8. siječnja 1968. u Rimu.⁷⁶ Taj sporazum je stupio na snagu 21. siječnja 1970., a temeljem pravila iz članaka 11. i 12. Bečke konvencije o sukcesiji država u pogledu međunarodnih ugovora⁷⁷ danas obvezuje i države sljednice bivše Jugoslavije koje su stekle pravo na epikontinentski pojas - Hrvatsku i Crnu Goru.

Jugoslavensko-talijanski pregovori o razgraničenju jadranskog podmorja započeli su još 1966. na inicijativu Italije, koja je već tada u dijelu kontinentske ravnine izvan svoga teritorijalnog mora provodila opsežna istraživanja zaliha nafte i plina, te je čak podijelila koncesije stranim kompanijama radi njihove eksploatacije. S jugoslavenske strane tada se još čekalo na donošenje Zakona o obalnom moru, vanjskom morskom pojasu i epikontinentalnom pojasu,⁷⁸ jer su temelj za provođenje razgraničenja, u skladu s člankom 6. Ženevske konvencije o epikontinentskom pojasu, trebale biti polazne crte od kojih se mjeri širina teritorijalnog mora. Te crte su utvrđene novim zakonom, koji je usvojen 1965. godine, nakon čega je Jugoslavija u pregovorima započela iznositi svoje zahtjeve o primjeni načela crte sredine odnosno spomenutog članka 6. Konvencije iz 1958.⁷⁹

Treba napomenuti da je u to vrijeme već bilo zaključeno nekoliko sporazuma o razgraničenju podmorja (između obalnih država na sjeveru Europe), u kojima je bilo primijenjeno načelo ekvidistance.⁸⁰ S obzirom da Italija nije bila stranka Konvencije o epikontinentskom pojasu kao ni Konvencije o teritorijalnome moru i vanjskom pojasu iz 1958., talijanska delegacija je izjavljivala da njihovu zemlju ne obvezuju pravila ni jedne od tih konvencija, pa stoga ni crta sredine. S druge strane, izaslanstvo bivše Jugoslavije insistiralo je na primjeni tog načela, ističući da odredbe Kon-

⁷⁶ Tekst vidi: *Službeni list SFRJ, Međunarodni ugovori i drugi sporazumi*, br. 28/1970.

⁷⁷ *Narodne novine – Međunarodni ugovori*, br. 16/1993.

⁷⁸ Zakon je objavljen u *Službenom listu SFRJ*, br. 22/1965.

⁷⁹ Poblize o tim pregovorima vidi: S. NOVAKOVIĆ, Razgraničenje epikontinentalnog pojasa između Jugoslavije i Italije, *Mornarički glasnik*, XXI, 1970., br. 3, str. 379-386.

⁸⁰ Do 1966. sklopljeni su sljedeći sporazumi o razgraničenju epikontinentskih pojaseva u Sjevernome moru: Norveška - Ujedinjeno Kraljevstvo (1964.), Nizozemska - SR Njemačka (1964.), Danska - SR Njemačka (1965.), Nizozemska - Ujedinjeno Kraljevstvo (1965.), Danska - Norveška (1965.), Danska - Ujedinjeno Kraljevstvo (1966.). Više vidi: J. ANDRASSY, Razgraničenje epikontinentalnog pojasa u Sjevernom moru, *Pomorski zbornik*, 5, 1967., str. 285-303.

vencije o epikontinentskom pojasu iz 1958. imaju obveznu snagu kao pravila općega međunarodnog prava.⁸¹

Razlike u osnovnim stajalištima tijekom pregovora su ublažene, pa su se obje delegacije na kraju ipak složile da crtu sredine valja računati od vanjskog ruba jugoslavenskih otoka, koji zbog svog smještaja i povezanosti s kopnom, zatvaraju kompaktne morske prostore *inter fauces terrarum*.⁸² Sporazum se stoga temeljio na primjeni načela crte sredine i na pravilu da svaki otok ima svoj epikontinentski pojas u skladu s člankom 1. Konvencije iz 1958., s tim što crta sredine nije predstavljala ekvidistancu između polaznih crta od kojih se mjeri širina teritorijalnog mora, nego ekvidistancu najbližih točaka na obali kopna i otoka.

Crta razgraničenja duga 353 milje, prema članku 1. Sporazuma sastoji se od 43 točke (utvrđene geografskim koordinatama) koje su međusobno povezane crtama – “lukovima velikih krugova”.⁸³ Te točke i crte unesene su u pomorske karte koje čine sastavni dio tog sporazuma. Iz karte priložene na sljedećoj stranici razvidno je da crta razgraničenja svojim krajevima ne dodiruje obalu. Točka 1 nalazi se na izlazu iz Tršćanskog zaljeva (u sjecištu kružnica čiji je polumjer 12 milja od rta Savudrija i rta Tagliamento), odnosno na mjestu gdje počinje preklapanje teritorijalnih mora. I posljednja točka 43 jednako je udaljena od polaznih crta svih triju tadašnjih jadranskih obalnih država - Jugoslavije, Italije i Albanije.

Budući da bi crta sredine između naših udaljenih otoka (Jabuke, Sveca, Biševa i Palagruže) i talijanske obale bila nepovoljna za Italiju, te da bi se izbjeglo stvaranje tzv. “džepova” između otoka Jabuke, Palagruže i Sveca te talijanskoga otoka Pianosa, dogovorene su obostrane kompenzacije.⁸⁴ Jugoslavija je ustupke načinila u sjevernom dijelu tog područja (1 680 km²) i na jugu (1 400 km²), a Italija samo uz otok Pianosa (416 km²), pa je time dobila, dakle, 2 664 km² jadranskog podmorja.⁸⁵

Za razliku od F. Caffia koji smatra da su prilikom razgraničenjaorskog dna i podzemlja u Jadranu “odstupanja od načela jednake udaljenosti realizirana u korist Italije”, U. Leanza ističe da su se “odstupanja recipročno kompenzirala, zadovolja-

⁸¹ Opširnije vidi: V. BARIĆ PUNDA, Važnost ugovora o razgraničenju epikontinentalnih pojasa, *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu*, XXV, 1988., str. 147-148.

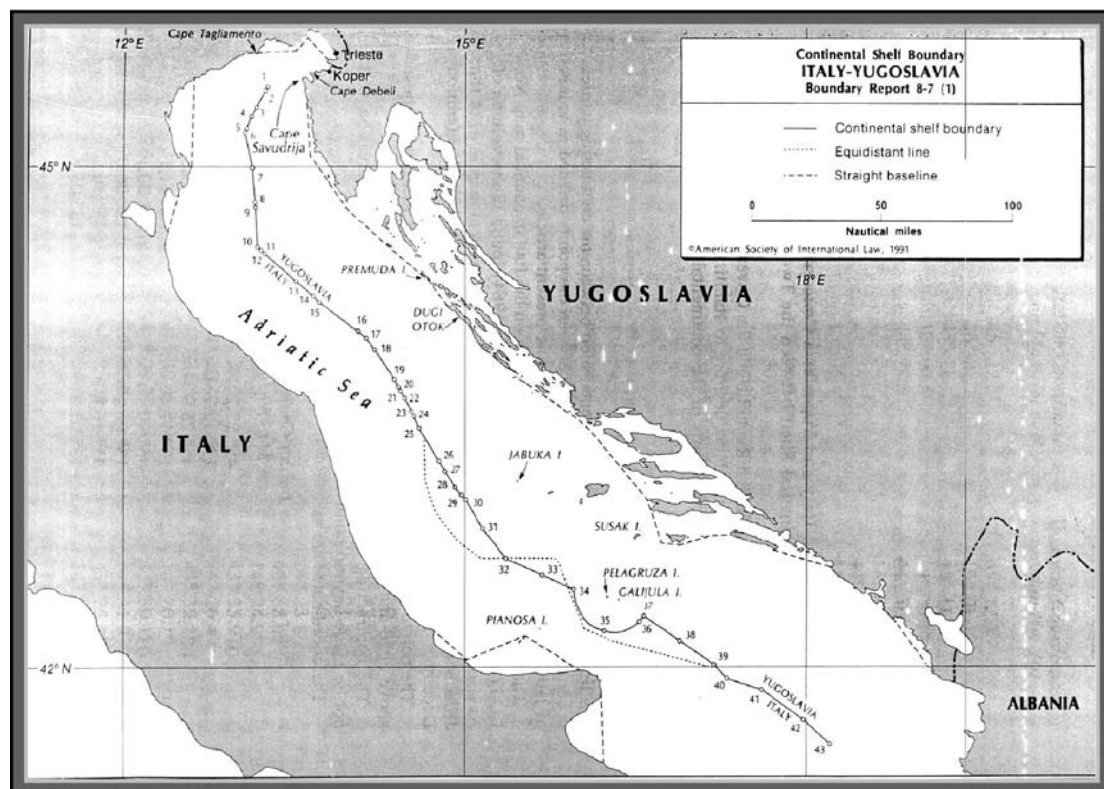
⁸² O tome vidi pobliže: S. ALFIREVIĆ i dr., *Epikontinentalni pojas*, Split, 1976., str. 103.

⁸³ Crte koje spajaju točke na kartama su zapravo projekcije lukova meridijana. Vidi: J. I. CHARNEY, L. M. ALEXANDER, (ur.), *International Maritime Boundaries*, Vol. II, Dordrecht/Boston/London, 1993., str. 1631.

⁸⁴ Cf. D. RUDOLF, Morske granice između Republike Hrvatske i Republike Italije, *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu*, god. 35/51-52, 1998., str. 699.

⁸⁵ Prema: *Continental Shelf Boundaries Italy-Yugoslavia, Limits in the Seas*, No. 9, 1970.; J. I. CHARNEY, L. M. ALEXANDER, o.c., str. 1630. Pojednosti o toj crti razgraničenja vidi i L. PINESCHI, T. TREVES, (ur.), *The Law of the Sea, The European Union and its Member States*, The Hague, 1997., str. 354.; T. SCOVAZZI, *Elementi di diritto internazionale del mare*, Terza edizione, Milano, 2002., str. 200-201.; G. BLAKE, D. TOPALović, *The Maritime Boundaries of the Adriatic Sea*, u: *Maritime Briefing*, 1996., Vol. 1, No. 1, str. 15.

RAZGRANIČENJE EPIKONTINENTSKIH POJASEVA ITALIJE I SFRJ PREMA SPORAZUMU IZ 1968.

Izvor: *International Maritime Boundaries, Vol. II, Dordrecht/Boston/London, 1993*

vajući obje strane”.⁸⁶ Posebno valja istaknuti da je sporazumom o podjeli jadranskog podmorja između bivše Jugoslavije i Italije prvi put u praksu razgraničenja uvedena tzv. *enklava granica* uz otoke Palagruža i Galijula.⁸⁷ Između tih otoka i talijanske obale nije povučena crta sredine, nego je uz teritorijalno more svakog od tih dvaju otoka uspostavljen epikontinentski pojas širok 2 milje (s obzirom da je u vrijeme razgraničenja jugoslavensko teritorijalno more bilo široko 10 milja).⁸⁸ Točke 34 i 35 na crti razgraničenja utvrđene su stoga 12 milja daleko od Palagruže, a točka 36 na udaljenosti od 12 milja od otočića Galijula, pa se podudaraju s današnjom vanjskom granicom teritorijalnog mora Republike Hrvatske.

⁸⁶ F. CAFFIO, *Glossario di diritto del mare*, II edizione, Roma, 2001., str. 52.; U. LEANZA, *The Continental Shelf of the Mediterranean Sea and Delimitation Thereof*, u: E. L. Miles, T. Treves (ur.), *The Law of the Sea: New Worlds New Discoveries*, Honolulu, 1993., str. 187.

⁸⁷ Detaljnije vidi: D. RUDOLF, *Međunarodno pravo mora*, Zagreb, 1985., str. 290-291.; V. BARIĆ PUNDA, I. GRABOVAC, o.c., str. 109-110.

⁸⁸ Bivša Jugoslavija proširila je teritorijalno more 1979. godine na 12 milja. (*Službeni list SFRJ*, 1979/13).

Treba napomenuti da crta razgraničenja utvrđena tim sporazumom prelazi dubinu od 200 metara te da doseže i do najdubljih dijelova Jadrana.⁸⁹ Uzimajući u obzir vjerojatnost pronalaska prirodnih bogatstava podmorja, člankom 2. Sporazuma predviđeno je da će se nadležne vlasti obiju strana u tom slučaju nastojati sporazumjeti o načinu korištenja takvih nalazišta koja bi se protezala na obje strane granične crte, tako da mogu biti iskorištavana iz dijela koji pripada samo jednoj strani ugovornici. Republika Hrvatska i Talijanska Republika zaključile su 2005. godine razmjenom nota i Sporazum o usklađivanju popisa koordinata navedenih u Sporazumu o razgraničenju između SFRJ i Italije iz 1968. godine.⁹⁰

Ti dokumenti su od posebne važnosti za buduće razgraničenje gospodarskih pojaseva dviju država odnosno zaštićenog ekološko - ribolovnog pojasa Hrvatske i ekološke zone Italije. U predstojećim pregovorima o definiranju te granice nad epikontinentskim pojasom valja insistirati na crti razgraničenja utvrđenoj Sporazumom iz 1968., na što upućuje i točka 4. članaka 74. Konvencije iz 1982. I u međunarodno-pravnoj doktrini jasno su izražena stajališta o nužnosti da se granica gospodarskog pojasa poklapa s već postojećom granicom epikontinentskog pojasa na dnu, jer taj jedinstven prostor ne treba razgraničavati jednom crtom za dno i podzemlje, a drugom za vodeni stup i površinu mora. Time se, kako se često ističe, među ostalim prednostima "izbjegava i konfuzija koju uzrokuje pluralizam pravnih režima izazvan različitim granicama".⁹¹

Hrvatska je nakon dugogodišnjeg oklijevanja napokon 2003. godine iznad svoga epikontinentskog pojasa u Jadranu proglasila jednu varijantu gospodarskog pojasa pod nazivom - Zaštićeni ekološko-ribolovni pojas. O geografskim koordinatama koje određuju vanjsku granicu toga pojasa Stalna misija Republike Hrvatske pri Ujedinjenim narodima 2. rujna 2005. obavijestila je Glavnog tajnika UN-a, citirajući Odluku o proširenju jurisdikcije iz 2003. prema kojoj su te koordinate privremene.⁹² Te granice će se, prema točki 5. Odluke o proširenju jurisdikcije iz 2003. "utvrditi međunarodnim ugovorima o razgraničenju s državama čije obale leže sučelice ili bočno u odnosu na hrvatsku obalu." U skladu s točkom 6. te odluke do sklapanja međunarodnih ugovora o razgraničenju, vanjska granica zaštićenoga ekološko-ribolovnog pojasa Hrvatske privremeno će slijediti crtu razgraničenja epikontinentskog pojasa uspostavljenu Sporazumom između SFRJ i Italije 1968. godine, a u pogledu bočnog

⁸⁹ Točka 43 prelazi izobatu 1200 metara.

⁹⁰ Stupio je na snagu 2. kolovoza 2005.

⁹¹ Cf. V. Đ. DEGAN, *Međunarodno pravo mora u miru...*, str. 300.; B. VUKAS, The extension of the jurisdiction of the coastal States in the Adriatic Sea, On the future community fishing waters in the Adriatic Sea, *I rapporti di vicinato dell'Italia con Croazia, Serbia-Montenegro e Slovenia*, Roma, 2005.; D. RU-DOLF, Gospodarski pojas i pitanja razgraničenja, *Adrias*, 1987., br. 1, str. 61- 62.; D. P. O'CONNELL, *The International Law of the Sea*, Oxford, 1984., Vol. II, str. 729 - 730.

⁹² Tekst hrvatske note br. 841/05 vidi: *Law of the Sea Bulletin*, 2005., No. 59, str. 28.

razgraničenja crtu koja slijedi smjer i nastavlja se na privremenu crtu razgraničenja teritorijalnih mora kako je to utvrđeno Protokolom o privremenom režimu uz južnu granicu između Republike Hrvatske i Srbije i Crne Gore iz 2002. godine.

U diplomatskoj noti UN-u od 16. travnja 2004., Italija se usprotivila takvom "jednostranom" određivanju granice zaštićenog ekološko-ribolovnog pojasa Republike Hrvatske, ističući da se njegova granica ne može poklapati s granicom epikontinentskog pojasa između dviju država, prema Sporazumu iz 1968.⁹³ Za granicu koju je Hrvatska navela kao privremenu u spomenutoj odluci iz 2003. Italija drži da je "suprotna njezinim interesima na Jadranu" jer je, kako je u noti navedeno, od 1968. do danas, došlo do "promjene relevantnih geografskih okolnosti", a time i parametara za određivanje crte sredine.

5.2. Italija – Tunis

Morsko dno i podzemlje između obala Italije i Tunisa podijeljeno je sporazumom vlada dviju država koji je zaključen 20. kolovoza 1971. godine.⁹⁴ Utvrđena crta razgraničenja proteže se od točke ekvidistance na zapadu između obala Tunisa i Sardinije do krajnje točke istočno od Pelagijskih otoka⁹⁵ u ukupnoj duljini od 443 milje. Metoda razgraničenja o kojoj su se dvije strane sporazumjele je modificirana ekvidistanca, a uzeti su u obzir i otoci, otočići te uzvišice suhe za niske vode, uz iznimku otoka Lampione, Lampedusa, Linosa i Pantalleria.

U članku 1. Sporazuma izričito se navodi crta sredine, te jasno određuje da se svaka od otočnih formacija (otoci, otočići i uzvišice suhe za niske vode) mora uzeti u obzir prilikom povlačenja te crte. Relevantan element pri razgraničenju nisu bile dimenzije tih otočnih formacija, nego njihov položaj - gotovo na sredini Sicilijanskog prolaza. Kopnene točke crte sredine smještene su na velikim otocima Sardiniji (23 813 km²) i Siciliji (25 426 km²), na malim tuniskim otocima ili otočićima - La Galite, Galitons de l'Est, Cani, Zembra, Kuriate, na talijanskim otočićima Toro, Cavoli i Marettimo kao i na uzvišicama suhim za niske vode - Maruka i El Mzebla koje pripadaju Tunisu.⁹⁶

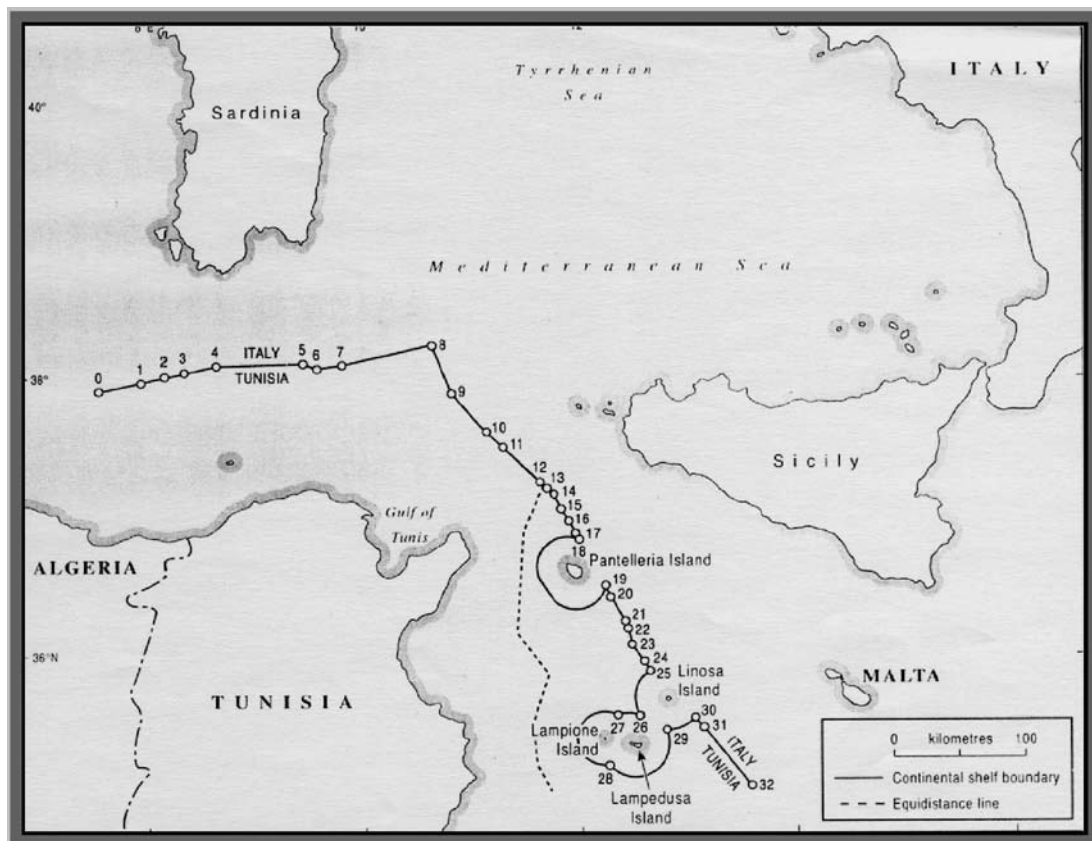
⁹³ Note concerning the declaration of an ecological and fisheries protection zone in the Adriatic Sea by the Republic of Croatia of 3 October 2003., *Law of the Sea Bulletin*, 2004., No. 54, str. 129.

⁹⁴ Sporazum je stupio je na snagu 6. prosinca 1978. godine. Tekst vidi: Agreement between the Government of the Republic of Tunisia and the Government of the Italian Republic concerning the Delimitation of the Continental Shelf between the two countries, *International Maritime Boundaries*, Vol. II, 1993., str. 1621-1625.

⁹⁵ Skupini Pelagijskih otoka pripadaju Lampione, Lampedusa i Linosa, a zajedno obuhvaćaju 25,7 km².

⁹⁶ Zajednička tehnička komisija istražila je prirodu određenih tuniskih otočnih formacija. Utvrdila je da hrid Le Sorelle, smještena jugozapadno od otoka La Galite, nije suha za niske vode te ju je pri utvrđivanju crte razgraničenja zanemarila. Ustanovila je također da oko otoka Kerkennah postoje uzvišice suhe za niske vode i uređaji za pridneni ribolov te je dvije uzvišice (Maruka i El Mzebla) uzela u obzir. Prema: I. CHARNEY, L. M. ALEXANDER, *o.c.*, str. 1616.

RAZGRANIČENJE EPIKONTINENTSKIH POJASEVA IZMEĐU ITALIJE I TUNISA PREMA SPORAZUMU IZ 1971.

Izvor: *The International Boundaries Research Unit, Durham, 2002*

Otoci Pantelleria (83 km²) i Linosa (5 km²) nalaze se u neposrednoj blizini crte sredine, a Lampione i Lampedusa na "pogrešnoj strani" te crte, približno 60 odnosno 69 milja od obale Tunisa i oko 115 milja od Sicilije. Ekvidistanca između tih otoka i obale Tunisa, skrenula bi granicu do udaljenosti od 20 odnosno 33 milje od kopna Tunisa. Kako bi se izbjegao taj "neproporcionalno iskrivljujući učinak", Tunis je predlagao da im se prizna "pojas jednak onome koji je u talijansko-jugoslaven-skom sporazumu dat otocima Palagruži i Galijuli".⁹⁷ Tuniski prijedlog većim je dijelom prihvaćen, unatoč tome što je kružni pojas oko Pantellerie, Lampeduse i Linose povećan sa 12 na 13 milja.

Crta razgraničenja povučena lukom kružnice polumjera 12 milja primijenjena je jedino oko nenaseljenog otoka Lampione. Kao što je iz priložene karte razvidno, kružni

⁹⁷ *Ibid.*, str. 1617. Vidi također: F. A. AHNISH, *o.c.*, str. 303.; V. PRESCOTT, C. SCHOFIELD, *o.c.*, str. 384.

pojas oko Pantellerie nije povezan s trima drugim kružnim područjima, koja se djelomično preklapaju. U tom području crta razgraničenja odstupa, dakle, od crte sredine i slijedi vanjske granice morskih područja ucrtanih oko svakog od ta četiri otoka.⁹⁸

Navedeni sporazum bio je predmet brojnih kritika u talijanskoj pravnoj doktrini. Isticao se "nepravičan karakter usvojenog rješenja"⁹⁹ te se navodilo da je odstupanje od crte sredine određeno izrazito "na štetu Italije",¹⁰⁰ posebice da "dubina Sredozemnog mora, naročito u kanalu između Tunisa i Sicilije, ne može predstavljati jednu od posebnih okolnosti, koje su predviđene člankom 6. Ženevske konvencije".¹⁰¹ Giuseppe Cataldi izražava i bojazan da bi ta crta razgraničenja "povučena na temelju političkih ili ekonomskih motivacija u točno određenome povijesnom razdoblju, u kojemu se teritorijalno more dviju država protezalo na šest milja, a pojam gospodarskog pojasa još bio nepoznat u međunarodnom pravu, danas mogla postati crta razgraničenja za sve svrhe, u skladu s novom međunarodnopravnom praksom."¹⁰² S druge strane, tuniski pisac profesor Habib Slim u svojim radovima ističe da "Tunis smatra rješenje predviđeno Sporazumom iz 1971. pravičnim rješenjem", a u pogledu crte razgraničenja utvrđene Sporazumom – "da bi trebala biti zadržana kao jedinstvena crta koja razgraničuje istodobno epikontinentski pojas i gospodarski pojas ili ribolovni pojas".¹⁰³

5.3. Italija – Španjolska

Italija i Španjolska uredile su razgraničenje svojih epikontinentskih pojaseva odredbama ugovora koji je zaključen u Madridu 19. veljače 1974., a stupio je na snagu 16. studenoga 1978. godine.¹⁰⁴ Dvije strane su se sporazumjele da podmorje između talijanskog otoka Sardinije i španjolskog otoka Menorca u Balearima, čije obale leže sučelice, podijele primjenom crte sredine i to bez ikakvog odstupanja.¹⁰⁵ Taj spora-

⁹⁸ Valja napomenuti da u vrijeme sklapanja tog sporazuma Italija i Tunis nisu bili stranke Konvencije o epikontinentskom pojasu iz 1958., a njihova teritorijalna mora imala su širinu od 6 milja.

⁹⁹ Opširnije vidi: G. CATALDI, *o.c.*, str. 236.

¹⁰⁰ Vidi: U. LEANZA, *The Continental Shelf of the Mediterranean Sea and Delimitation Thereof...*, str. 188.; G. ARANGIO-RUIZ, *The Italian Shelf Delimitation Agreements and the General Law on Shelf Delimitation*, u: U. Leanza (ur.), *Il regime giuridico internazionale del mare Mediterraneo*, Milano, 1987., str. 36-37.

¹⁰¹ Tako M. C. CICIRIELLO, *Riflessioni sugli accordi di delimitazione della Piattaforma Continentale nel Mediterraneo con speciale riferimento al trattamento delle isole*, u: *ibid.*, str. 121.

¹⁰² G. CATALDI, *loc. cit.* Slična stajališta vidi i: M. C. CICIRIELLO, *o.c.*, str. 122.

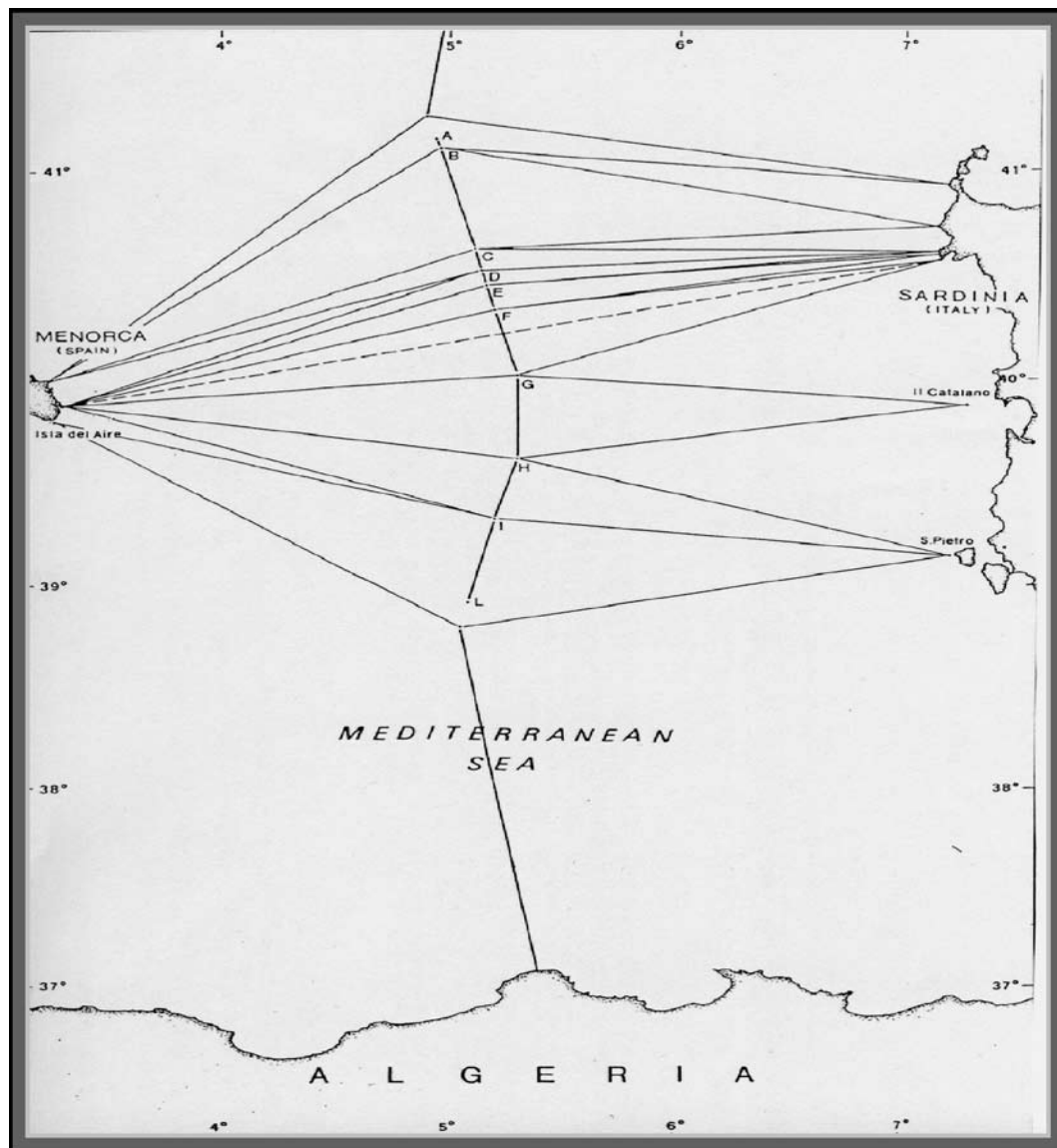
¹⁰³ Cit. prema: G. CATALDI, *loc. cit.*

¹⁰⁴ Tekst vidi: *Agreement between Italy and Spain Relating to the Delimitation of the Continental Shelf between the two Countries*, *International Maritime Boundaries*, Vol. II, 1993., str. 1607-1609.

¹⁰⁵ U skladu s člankom I. Sporazuma, granica je ustanovljena "slijedeći kriterij ekvidistance od odgo-varajućih polaznih crta." Ravne polazne crte od kojih se mjeri širina teritorijalnog mora nisu uzete u obzir.

zum se u literaturi ističe kao jedan od rijetkih primjera razgraničenja koji se temelji na primjeni striktno ekvidistance.¹⁰⁶

RAZGRANIČENJE PODMORJA IZMEĐU ITALIJE I ŠPANJOLSKE PREMA
SPORAZUMU IZ 1974.

Izvor: T. Scovazzi, *Elementi di diritto internazionale del mare*, Terza edizione, Milano, 2002

¹⁰⁶ Poblježi vidi: *Handbook on the Delimitation of Maritime Boundaries*, Division for Ocean Affairs and the Law of the Sea, Office of Legal Affairs, United Nations New York, 2000., str. 48.; T. SCOVAZZI, o.c., str. 206-207.

Crta razgraničenja proteže se u ukupnoj duljini od 137,19 milja, a obuhvaća deset točaka (od A do L) koje povezuju njezinih devet ravnih dijelova.¹⁰⁷ U cijeloj duljini povučena je u dubokome moru, koje uglavnom prelazi dubinu od 2000 metara. Ipak, geološki i geomorfološki aspekti nisu utjecali na njezin pravac. Iako je gotovo čitavo morsko dno koje su stranke razgraničile još nepristupačno za iskorištavanje nafte zbog velikih dubina, ipak su u članku 2. Sporazuma usvojene detaljne odredbe o načinima iskorištavanja mineralnih izvora. Precizirani su, među ostalim, i kriteriji koje treba primijeniti na iskorištavanje nalazišta koja se nalaze s jedne i druge strane epikontinentskog pojasa, primjenom načela "koje će omogućiti najveću iskoristivost, te na način da svaka od strana zadrži sva svoja prava na prirodne resurse epikontinentskog pojasa". Jedini kriterij koji je uzet u obzir bila je udaljenost između obala dviju država. Veličina Sardinije (23 813 km²) u odnosu na otok Menorca (754 km²) nije imala važnu ulogu u razgraničenju, vjerojatno zato što nije uzeta u obzir zasebno, nago kao dio otočne skupine Baleara (5 014 km²). Ipak, iz smjera protezanja granične crte može se zaključiti da su ugovorne strane nastojale utvrditi crtu sredine koja će pratiti konkavni oblik zapadne obale Sardinije, s obzirom na njezinu dulju obalu.

Dvije države su se sporazumjele i da krajnje točke - A i L, koje su točke tromede (engl. *triple points*) s Francuskom na sjeveru te s Alžirom na jugu budu privremene, jer se tek trebaju utvrditi u dogovoru s tim državama.¹⁰⁸ Valja napomenuti i da su se stranke tog sporazuma obvezale poduzimati "sve moguće mjere" kako bi se izbjeglo istraživanje i iskorištavanje epikontinentskog pojasa koje bi dovelo u pitanje ekološku ravnotežu Sredozemnog mora ili negativno utjecalo na druge vrste zakonitog korištenja mora.¹⁰⁹

5.4. Italija – Grčka

Razgraničenje podmorja između Italije i Grčke uređeno je sporazumom dviju država koji je potpisan u Ateni 24. svibnja 1977., a stupio je na snagu 12. studenoga 1980.¹¹⁰ Između njihovih obala na Jonskome moru koje leže sučelice i udaljavaju se jedna od druge na prilično ravnomjeren način povučena je crta razgraničenja koja se od sjevera prema jugu proteže u duljini od 268 milja, a sastoji se od 16 točaka koje spajaju 15 ravnih crta.¹¹¹

¹⁰⁷ Najdulji segment iznosi 31,74 milje, a najkraći 2, 90 milja. Vidi: I. CHARNEY, L. M. ALEXANDER, o.c., str. 1601.

¹⁰⁸ Cf. *Continental Shelf Boundary: Italy – Spain, Limits in the Seas*, No. 90, 1980.; I. CHARNEY, L. M. ALEXANDER, o.c., str. 1601-1605.; E. ORIHUELA CALATAYUD, *España y la delimitación de sus espacios marinos*, Murcia, 1989., str. 169-171.

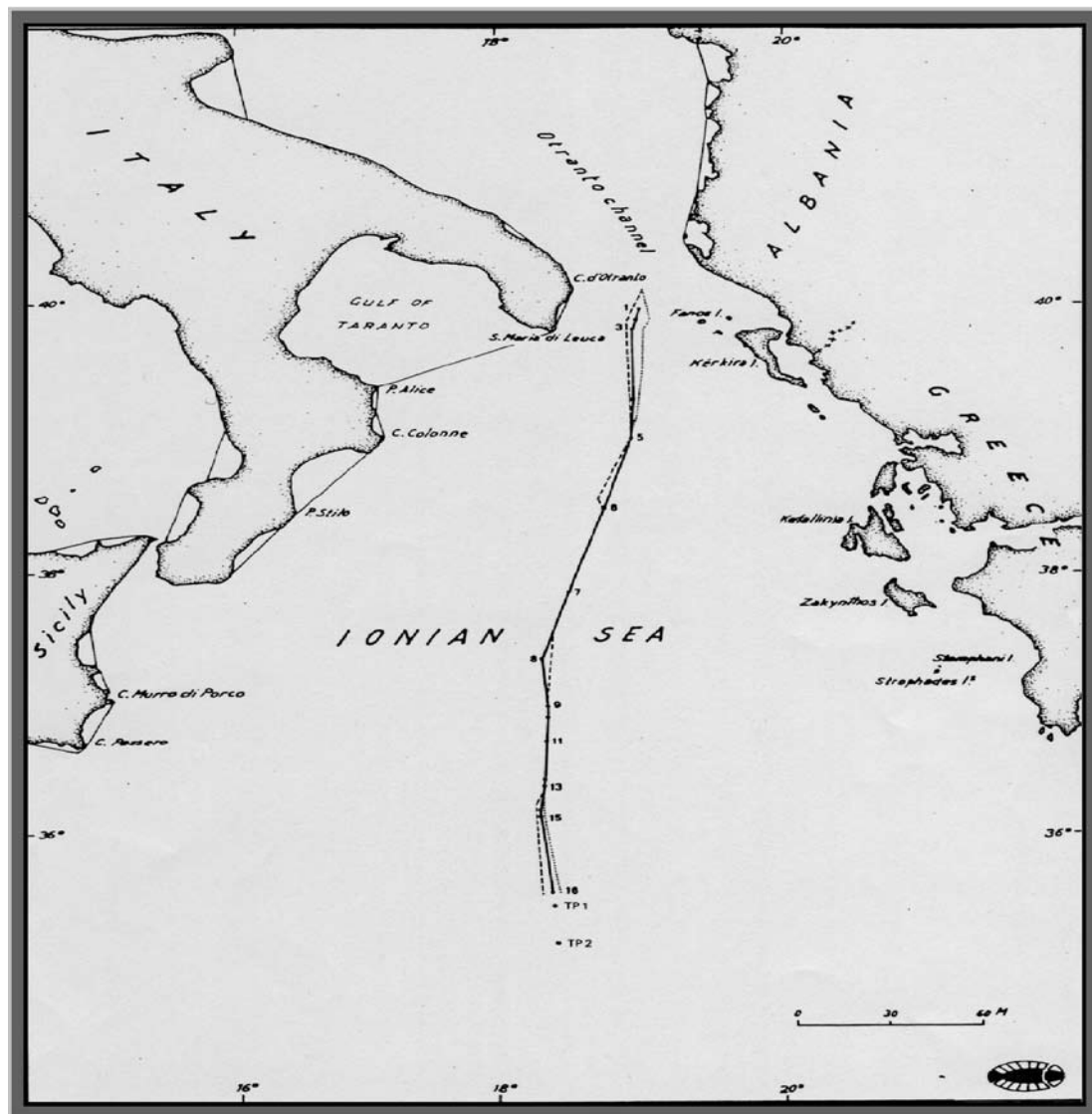
¹⁰⁹ Članak 5. Sporazuma. Treba upozoriti i na članak 3. koji predviđa nadležnost Međunarodnoga suda pravde na zahtjev jedne od stranaka, za sporove koji nisu riješeni njihovim diplomatskim nastojanjima.

¹¹⁰ Tekst vidi: Agreement between the Hellenic Republic and the Italian Republic on the delimitation of the respective Continental Shelf areas of the two States, *International Maritime Boundaries*, Vol. II, 1993., str. 1598-1600.

¹¹¹ Najdulji segment crte razgraničenja iznosi 38,9 milja, a najkraći 2 milje.

Ta modificirana crta sredine najbliža je kopnu u točki 1, koja je samo oko 20 milja udaljena od Grčke, 22 milje od Italije i 28 milja od Albanije. Od kopna je najudaljenija krajnja južna točka razgraničenja koja leži 168,9 milja od obale Sicilije, 163 milje od grčkog otoka Stamfordi, 185 milja od Malte te oko 212 milja od obala Libije.

RAZGRANIČENJE PODMORJA IZMEĐU ITALIJE I GRČKE
PREMA SPORAZUMU IZ 1977.

Izvor: *Lines in the Sea*, G. Francalanci, T. Scovazzi, (ur.), Dordrecht/Boston /London 1994

Sporazumom je predviđeno produženje crte razgraničenja prema točkama tromeđe koje tek treba utvrditi sa susjednim državama - Albanijom na sjeveru i Libijom na jugu.¹¹² Posebno treba istaknuti da je točka 16 smještena u sredini najdubljeg područja u Sredozemlju - Jonskog bazena, koji je dublji od 4.000 metara. Ipak, pri razgraničenju nisu uzeti u obzir geomorfološki činitelji. Također, ni gospodarski kao ni ekološki aspekti nisu utjecali na graničnu crtu.¹¹³

U uvodnome dijelu te u članku I. Sporazuma izričito je navedeno da obje strane poštuju "načelo crte sredine" uzimajući u obzir "uzajamno prihvaćene manje prilagodbe." Odstupanja su bila potrebna kako bi se smanjio učinak grčkih otoka Othonoi i Strofades te kako bi se kompenzirale talijanske polazne crte koje povezuju rtove Otranto i Santa Maria di Leuca zatvarajući Tarantski zaljev i Zaljev Squillace. Italija je bila spremna dati puni učinak velikim grčkim otocima - Krfu (641 km²), Kefalliniji (935 km²) i Zákynthosu (406 km²), koji su smješteni u blizini obale. Predložila je, međutim, da se ne daje nikakav učinak malim otocima u Otrantskim vratima - Fanosu i Samothraki, kao i otočiću Stamfaniju na jugu područja koje je trebalo razgraničiti, s obzirom da je znatno udaljen od grčkog kopna. S druge strane, Grčka je tražila davanje punog učinka svakom otoku. Stranke su se ipak na kraju sporazumjele da daju tri četvrtine učinka otocima u Otrantskim vratima, prepuštajući Grčkoj 75% morskog dna koje je bilo sporno. Ustupanje oko 75 km² Italiji u odnosu na crtu ekvidistance, kompenzirano je jednakim prepuštanjem Grčkoj u središnjem dijelu područja razgraničenja.¹¹⁴ Najznačajnije prilagodbe dogovorene su u točkama 1-3 te 15-16, gdje je granična crta bliža grčkoj nego talijanskoj obali. Ipak, u cjelini je ta crta razgraničenja povučena bez većih odstupanja, s obzirom da su udubljenja i izbočenja obalne crte kompenzirana s obje strane.

5.5. Italija – Albanija

Talijanska Republika i Albanija 1992. godine završile su pregovore o razgraničenju podmorja između njihovih obala koje leže sučelice u južnome dijelu Jadranskog mora. Ugovor kojim je precizirano prostiranje epikontinentskog pojasa koji pripada svakoj od tih država potpisan je u Tirani 18. prosinca 1992., a stupio je na snagu 26. veljače 1999. godine.¹¹⁵

¹¹² Završavajući crtu razgraničenja prije ekvidistantne točke tromeđe između Grčke, Italije i Libije, čiji položaj varira ovisno o tome da li se prihvaća ili ne prihvaća sporna crta koja zatvara Zaljeva Sidra, stranke su izbjegle svako moguće razmatranje učinka polaznih crta koje je Libija tražila za taj zaljev.

¹¹³ Stranke su ipak u sporazum uključile "ekološku klauzulu". Odredbama članaka III. obvezale su se usvojiti "sve moguće mjere" kako bi osigurale da istraživanje i iskorištavanje epikontinentskog pojasa ne dovede u pitanje ekološku ravnotežu ili druge vrste zakonitih korištenja mora.

¹¹⁴ Cf. C. L. ROZAKIS, *The Greek Continental Shelf*, u: T. C. Kariotis, *Greece and the Law of the Sea*, The Hague/London/Boston, 1997., str. 90 - 92.; I. CHARNEY, L. M. ALEXANDER, *o.c.*, str. 1593-1594.; *Continental Shelf Boundary: Greece – Italy, Limits in the Seas*, No. 96, 1982.; U. LEANZA, *The Continental Shelf of the Mediterranean Sea and Delimitation Thereof...*, str. 190.; F. A. AHNISH, *o.c.*, str. 299-301.

¹¹⁵ Agreement between Albania and Italy for the determination of the Continental Shelf of each of the two countries, *Law of the Sea Bulletin*, 1994., No. 26, str. 54.

S tehničkog aspekta u pregovorima o utvrđivanju granične crte nije bilo nikakvih posebnih problema, osim različitih smjerova dviju obala - albanska obala proteže se u smjeru sjever - zapad, a talijanska - od Gargana do Sante Marie di Leuca zamjetno u smjeru sjeverozapad - jugoistok. Posebno valja istaknuti da su u relevantnom području obale dviju država relativno jednake duljine.

U čitavom prostoru između obala Italije i Albanije¹¹⁶ koje je trebalo razgraničiti, nije bilo značajnijega geografskog elementa koji bi mogao utjecati na smjer granične crte. U tom području nema otoka ni sličnih obilježja koji bi zahtijevali prilagodbu crte sredine.¹¹⁷ Stoga je kao prikladna metoda razgraničenja još jednom u Sredozemnomu moru primijenjena striktna ekvidistanca.¹¹⁸

Polazne crte od kojih se mjeri ta crta povezuju točke na kopnu i otocima oko kojih su se stranke sporazumjele, a ne uzimaju se u obzir ravne polazne crte. Crta razgraničenja ukupno je duga 72,89 milja, a njezini ravni segmenti spajaju 17 utvrđenih točaka. Najduža ravna crta iznosi 11,78 milja, a najkraća samo 1,42 milje. Iako je Jadransko more dublje u južnom dijelu nego u srednjem i sjevernom (u području razgraničenja dubina iznosi između 750 i 1 100 metara), geološki i geomorfološki aspekti nisu utjecali na povlačenje granične crte. Također, ni gospodarskim činiteljima tijekom pregovora nije pridavana važnost, unatoč tome što su na više lokacija u jadranskom podmorju već bila otkrivena nalazišta prirodnog plina.¹¹⁹

Ipak, odredbama članka 2. talijansko-albanskog sporazuma detaljno je uređeno iskorištavanje mineralnih izvora koje presijeca crta razgraničenja. Također i u službenom zapisniku, koji je potpisan istoga dana kada i Sporazum, stranke su se obvezale da će učiniti sve što je moguće kako bi postigle suglasnost o pravičnoj kompenzaciji, ukoliko je već započeto iskorištavanje tih resursa.¹²⁰

Posebno treba istaknuti da su već u preambuli Sporazuma Italija i Albanija izrazile svoju čvrstu namjeru "da surađuju u zaštiti okoliša u Jadranskomu moru i očuvanju njegove ekološke ravnoteže" te da "pripremaju zajedničke sveobuhvatne regionalne programe".¹²¹ Prema članku 4(1). stranke će poduzeti sve moguće mjere

¹¹⁶ Albanija je od 17. prosinca 1964. vezana uz Ženevsku konvenciju o epikontinentskom pojasu, a tek je 23. lipnja 2003. postala strankom Konvencije o pravu mora. Italija nije stranka Konvencije o epikontinentskom pojasu iz 1958. a Konvenciju iz 1982. potpisala je 7. prosinca 1984. te ratificirala 13. siječnja 1995. godine.

¹¹⁷ Albanski otok Sazan, smješten u blizini kopna, uzet je u obzir kao točka polazne crte.

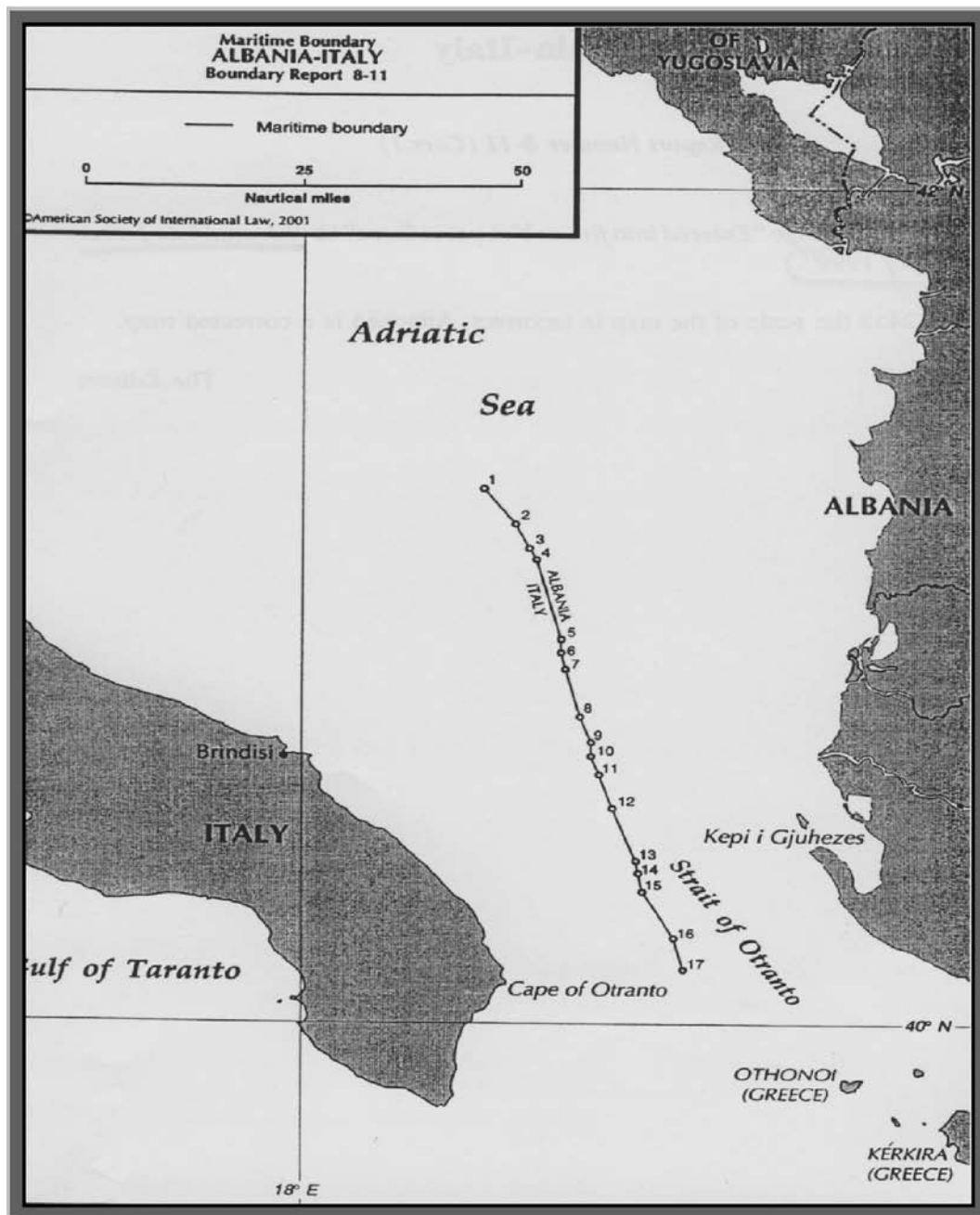
¹¹⁸ Već u preambuli Sporazuma je navedeno da su stranke postigle suglasnost da se razgraničenje "utvrdi na osnovi načela ekvidistance, odnosno crtom sredine". Primjena načela ekvidistance ponavlja se u i članku 1., u kojem su navedene koordinate točaka promjene smjera granične crte.

¹¹⁹ Detaljnije vidi: J. I. CHARNEY, L. M. ALEXANDER (ur.), *International Maritime Boundaries*, Vol. III, The Hague/Boston/London, 1998., str. 2447-2451.

¹²⁰ Italija i Albanija sporazumjele su se također da koncesije koje su prije toga dodijeljene zadrže svoju vrijednost samo unutar granica dogovorenih Sporazumom iz 1992.

¹²¹ Stranke su se u tu svrhu posebno pozvale na Deklaraciju o Jadranskomu moru, koju su 13. srpnja 1991. u Anconi potpisale sve jadranske države. Istaknule su da je postizanje ciljeva iznesenih u toj deklaraciji omela politička i vojna kriza među državama koje su nastale nakon raspada bivše SFR Jugoslavije.

RAZGRANIČENJE EPIKONTINENTSKIH POJASEVA IZMEĐU ITALIJE I ALBANIJE PREMA SPORAZUMU IZ 1992.

Izvor: *International Maritime Boundaries, Vol. IV, The Hague/London/New York, 2002*

kako istraživanje i iskorištavanje njihovih epikontinentskih pojaseva ne bi narušilo ekološku ravnotežu mora i na neopravdan način utjecalo na druge vrste dopuštenog korištenja mora.¹²²

Talijanski autori ističu da je utvrđivanjem granice podmorja između Italije i Albanije 1992. godine u cijelosti dovršeno razgraničenje talijanskoga epikontinentskog pojasa u Jadranskome moru, što je od posebne važnosti u slučaju da bilo koja od stranaka otkrije nalazišta nafte u blizini crte sredine.¹²³

Valja napomenuti da ta crta razgraničenja ipak još nije u potpunosti utvrđena, jer su preostale nedefinirane još dvije točke tromede - jedna na sjeveru i druga na jugu, koje bi trebalo odrediti posebnim pregovorima sa susjednim državama.¹²⁴ U tom pogledu u ovom je sporazumu upotrijebljen, dakle, isti pristup kao i u sporazumima o razgraničenju Italije s bivšom SFRJ 1968. te Grčkom 1977. godine - granična crta prekinuta je prije očekivanih točaka tromeda albansko-talijansko-jugoslavenske odnosno albansko-grčko-talijanske morske granice.

6. SPORAZUMI O RAZGRANIČENJU EPIKONTINENTSKIH POJASEVA KOJIMA SU PROVEDENE ODLUKE MEĐUNARODNOG SUDA PRAVDE

6.1. Libija – Malta

Libija i Malta zaključile su 10. studenoga 1986. u Valletti Sporazum o provedbi članka III Posebnog ugovora iz 1976.¹²⁵ i presude Međunarodnog suda pravde u sporu o razgraničenju njihovih epikontinentskih pojaseva.¹²⁶ Tim je sporazumom napokon uspostavljena crta razgraničenja određena presudom od 3. lipnja 1985. kojom je okončan njihov dugogodišnji spor o podjeli podmorja.¹²⁷ U tome naftnim

¹²² Valja napomenuti da se u članku 5(3). predviđa nadležnost Međunarodnog suda pravde na zahtjev jedne od stranaka, za sporove koji se u roku od četiri mjeseca nisu mogli riješiti diplomatskim nastojanjima.

¹²³ Cf. U. LEANZA, *o.c.*, str. 192.

¹²⁴ Albanija još nije pregovarala o morskim razgraničenjima s drugim susjednim državama. S Grčkom će vjerojatno imati složeniji postupak utvrđivanja granice na moru, s obzirom na položaj grčkih otoka koji se nalaze u blizini albanske obale (Krf, Ereikoussa i Orthónoi), budući da bi ti otoci mogli utjecati na pomicanje crte sredine, ograničavajući potencijalne zahtjeve Albanije u tom prostoru. Pobljiže o tome vidi: V. PRESCOTT, C. SCHOFIELD, *o.c.*, str. 389.

¹²⁵ Malta i Libija su 23. lipnja 1976. potpisale Poseban ugovor kojim je od Međunarodnog suda u Haagu zatraženo da ustanovi koja su načela i pravila međunarodnog prava primjenjiva na razgraničenje prostora njihovih epikontinentskih pojaseva, te kako ta načela i pravila mogu same primijeniti u praksi putem sporazuma koji će zaključiti u tu svrhu, u skladu sa sudskom odlukom.

¹²⁶ Sporazum je stupio na snagu 11. prosinca 1987. Tekst vidi: Agreement between the Great Socialist People's Libyan Arab Jamahiriya and the Republic of Malta implementing Article III of the Special Agreement and the Judgment of the International Court of Justice, *International Maritime Boundaries*, Vol. II, 1993., str. 1661-1662.

¹²⁷ Case Concerning the Continental Shelf: Libya/Malta, *I.C.J. Reports* 1984., str. 13-58. (Presuda je također objavljena u: *International Legal Materials*, Vol. 24, No. 5, 1985., str. 1189 - 1276.)

resursima iznimno bogatom području, sva su istraživanja godinama su bila onemogućena upravo zbog neriješenog spora o granici, koji je kulminirao 1980., kada su libijske podmornice zaustavile istražne aktivnosti Malte u spornom dijelu epikontinentskog pojasa.

Međunarodni sud je donio dva pravorijeka u ovom četvrtome po redu sporu o razgraničenju epikontinentskih pojaseva i prvome između država čije obale leže sučelice. U presudi od 21. ožujka 1984.¹²⁸ odbacio je zahtjev Italije za intervencijom u tom sporu,¹²⁹ ali je jamčio da će talijanska prava biti zaštićena, jer je presuda obvezatna samo za stranke spora i za slučaj koji je njome riješen. Sud je odlučio da presuda "mora biti ograničena geografskim okvirom tako da ne zahvati talijanske zahtjeve...". Granice područja na koje je Italija smatrala da ima pravo, precizno su navedene geografskim koordinatama i prikazane na karti koja je priložena uz sporazum, a njima je isključen veliki dio plicaka Medina koji je uglavnom i bio sporan između Libije i Malte.¹³⁰

U drugoj presudi, kojom je odlučio o meritumu spora, Sud je pokušao je formulirati sadržaj "pravičnih načela" kao navodnih načela i pravila međunarodnog prava o razgraničenju epikontinentskih pojaseva, te utvrditi kako ta načela i pravila primijeniti u slučaju razgraničenja tih dviju država.¹³¹ S obzirom na vrlo opširne kritičke analize te presude u nizu radova iz međunarodnog prava mora (i u Hrvatskoj),¹³²

¹²⁸ I.C.J. Reports 1984., str. 2-29.

¹²⁹ Taj svoj zahtjev Italija je temeljila na članku 62. Statuta Međunarodnog suda, nastojeći zaštititi svoj pravni interes u području epikontinentskih pojaseva središnjeg Sredozemlja koja je Sud trebao razgraničiti.

¹³⁰ O zahtjevu Italije za intervencijom u tom sporu detaljnije vidi: V. Đ. DEGAN, Intervencija trećih država u sporovima iz prava mora, *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu*, br. 2-3, 1985., str. 254-258.; id., *Međunarodno pravo mora u miru...*, str. 353-354.; T. TREVES, o.c., str. 73-74.; B. CONFORTI, Problèmes de délimitation de l'Italie (Première Partie) Malte, la Libye et l'Italie u: D. Pharand, U. Leanza (ur.), *The Continental Shelf and the Exclusive Economic Zone: Delimitation and Legal Regime*, Dordrecht, 1993., str. 181-186.

¹³¹ Što se tiče međunarodnih konvencija koje su dolazile u obzir za primjenu, valja napomenuti da Libija za razliku od Malte, nije bila obvezana Ženevskom konvencijom o epikontinentskom pojasu, pa su se obje države složile da se njezin članak 6. ne primjenjuje (iako je Malta smatrala da ekvidistanca treba primijeniti kao praktičnu metodu). I Malta i Libija su potpisale Konvenciju UN-a o pravu mora, koja tada još nije bila na snazi. Sud je istaknuo da njezin značaj nije moguće poricati budući da je prihvaćena od većine zemalja, te je držao svojom dužnošću razmotriti u kojoj mjeri bi njezine odredbe mogle biti obvezujuće za stranke, kao pravila običajnog prava.

¹³² Vidi primjerice: V. Đ. DEGAN, Razgraničenja morskih prostora u međunarodnoj sudskoj i arbitražnoj praksi, *Uporedno pomorsko pravo*, 1994., br. 141 - 144, str. 48 - 54.; id., *Međunarodno pravo mora u miru...*, str. 373-380.; J. METELKO, Equity and Maritime Delimitation Problems in the Mediterranean, u: B. Vukas (ur.) *The Legal Regime of Enclosed or Semi-Enclosed Seas: The Particular Case of the Mediterranean*, *Prinosi*, 1998., br. 22, str. 185-222.; J. I. CHARNEY, L. M. ALEXANDER, o.c., str. 1649-1659.; L. B. SOHN, J.E. NOYES, *Cases and Materials on the Law of the Sea*, Ardsley, 2004., str. 326-337.; A. MARIA VALENTI, Il concetto di equità nella sentenza del 3 giugno 1985 della Corte Internazionale di Giustizia sul caso Malta-Libia, u: U. Leanza (ur.), *Il regime giuridico internazionale del mare Mediterraneo*, Milano, 1987., str. 235-238.; T. L. MCDORMAN, A. CHIRCOP, *The Resolution of Maritime Disputes, Maritime Affairs: A World Handbook*, Second edition, London, 1991., str. 367-369.

ovdje će se samo ukazati na najvažnije okolnosti koje su utjecale da crta razgraničenja bude povučena bliže obalama Malte, odnosno u korist Libije.

Malta je od Suda zahtijevala povlačenje crte sredine između obala dviju država kao najpravičnije rješenje koje odgovara načelu suverene jednakosti država, te uvažavanje gospodarskih činitelja kao i interesa sigurnosti. Sve te argumente Sud je odbio. U pogledu glavnog zahtjeva Malte Sud je naveo da je očito "da postojanje jednakog naslova obalnih država *ipso iure* i *ab initio* ne podrazumijeva jednakost prostora njihovih pojaseva, a da se pri tom ne vodi računa o okolnostima unutar tog pojasa; stoga nije moguće *a priori* isključiti uzimanje u obzir duljine obala kao posebnu okolnost. Zbog toga, načelo jednakosti država ne može igrati nikakvu posebnu ulogu u primjenjivom pravu."¹³³

Sud nije prihvatio da "područje epikontinentskog pojasa za koje se smatra da pripada manje bogatoj od te dvije države bude povećano kako bi se nadoknadila njezina inferiornost u gospodarskim resursima", jer "takvi su činitelji potpuno nepovezani s temeljnom namjerom odgovarajućih pravila međunarodnog prava".¹³⁴ Iako je priznao da "aspekti sigurnosti naravno nisu nepovezani s konceptom epikontinentskog pojasa", Sud je primijetio da "nijedna od stranaka nije postavila pitanje pridaje li sadašnje pravo obalnoj državi posebne nadležnosti nad njezinim epikontinentskim pojaskom na vojnom području, uključujući nadležnost za postavljanje vojnih uređaja. U svakom slučaju, granica koja će proizaći iz ove presude... neće se nalaziti u blizini obale niti jedne strane na način da bi pitanja sigurnosti bila od posebne važnosti u ovom slučaju."¹³⁵

Libija je svoj zahtjev zasnivala na načelu nezalaženja u prirodni produžetak njezinoga u moru potopljenoga kopnenog područja. Posebno je isticala da na morsko-me dnu postoji "temeljni diskontinuitet", između područja epikontinentskog pojasa koji pripada Libiji i onog koji pripada Malti.¹³⁶ Uz to je insistirala na činjenici da postoji vrlo izražena razlika u duljinama relevantnih obala.

Sud nije prihvatio te zahtjeve Libije, ističući da kapacitet generiranja prava iz epikontinentskog pojasa ne izvire iz kopnene mase, nego "iz suverenosti nad kopnenom masom" odnosno kroz morsko pročelje te kopnene mase.¹³⁷ Sud je utvrdio da je "libijska obala od Ras Ajdira do Ras Zarruqa, mjerena prateći njezin opći smjer, duga 192 milje, a da je obala Malte od Ras il-Wardije do Delimara Pointa, prateći ravne polazne crte, ali isključivši otočić Filflu, duga 24 milje". "Ova je razlika toliko velika da opravdava prilagodbu crte sredine tako da se Libiji dodijeli veći epikontinentski pojas". U pogledu kriterija proporcionalnosti Sud je istaknuo da je to samo sredstvo za provjeru

¹³³ I.C.J. Reports 1985., str. 43, para. 54.

¹³⁴ Ibid., str. 41, para. 50.

¹³⁵ Ibid., str. 42, para. 51.

¹³⁶ Ibid., str. 49, para. 65.

¹³⁷ Ibid., str. 41, para. 49.

pravičnosti, ali nije primijenio aritmetički odnos između duljine relevantnih obala i površine epikontinetskog pojasa koji bi pripao svakoj od stranaka.¹³⁸ Sud je zaključio da razgraničenje valja obaviti “primjenom pravičnih načela, vodeći računa o svim posebnim okolnostima, kako bi se postigao pravičan rezultat”.¹³⁹

U dispozitivu presude Sud je istaknuo činitelje koje valja uzeti u obzir pri određivanju pravičnog razgraničenja:

- opću konfiguraciju obala stranaka, činjenicu da leže sučelice, te njihov međusobni položaj u općem geografskom okružju,
- nejednakost duljine relevantnih obala i udaljenost među njima,
- nužnost da se izbjegne bilo kakva prekomjernost u proporcionalnosti između površine epikontinetskog pojasa svake od država i duljine relevantnog dijela obale.

Sud je zaključio da se pravičan rezultat može postići u dvije etape razgraničenja - tako da se najprije povuče crta sredine kojoj je svaka točka jednako udaljena od crta niske vode na dvjema sučeljenim obalama, ne uzimajući u obzir malteški nenaseljeni otočić Filfla,¹⁴⁰ a potom da se ta crta uskladi s navedenim činiteljima.¹⁴¹ Dakle, kao rezultat razlike u duljini dviju obala, njihovog smještaja i općega geografskog konteksta, crta razgraničenja povučena je “usklađivanjem”, koje je obavljeno premještanjem crte sredine za 18 minuta geografske širine u korist Libije.¹⁴² Iako je Sud naveo da je “normativni karakter pravičnih načela primjenjivih kao dijela općega međunarodnog prava važan i zato što ta načela ne uređuju jedino razgraničenje sudskim ili arbitražnim putem, nego također, pa i prvenstveno, razgraničenje sporazumom, koje također mora smjerati pravičnom rezultatu...”¹⁴³ upravo su ta obilježja nedostajala ovoj presudi.

U brojnim komentarima presude iz 1985. ukazuje se subjektivnost takve vrste pravičnosti.¹⁴⁴ Profesor Degan posebno upozorava da “primjena *pravičnih načela* pri

¹³⁸ *Ibid.*, str. 54-55, para. 75.

¹³⁹ *Ibid.*, str. 38, para. 45.

¹⁴⁰ Sud je smatrao pravičnim zanemariti taj otočić u izračunavanju privremene crte sredine, jer “pravičnost crte ekvidistance ovisi o tome da li su poduzete mjere opreza kako bi se uklonio nejednak učinak određenih otočića, hridi i manjih obalnih projekcija”. (*Ibid.*, str. 48, para. 64).

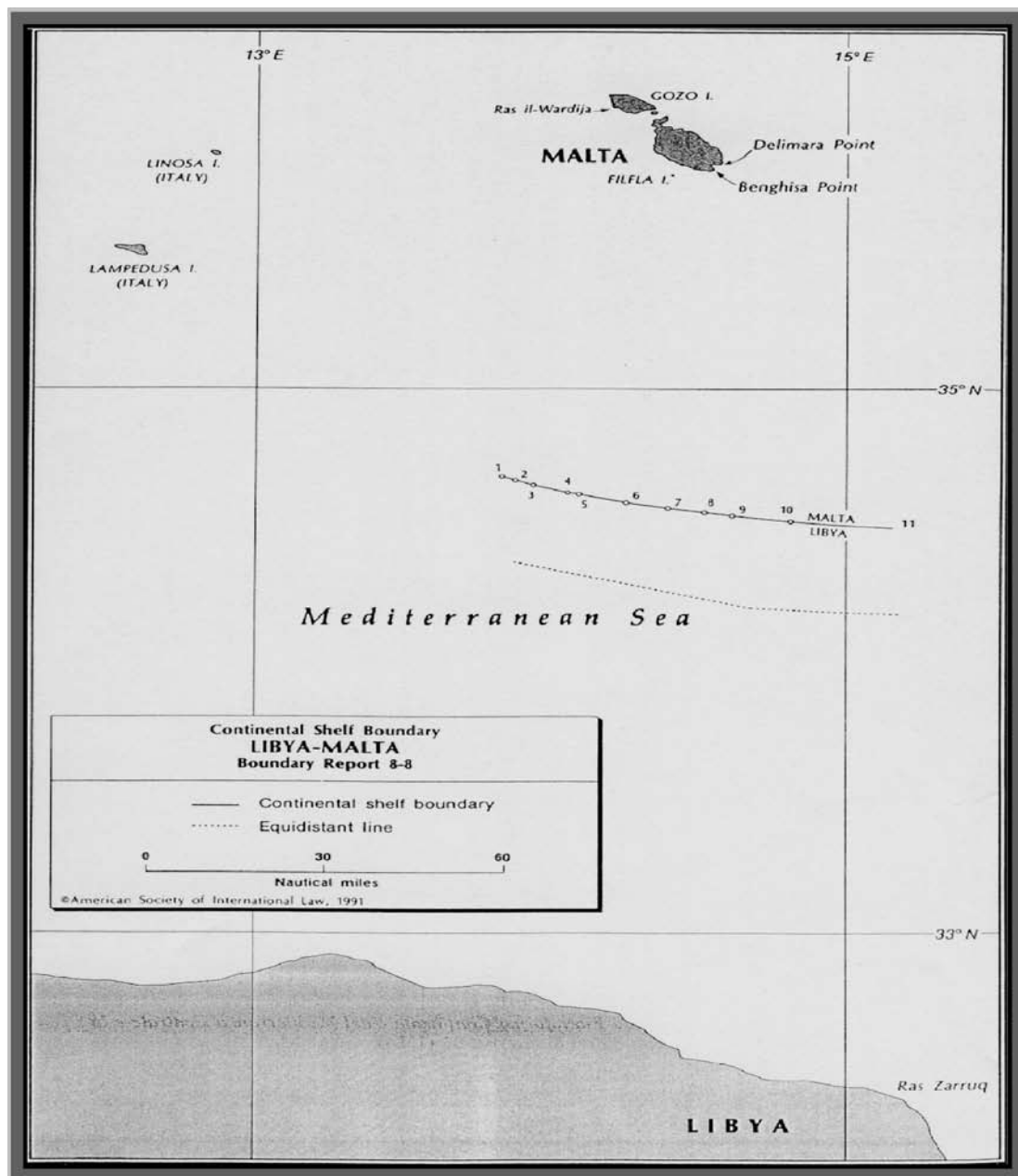
¹⁴¹ *Ibid.*, str. 57, para. 79.

¹⁴² Protiv odluke glasala su četiri od sedamnaest sudaca (tri stalna suca Međunarodnog suda - Mosler, Oda i Schwebel te ad hoc sudac Valticos) koji su zagovarali običnu crtu sredine, ne nalazeći nikakvih “posebnih okolnosti” koje bi opravdavale njezino “prilagođavanje” na štetu Malte. Cf., *ibid.*, str. 106-113, 119-122, 169-170, 186-187. (Izdvojena mišljenja napisali su i potpredsjednik Sette-Camara, te suci Mbaye, Ruda, Bedjaoui i Jamínez de Arechaga.)

¹⁴³ *Ibid.*, str. 39, para. 46.

¹⁴⁴ Vidi primjerice: J. METELKO, *o.c.*, str. 215.; N. G. LETALIK, *The Delimitation of Maritime Boundaries in the Mediterranean*, u: D. M. Johnston, P. M. Saunders, *Ocean Boundary Making: Regional Issues and Developments*, New York, 1988., str.127.; M. D. EVANS, *Relevant Circumstances and Maritime Delimitation*, Oxford, 1989., str. 26-27.

RAZGRANIČENJE EPIKONTINENTSKIH POJASEVA IZMEĐU LIBIJE I MALTE PREMA SPORAZUMU IZ 1986.

Izvor: *International Maritime Boundaries*, Vol. II, Dordrecht/Boston/London, 1993

morskim razgraničenjima, kao navodnoga dijela međunarodnog prava, ne vodi ka predvidljivim rezultatima", jer je "širina diskrecijske vlasti suca u odlučivanju tu naprosto prevelika".¹⁴⁵

Unatoč razočaranosti Maltežana takvim pravorijekom Suda,¹⁴⁶ već 1986. godine s libijskom stranom su se sporazumjeli o njegovoj formalnoj primjeni u praksi. U skladu sa sudskom odlukom, sporazum se odnosi na ograničeni prostor podmorja južno od Malte, te na područje koje se nalazi između otoka Malte i libijske obale, od Ras Ajdira do Ras Zarruqa.

Razgraničenje je obavljeno najprije povlačenjem crte sredine između dvije države (isključujući otočić Filfla), a zatim povlačenjem još jedne ekvidistance između Sicilije i Libije. Na taj način je definirano područje epikontinentskog pojasa širine 18 milja između dviju početnih crta, koje je potom podijeljeno između dviju država. Crta razgraničenja duga 77 milja stoga nije ekvidistanca, nego se nalazi negdje između dvije trećine i tri četvrtine udaljenosti između obala Libije i Malte.

6.2. Tunis – Libija

Iako je Međunarodni sud u sporu o razgraničenju epikontinentskih pojaseva Libije i Tunisa presudu izrekao još 24. veljače 1982.,¹⁴⁷ Sporazum dviju zemalja o provedbi te presude sklopljen je u Benghaziju tek 8. kolovoza 1988. godine.¹⁴⁸ Pitanja vezana uz razgraničenje njihovog podmorja tek su zaključenjem tog sporazuma napokon prestala opterećivati odnose tih dviju prijateljskih arapskih država.

Unatoč tome što je još 1972. godine postignut politički sporazum o zajedničkom korištenju i upravljanju morskim prostorima između njihovih obala, u praksi se nije provodio jer su obje države podijelile koncesije za istraživanje nafte u dijelu podmorja koje su smatrale svojim. S obzirom da su i Libija i Tunis osporavali drugoj strani pravo na te djelatnosti, a godinama nisu uspijevali postići sporazum o razgraničenju, 10. lipnja 1977. u Tunisu su potpisali Poseban sporazum o predavanju predmeta Međunarodnom sudu.¹⁴⁹

Prema članku 1. tog sporazuma, stranke u sporu složile su se da Sud "u skladu s pravičnim načelima i odgovarajućim okolnostima za to područje, kao i s novim

¹⁴⁵ V. Đ. DEGAN, *o.c.*, str. 375.

¹⁴⁶ Tako G. H. BLAKE, Coastal state sovereignty in the Mediterranean sea: the case of Malta, *GeoJournal*, 1997., Vol. 41, no. 2, str. 17.

¹⁴⁷ Case concerning the Continental Shelf (Tunisia-Libyan Arab Jamahiriya), Judgment, *I.C.J. Reports* 1982., str. 18-94. (Presuda je objavljena i u: *International Legal Materials*, No. 2, 1982., str. 225-317.)

¹⁴⁸ Agreement between the Graeat Libyan Arab Socialist People's Jamahariya and the Republic of Tunisia to Implement the Judgment of the International Court of Justice in the Tunisia-Libya Continental Shelf Case, *International Maritime Boundaries*, Vol. II, Dordrecht/Boston/London, 1993., str. 1679-1680. Sporazum je stupio na snagu 11. travnja 1989.

¹⁴⁹ Opširnije vidi: J. I. CHARNEY, L. M. ALEXANDER, *o.c.*, str. 1664.

tendencijama usvojenima na Trećoj konferenciji o pravu mora” odlučiti – “koja se načela i pravila međunarodnog prava mogu primijeniti u razgraničenju prostora epikontinentskog pojasa” između dviju država. Od Suda se također zahtijevalo da “razjasni praktičnu metodu za primjenu tih načela i pravila” upravo u toj konkretnoj situaciji, “na način koji će omogućiti stručnjacima dviju zemalja da razgraniče te zone bez ikakvih poteškoća.”¹⁵⁰

Ni Libija niti Tunis nisu bili obvezani Konvencijom iz 1958. i nijedna od tih država nije zahtijevala ekvidistancu kao crtu razgraničenja. Pod utjecajem presude Međunarodnog suda iz 1969. obje države su se pozivale na geološke argumente, ističući *načelo prirodnog produžetka* kao “najtemeljnije od svih pravnih pravila koja se odnose na epikontinentski pojas”.¹⁵¹

Libija je svoja stajališta prvenstveno temeljila na geološkom jedinstvu kopnene mase Afrike i pripadajuće kontinentske ravnine, kao dijelovima iste tektonske ploče, tvrdeći da crta razgraničenja treba slijediti pravac tog prirodnog produžetka - prema sjeveru.¹⁵²

S druge strane, zastupnici Tunisa insistirali su na uvažavanju promijenjenog smjera afričke obale, zahtijevajući da se uvažavaju dijelovi podmorja ispred obale svake od država. Tvrđili su da se prirodni produžetak kontinenta proteže istočno od obale Tunisa te da fizički obrisi morskog dna paralelnog s tuniskom obalom “ukazuju da je epikontinentski pojas uistinu uronjeni dio Tunisa.”¹⁵³ Isticali su također i geografske, geomorfološke te batimetrijske razloge, smatrajući ih jednako važnima za razgraničenje kao i geološke argumente.¹⁵⁴

Sud nije prihvatio ni jedno od tih gledišta stranaka u sporu, ističući da se niti jedan kriterij za razgraničenje epikontinentskih pojaseva ne može izvesti iz načela prirodnog produžetka kao takvog, jer područje relevantno za razgraničenje predstavlja jedinstveni epikontinentski pojas kao prirodni produžetak kopnenog teritorija obje država.¹⁵⁵ Sud je zaključio da je prirodni produžetak kopnenih masa samo jedna od “okolnosti” koje mogu pridonijeti postizanju “pravičnog rješenja”. Time se Sud udaljio, dakle, od svojih ranijih stajališta, iznijetih u presudi iz 1969., kada je na-

¹⁵⁰ *I.C.J. Reports* 1982., str. 23, para. 4.

¹⁵¹ *Ibid.*, str. 43, para. 36.

¹⁵² Da je Sud prihvatio te zahtjeve Libije, Tunis bi dobio vrlo mali dio epikontinentskog pojasa izvan svoga teritorijalnog mora.

¹⁵³ *I.C.J. Reports* 1982., str. 73, para. 99.

¹⁵⁴ *Ibid.*, str. 45, para. 40.

¹⁵⁵ Sud je, među ostalim, istaknuo: “...ideja prirodnog produžetka kopnenog područja... ne bi nužno mogla biti dovoljna, pa čak ni pogodna, da bi se precizno utvrdio točan domašaj prava neke države u odnosu na njezinog susjeda.” (*Ibid.*, str. 46, para. 43). Vidi također: *ibid.*, str. 92, para. 133, A2). Opširnu analizu stajališta Suda vezanih uz ulogu prirodnog produžetka pri razgraničenju epikontinentskih pojaseva vidi: S. P. JAGOTA, *Maritime Boundary*, Dordrecht/Boston/Lancaster, 1985., str. 176-184.

čelo prirodnog produžetka istaknuto kao najvažnije od svih pravila o razgraničenju epikontinentskog pojasa.¹⁵⁶

Sud nije prihvatio ni gospodarske razloge na koje su Tunis pozivao,¹⁵⁷ a nisu mu priznata ni vrlo stara historijska prava na sedentarni ribolov (posebice vađenje spužava) u blizini obale.¹⁵⁸

Nakon što je razmotrio i odbacio pravce razgraničenja koje su predložile stranke,¹⁵⁹ Sud je odlučio da razgraničenje utemeljeno na "pravičnim načelima koje uzima u obzir relevantne okolnosti"¹⁶⁰ zahtijeva podjelu područja razgraničenja na dva sektora od kojih svaki traži primjenu drugačije metode razgraničenja. Među relevantnim okolnostima Sud je posebno uzeo u obzir:

- opću konfiguraciju obale (posebice promjenu pravca obale Tunisa u zaljevu Gabès, koja mijenja smjer od sjeveroistoka prema sjeverozapadu),
- činjenicu da se radi o ograničenom području između Ras Kaboudije na tuniskoj obali i Ras Tajoura na libijskoj obali, a ne o cjelokupnom području država u sporu,
- položaj tuniskih otoka Kerkennah (koji zauzimaju oko 180 km²) samo 11 milja od grada Sfaksa u području u kojem dubina mora ne doseže više od četiri metra,
- stupanj proporcionalnosti između površine epikontinentskog pojasa koji bi pripao svakoj od država i duljine odgovarajućih dijelova njihovih obala (obala Libije duga je 185 kilometara, a Tunisa 420 kilometara).¹⁶¹

¹⁵⁶ Presuda u tom sporu donijeta je s 10 glasova "za". Protiv presude glasali su suci Foster, Gros, Oda i Evensen.

¹⁵⁷ Tuniski zastupnici istaknuli su siromaštvo Tunisa u odnosu na Libiju u pogledu poljoprivrednih i mineralnih izvora. Sud je zanemario te gospodarske činitelje kao "gotovo nebitne" jer predstavljaju "izvanjske činitelje koji su promjenljivi te u svakom trenutku mogu na nepredvidljiv način pretegnuti na jednu ili drugu stranu. Neka zemlja danas može biti siromašna, a sutra postati bogata uslijed događaja poput otkrića nekog novog ekonomskog bogatstva." (*Ibid.*, str. 77-78, para. 107).

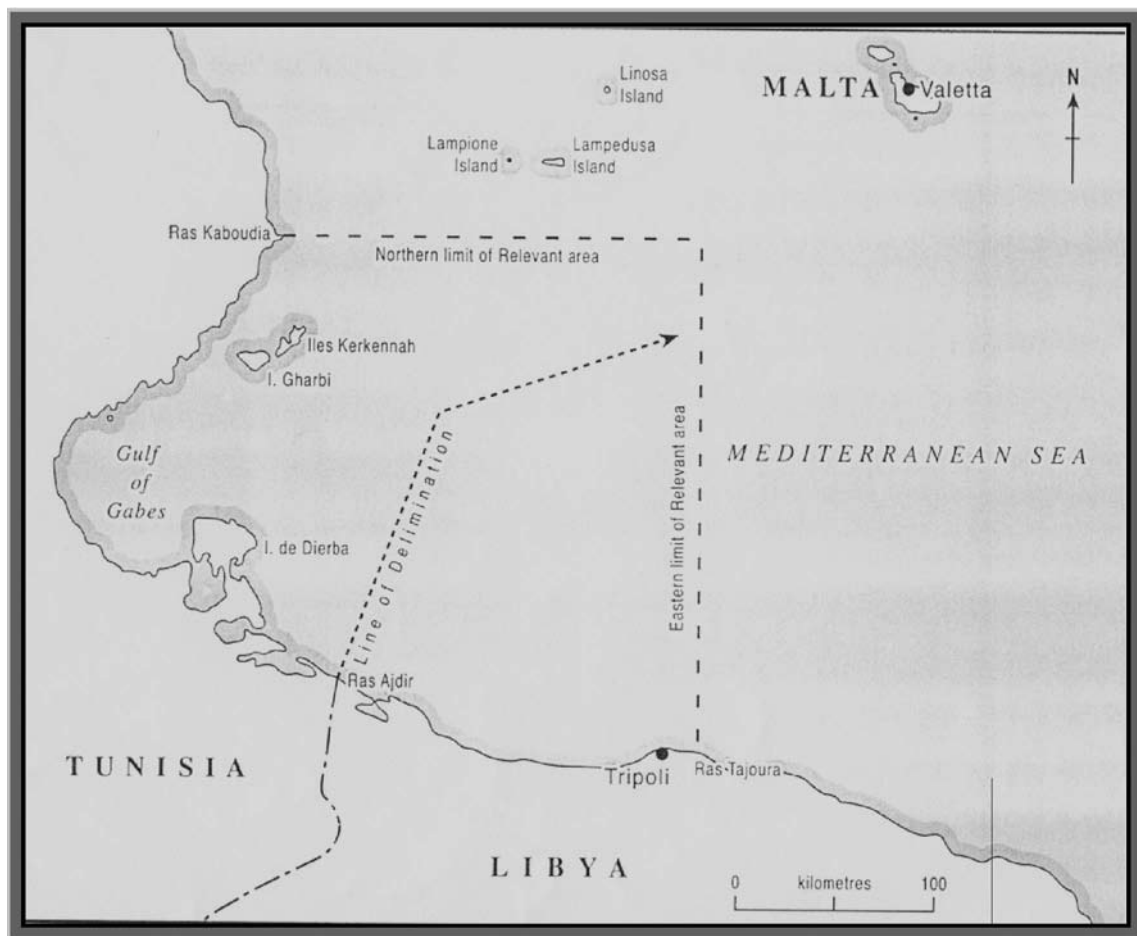
¹⁵⁸ Tunis je zahtijevao da razgraničenje epikontinentskih pojaseva ne smije zadirati ni u kojoj točki u područje unutar kojeg stanovništvo Tunisa ima historijska prava koja proizlaze iz dugotrajne ribolovne prakse. Sud je istaknuo da se "u osnovi, pojam historijskih prava ili voda i onaj epikontinentskog pojasa ravnaju prema različitim pravnim režimima u međunarodnome običajnom pravu. Prvi režim temelji se na stjecanju i okupaciji, dok se drugi temelji na postojanju prava *ipso facto* i *ab initio*". (*Ibid.*, str. 74, para. 100).

¹⁵⁹ Ispitujući sve jednostrane akte država o vršenju vlasti na moru i njihove sporazume o razgraničenju, Sud je ustanovio da je među njima jedino kopnena granica nesporna. (Ta granica, koja izlazi na more pokraj Ras Ajdira, ustanovljena je još 1910. Konvencijom između Otomanskog carstva i Tunisa).

¹⁶⁰ Koristeći termin "pravična načela", prema mišljenju profesora Degana, Sud je zapravo prikrivao činjenicu "da za razgraničenje epikontinentskog pojasa nema nikakvih pravnih pravila", te da se radi o pravnoj praznini. Na taj način Sud je sebi pridao pravo da spor odluči na temelju pravičnosti *praeter legem*, ne tražeći za to izravan pristanak stranaka. Vidi više: V. Đ. DEGAN, *o.c.*, str. 343.

¹⁶¹ Sud se također pozvao i na "nove tendencije" tada usvojene na Trećoj konferenciji o pravu mora, posebice stajališta da vanjska granica epikontinentskog pojasa u načelu ne prelazi granicu od 200 milja. Sud se pri tome nije upuštao u ispitivanje - jesu li te tendencije postale običajno pravi na snazi.

CRTA RAZGRANIČENJA PODMORJA IZMEĐU LIBIJE I TUNISA
PREMA PRESUDI IZ 1982.

Izvor: *The International Boundaries Research Unit, Durham, 1994*

S obzirom na stajalište da jedinstvena granična crta ne može postići pravičan rezultat, Sud je područje razgraničenja podijelio crtom koju je povukao između krajnjih točaka - Ras Kaboudije na tuniskoj i Ras Tajoure na libijskoj obali. Strankama je dao smjernice za razgraničenje i približno opisao granicu kao poligonalnu crtu izlomljenu u dva sektora. U prvom sektoru bližem obali stranaka, Sud je povukao okomicu na obalu. Početna točka za crtu razgraničenja je točka gdje vanjsku granicu teritorijalnog mora stranaka presijeca ravna crta povučena iz točke kopnene granice kod Ras Ajdira kroz točku na $33^{\circ}55'$ SZŠ i 12° IZD, a koja ide prema sjeveroistoku pod kutom od otprilike 26° , što odgovara kutu koji prati sjeverozapadna granica libijskih

naftnih koncesija.¹⁶² Od točke presijecanja određene na taj način, crta razgraničenja između dvaju epikontinentskih pojaseva proteže se prema sjeveroistoku kroz točku na 33°55' SZŠ i 12°IZD, dakle pod istim kutom, do točke presijecanja s paralelom koja prolazi kroz najzapadniju točku tuniske obalne crte između Ras Kaboudije i Ras Ajdira, odnosno, najzapadnije točke na crti niske vode u zaljevu Gabès.

U drugom sektoru, u području koje se prostire prema pučini izvan paralele najzapadnije točke zaljeva Gabès, crta razgraničenja dvaju epikontinentskih pojaseva treba prema presudi skrenuti prema istoku, uskrativši puni učinak otocima Kerkennah.¹⁶³ Prilikom razgraničenja ovog područja Sud se koristio geometrijskom metodom polukuta, izabравši pravac od 52° u odnosu na sjever, koji je paralelan sa srednjom crtom što se proteže između crte koja slijedi opći smjer obale i crte koja ide uzduž vanjske granice otoka Kerkennah, dajući im na taj način polovičan učinak.¹⁶⁴

U komentarima te presude u međunarodnopravnoj doktrini ističe se da bi Tunis zasigurno bolje prošao prilikom razgraničenja da je zahtijevao primjenu metode ekvidistance te da je Sud to usvojio.¹⁶⁵ Ipak, najviše zamjerki izazvao je način na koji je Sud tretirao tuniske otoke,¹⁶⁶ te polazne crte i historijska prava Tunisa.¹⁶⁷ Crta razgraničenja ustanovljena tom presudom i argumenti kojima je Sud obrazložio takvo rješenje prema profesoru V. Đ. Deganu otvaraju pitanje "nije li Sud zaista pribjegao distributivnoj pravdi, tj. nije li vršio raspodjelu umjesto razgraničenja epikontinentskog pojasa, na koji svaka strana ima pravo *ipso facto* i *ab initio* kao produženje svoga kopnenog područja pod morem."¹⁶⁸

O primjeni tako određene crte razgraničenja u praksi, tehnički stručnjaci dviju država nisu se mogli sporazumjeti ni tijekom nekoliko godina nakon donošenja presude.¹⁶⁹ Tunis je 1984. predao zahtjev za reviziju presude iz 1982., koji se temeljio na

¹⁶² S obzirom da su u tom području otkrivena važna nalazišta nafte, obje stranke su donijele zakonske propise o izdavanju naftnih koncesija. Sud je utvrdio da granica susjednih koncesija, koja je prešutno poštivana niz godina, predstavlja okolnost od velike važnosti za razgraničenje. (Valja napomenuti da je veliko naftno polje El Bouri smješteno na libijskoj strani granične crte).

¹⁶³ Sud je, dakle, kao i u odluci Arbitražnog suda u francusko-britanskom sporu iz 1977. godine, usvojio tzv. *half-effect* metodu razgraničenja.

¹⁶⁴ Upravo taj dio presude naveo je četiri suca da se izjasne protiv njezinog usvajanja. Sudac Schwebel, koji je glasao za presudu u cjelini, u posebnome mišljenju uz presudu je istaknuo da "nema pravila međunarodnog prava koje dopušta umanjeno punog utjecaja otoka prilikom razgraničenja epikontinentskog pojasa" te da Sud u tom slučaju "nije valjano dokazao zbog čega bi se otocima Kerkennah, da im se priznao puni učinak, dala pretjerana važnost". (*I.C.J. Reports* 1982., str. 99).

¹⁶⁵ Cf. V. Đ. DEGAN, *o.c.*, str. 350.; W. LANGERAAR, Maritime delimitation – a new approach, *Marine Policy*, Vol. 10, 1986., str. 14-15.

¹⁶⁶ Sud nije uzeo u obzir ni tuniski otok Djerba (690 km²) u prvom sektoru.

¹⁶⁷ Sud je smatrao nepotrebnim uzeti u obzir historijska prava koja je zahtijevao Tunis, jer je ustanovljena metoda razgraničenja neovisno o postojanju tih prava takva, da bez sumnje dozvoljava Tunisu da potpuno i nesmetano koristi svoja prava, kakva god ona bila.

¹⁶⁸ V. Đ. DEGAN, *o.c.*, str. 344.

¹⁶⁹ Poblježi vidi: T. L. MCDORMAN, A. CHIRCOP, *o.c.*, str. 368.

otkriću novih činjenica vezanih uz smjer zapadne granice libijske naftne koncesije, koje nisu bile razmatrane u postupcima razgraničenja. U zahtjevu je navedeno da pravi smjer te granice nije pod kutom 26° u odnosu na meridijan, nego pod kutom od 24°57'03". Sud je priznao da bi u slučaju da su prave koordinate bile jasno naznačene, formulacija presude iz 1982. vjerojatno bila drugačija. Ipak, taj zahtjev Tunisa je ocijenjen neprihvatljivim, jer nove činjenice nisu bile takve naravi da budu odlučujući faktori, koji bi promijenili sudsku odluku u pogledu prvog sektora razgraničenja. Iako je Tunis tražio od Suda tumačenje i reviziju presude iz 1982., sljedeća presuda iz 1985. godine bila je samo interpretativna.¹⁷⁰

Crta razgraničenja koja je konačno utvrđena 1988. godine Sporazumom Tunisa i Libije o implementaciji presude Međunarodnog suda pravde iz 1982., ne razlikuje se značajnije od razgraničenja određenog u toj presudi. Valja jedino napomenuti da posljednja točka drugog segmenta te crte još nije određena, zbog interesa trećih država u tom području - Malte i Italije.

7. SPORAZUMI KOJIMA JE UTVRĐENA JEDINSTVENA MORSKA GRANICA

7.1. Turska – Sovjetski Savez

Turska i bivši Sovjetski Savez zaključili su 23. lipnja 1978. sporazum o razgraničenju njihovih epikontinentskih pojaseva u Crnome moru,¹⁷¹ a devet godina kasnije sporazumjeli su se da ista ta crta razgraničenja vrijedi i za njihove gospodarske pojaseve. Nakon raspada Sovjetskog Saveza 1991. godine, Gruzija, Ruska Federacija i Ukrajina prihvatile su valjanost razgraničenja morskih prostora između SSSR-a i Turske.¹⁷²

U preambuli sporazuma iz 1978. navedeno je da se razgraničenje njihovih epikontinentskih pojaseva temelji "na načelima pravičnosti, uzimajući u obzir relevantna načela i pravila međunarodnog prava". Ovo pozivanje na pravičnost uključeno je u Sporazum na insistiranje Turske i za nju je predstavljalo važnu točku u pregovorima. Za Tursku je tada bilo važno sastaviti tekst ugovora koji bi odražavao njezina poznata stajališta u pogledu utvrđivanja granica epikontinentskog pojasa s Grčkom u Egejskome moru. Iako se Sovjetski Savez u početku protivio uključivanju koncepta pravičnosti u tekst tog ugovora, na kraju pregovora ipak je na to pristao.¹⁷³

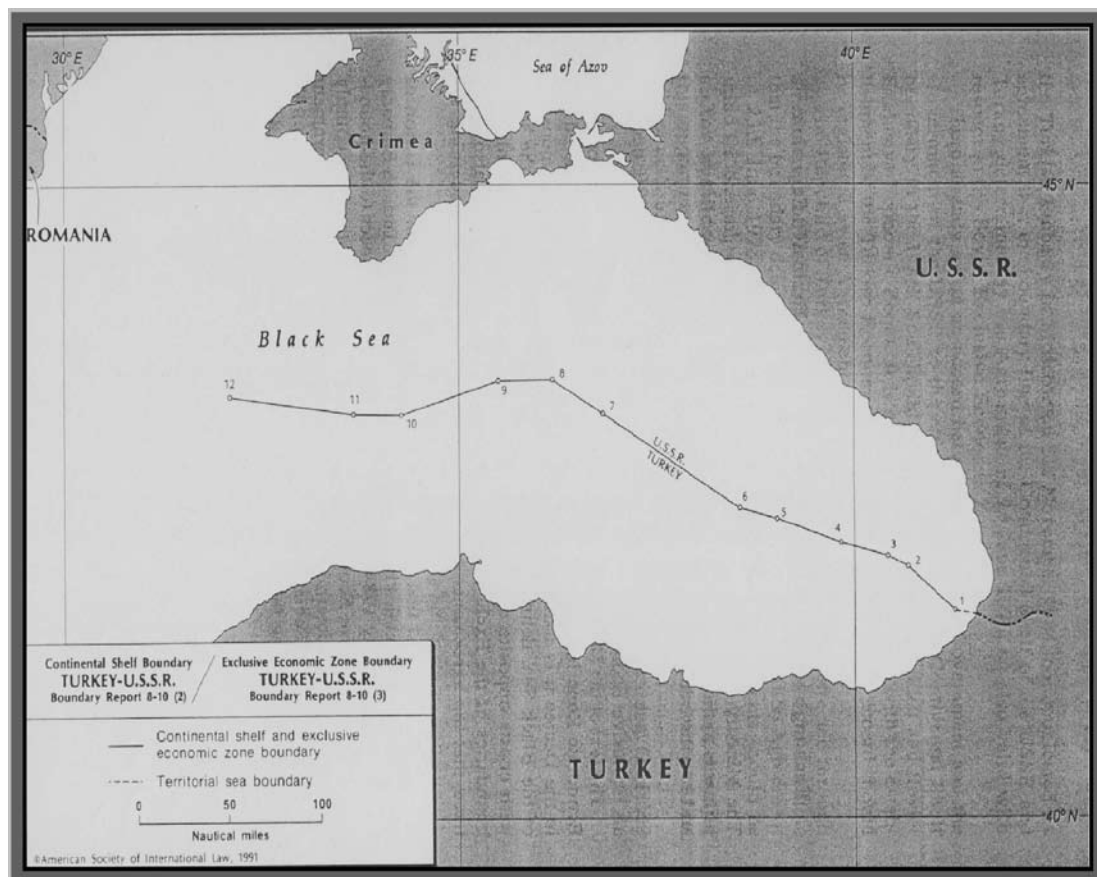
¹⁷⁰ Više o tome vidi: J. I. CHARNEY, L. M. ALEXANDER, *o.c.*, str. 1669; U. LEANZA, *o.c.*, str. 190.

¹⁷¹ Agreement between the Government of the Republic of Turkey and the Government of the Union of Soviet Socialist Republics concerning the Delimitation of the Continental Shelf Between the Republic of Turkey and the Union of Soviet Socialist Republics in the Black Sea, *International Maritime Boundaries*, Vol. II, 1993., str. 1698-1700. Sporazum je stupio na snagu 15. svibnja 1981.

¹⁷² Poblježi vidi: *International Maritime Boundaries*, Vol. III, The Hague/Boston/London, 1998., str. 2443-2444.

¹⁷³ Inicijativa za početak pregovora o sklapanju takvog sporazuma potekla je od Turske. Održana su dva kruga pregovora, prvi u Ankari, a drugi u Moskvi, u razdoblju kada su se sovjetsko-turski

RAZGRANIČENJE MORSKIH PROSTORA IZMEĐU BIVŠEGA SOVJETSKOG SAVEZA I TURSKE 1978./1987.

Izvor: *International Maritime Boundaries, Vol. II, Dordrecht/Boston/London, 1993*

U pogledu drugih pitanja tijekom pregovaranja između predstavnika dviju država nije bilo velikih razlika u stajalištima. Budući da u području razgraničenja nema otoka te da u vrijeme pregovora niti jedna stranka nije imala sustav ravnih polaznih crta u Crnome moru, a geološki i geomorfološki aspekti nisu uzeti u obzir, određivanje smjera granične crte za stranke nije predstavljalo složen zadatak. Nije bilo ni otvorenih pitanja vezanih uz resurse, jer nisu postojali podaci o ležištima ugljikovodika u području kojim bi se trebala protezati granica njihovih epikontinentskih pojaseva.¹⁷⁴

odnosi znatno poboljšali. O tome поближе vidi: A. G. O. ELFERINK, *The Law of Maritime Boundary Delimitation, a Case Study of the Russian Federation*, Dordrecht/Boston/London, 1994., str. 293-294.

¹⁷⁴ U literaturi se spominju samo crnomorski izvori plina i nafte bivšega Sovjetskog Saveza u blizini poluotoka Krima, a za podmorje ispred Turske obale navodi se da je siromašno naftnim resursima.

Crta razgraničenja koja je ustanovljena tim sporazumom je pojednostavljena ekvidistanca, a sastoji se od 11 ravnih segmenata povezanih s 12 točaka u ukupnoj duljini od 440,1 milja.¹⁷⁵

Kao što je iz priloženog zemljovida razvidno, crta razgraničenja podmorja između Turske i Sovjetskog Saveza u cijeloj duljini prati opći smjer istok - zapad, na jednakoj razdaljini od najbližih točaka na kopnu obiju država. Najbliža obali je točka broj 1, koja se nalazi 12 milja od Turske i 12,9 milja od Sovjetskog Saveza. Najudaljenija od obala je posljednja točka - broj 12, koja leži 95 milja od Turske i 94,9 milja od Sovjetskog Saveza.¹⁷⁶ U pogledu toga završnog dijela granične crte, od točke 12 nadalje prema zapadu, stranke su se sporazumjele da će biti utvrđen "kasnije u naknadnim pregovorima koji će se održati u prikladno vrijeme".¹⁷⁷ To je područje približno ekvidistantna točka tromeđe između Rumunjske, Sovjetskog Saveza i Turske.¹⁷⁸

Prema Alexu Elferinku, granična crta ustanovljena ovim sporazumom podijelila je područje Crnog mora istočno od meridijana 32° IZD, u ukupnoj površini od 78 000 milja², što je oko 64% ukupne površine tog mora. Sovjetski Savez (čija je relevantna obala bila dulja) tom je podjelom dobio 55%, a Turska 45% spomenutog područja.¹⁷⁹

Može se zaključiti, dakle, da se zahvaljujući geografskoj konfiguraciji obala Turske i bivšega Sovjetskog Saveza, kao i činjenici da u području razgraničenja nisu utvrđene nikakve posebne okolnosti, primjena metode ekvidistance pokazala za obje države u potpunosti prikladnom metodom razgraničenja.

Granica ustanovljena tim sporazumom postala je i crta razgraničenja gospodarskih pojaseva između tih dviju država, o čemu su se sporazumjele razmjenom nota 23. prosinca 1986. i 6. veljače 1987. godine.¹⁸⁰ Ta je razmjena nota uslijedila ubrzo nakon što je Turska proglasila gospodarski pojas u Crnome moru.¹⁸¹ Valjanost

Vidi: J. I. CHARNEY, L. M. ALEXANDER, *o.c.*, str. 1694.

¹⁷⁵ Polazna točka te crte je krajnja točka crte razgraničenja teritorijalnih mora (ustanovljena Protokolom između Vlade SSSR-a i Vlade Republike Turske iz 1973. godine). Prema: *Limits in the Seas*, No. 109, str. 5.

¹⁷⁶ Prema: J. I. CHARNEY, L. M. ALEXANDER, *o.c.*, str. 1695.; T. L. MCDORMAN, A. CHIRCOP, *o.c.*, str. 372.

¹⁷⁷ Članak 1. Sporazuma.

¹⁷⁸ Obala Sovjetskog Saveza je udaljena 110,8 milja, Turske 111,6 milja, Rumunjske 110,8 milja te Bugarske 119,9 milja. Detaljnije vidi: *Limits in the Seas*, *loc. cit.*

¹⁷⁹ Poblje vidi: A. G. O. ELFERINK, *o.c.*, str. 295.

¹⁸⁰ Tekst vidi: *International Maritime Boundaries*, Vol. II, 1993., str. 1706-1707.

¹⁸¹ Gospodarski pojas Turska je proglasila 17. prosinca 1986. godine. Valja napomenuti da je Sovjetski Savez već 1984., nakon što je u Crnome moru uspostavio gospodarski pojas, obavijestio Tursku da se u pogledu granica toga novog pojasa namjerava pridržavati granice utvrđene sovjetsko-turskim sporazumom o razgraničenju iz 1978. godine. U noti Turske iz 1984. navodi se da Turska smatra granicu epikontinentskog pojasa važećom i za razgraničenje gospodarskog pojasa "u skladu s opće-prihvaćenim dogovorom izraženim u preambuli Sporazuma o epikontinentskom pojasu (iz 1978.)

razgraničenja utvrđenih tursko-sovjetskim sporazumima (iz 1973. teritorijalnih mora, te iz 1978. i 1987. epikontinentskih i gospodarskih pojaseva), potvrdile su Turska i Gruzija. Protokolom koji je potpisan u Tbilisiju 14. srpnja 1997. godine¹⁸² ustanovljena je jedinstvena morska granica između tih država “za sve svrhe”.

7.2. Francuska – Monako

Iako se Sporazum o morskom razgraničenju između Vlade Republike Francuske i Vlade Monaka koji je potpisan u Parizu 16. veljače 1984.,¹⁸³ ne odnosi izričito na epikontinentski pojas, dijelom uređuje i pitanja vezana uz morske prostore pod suverennošću ugovornih stranaka. U članku 2. Sporazuma navedeno je da se razgraničenje odnosi i na morske prostore izvan granica teritorijalnog mora u kojima Monako “ostvaruje ili će ostvarivati suverena prava u skladu s međunarodnim pravom”.

Na sadržaj toga ugovora u cjelini odlučujući utjecaj imali su posebni odnosi između dviju država.¹⁸⁴ I u preambuli Sporazuma istaknuti su “privilegirani odnosi i prijateljstvo” koje među njima postoji, a u obrazloženju njegovog sadržaja pred francuskim Senatom, izjavitelj Paul Robert je izjavio da je “zbog tijesnih veza i iznimne naravi odnosa između Francuske i Monaka, Francuska prihvatila odredbe koje prema pravilima međunarodnog prava nije bila obvezna prihvatiti”.¹⁸⁵

Obala Monaka duga je samo četiri kilometra, a smještena je u konkavnom prostoru okruženom obalama Francuske i u manjoj mjeri Italije. Zbog takvoga uvučenog oblika monegaške obale, razgraničenje s Francuskom primjenom ekvidistance rezultiralo bi konvergirajućim graničnim crtama koje bi se sjekle na udaljenosti manjoj od 12 milja od obale Monaka. U cilju postizanja pravičnog rješenja, dvije države su se sporazumjele da će prilikom razgraničenja zanemariti crtu sredine. Povlačenjem bočne granice između njihovih teritorijalnih mora, određene s pet geografskih koordinata – tri na istoku i dvije na zapadu, Monako je dobio državno morsko područje u širini svoje obale, koje se prema pučini proteže do granice od 12 milja odnosno “do iste vanjske granice do koje se proteže francusko teritorijalno more”, kako

i s posebnim karakteristikama Crnog mora”. Sovjetski Savez je u svojoj verbalnoj noti od 6. veljače 1987. prihvatio razmatranja navedena u turskoj noti od 26. prosinca 1986.

¹⁸² Tekst vidi: Protocol between the Government of the Republic of Turkey and the Government of Georgia on the confirmation of the maritime boundaries between them in the Black Sea, *Law of the Sea Bulletin*, 2000., No. 43, str. 108. Protokol je stupio na snagu 22. rujna 1999. godine.

¹⁸³ Tekst vidi: Maritime Delimitation Agreement between the Government of His Most Serene Highness the Prince of Monaco and the Government of the French Republic, *Law of the Sea Bulletin*, 1987., No. 9, str. 58. Sporazum je stupio na snagu 22. kolovoza 1985. godine.

¹⁸⁴ Iz njihove bliske povezanosti kroz povijest valja izdvojiti da je Monako od 1861. pod zaštitom Francuske, a prema Konvenciji iz 1863. godine te dvije zemlje su u monetarnoj i carinskoj uniji. Ugovorom iz 1918. Francuska je preuzela pokroviteljstvo nad Monakom, čiji se knez obvezao da će vladati u skladu s francuskim interesima.

¹⁸⁵ Prema: J. I. CHARNEY, L. M. ALEXANDER, *o.c.*, str. 1582.

je navedeno u članku 1(3). Sporazuma. Prema odredbama članka 2. Sporazuma, uski prostor epikontinentskog pojasa Monaka nalazi se između točaka A2-A3-B3-B2, a prema pučini se pruža u ukupnoj duljini od 86 kilometara.

Razvidno je, dakle, da Monako uopće ne bi imao epikontinentski pojas, da je prilikom utvrđivanja crte razgraničenja s Francuskom primijenjena metoda ekvidistance. Iako morsko dno u području razgraničenja najvećim dijelom prelazi dubi-

RAZGRANIČENJE MORSKIH PROSTORA IZMEĐU MONAKA I FRANCUSKE PREMA SPORAZUMU IZ 1984.

Izvor: *International Maritime Boundaries*, Vol. II, Dordrecht/Boston/London, 1993

nu od 2 000 metara, geološke i geomorfološke značajke nisu uzete u obzir. Granične crte definirane su loksodromnim lukovima koji povezuju sedam točaka, a njihove su koordinate navedene u člancima 1. i 2. Sporazuma. Segmenti crte razgraničenja A2-A3 i B2-B3 ne odgovaraju strogoj ekvidistanci s obzirom na to da su im točke bliže Francuskoj nego Monaku. Međutim, posljednji segment A3-B3, nalazi se ipak na crti sredine između obala Monaka i obala velikoga francuskog otoka Korzike.¹⁸⁶ Dakle, jedinome otoku u tom području (čija je površina 8 681 km²) prilikom razgraničenja dat je puni učinak. Ustanovljenjem takve multifunkcionalne granice Monako je dobio akvatorij od 288 km², koji prostorno višestruko nadmašuje njegov kopneni teritorij,¹⁸⁷ čija je površina samo 1, 95km².

7.3. Turska – Bugarska

Jedinstvena morska granica “za sve svrhe” uspostavljena je i u Crnome moru - između Turske i Bugarske, Sporazumom koji je zaključen u Sofiji 4. prosinca 1997. godine. Osim granice dviju država u zaljevu Begendik/Rezovo, njime je definirana i jedinstvena crta razgraničenja između njihovih teritorijalnih mora, epikontinentskih i gospodarskih pojaseva.¹⁸⁸ To razgraničenje je utemeljeno na simplificiranoj ekvidistanci, a prethodili su mu pregovori koji su trajali desetljećima.

Zbog taloženja i odronjavanja tla na ušću rijeke Mutludere/Rezovska, gdje završava kopnena granica između dviju država, stranke su se najprije nastojale sporazumjeti o položaju te polazne točke za razgraničenje svih njihovih morskih prostora, a potom i o statusu voda u zaljevu Begendik/Rezovo i razgraničenju teritorijalnih mora. Krajem sedamdesetih godina prošlog stoljeća predstavnici dviju zemalja započeli su pregovore i o razgraničenju epikontinentskih pojaseva.

I Turska i Bugarska su se tijekom tih pregovora zalagale da se podmorje između njihovih obala razgraniči prema načelima pravičnosti, ali su različito shvaćale posljedice primjene tih načela.

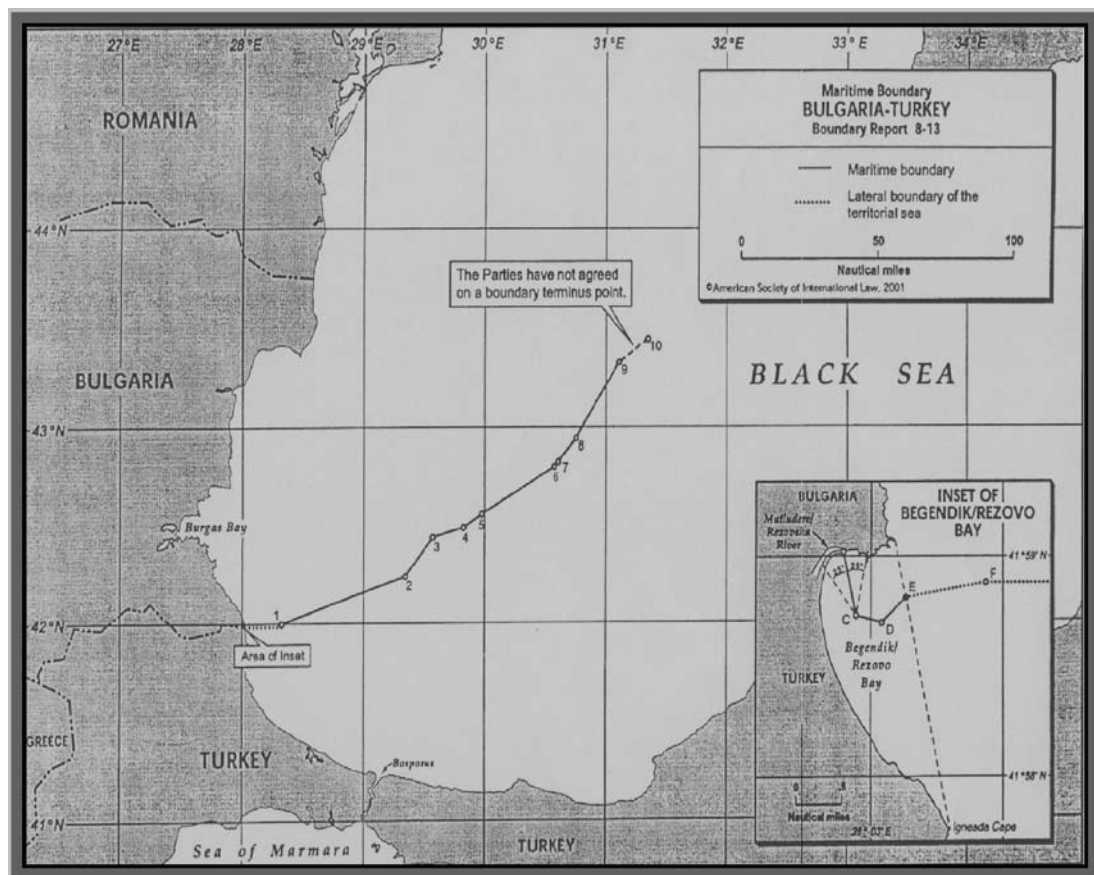
Bugarska je tvrdila da treba uzeti u obzir niz relevantnih okolnosti, a da test proporcionalnosti valja primijeniti samo u odnosu na obalu Turske u zapadnom dijelu Crnog mora, jer je samo taj dio turske obale relevantno područje razgraničenja. Za vrijeme pregovora iznosila je i stajališta da kao posebnu okolnost treba uzeti u obzir konkavan oblik njezine obale za razliku od turske obale, koja je u blizini kopnene

¹⁸⁶ U skladu s člankom 2(2). Sporazuma.

¹⁸⁷ Opširnije vidi: G. A. RIGHETTI, *Accordo intervenuto tra Francia e Monaco per la delimitazione della Zona Economica Esclusiva*, u: U. Leanza (ur.), *Il regime giuridico internazionale del mare Mediterraneo*, Milano, 1987., str. 61-62.

¹⁸⁸ Tekst vidi: *Agreement between the Republic of Turkey and the Republic of Bulgaria on the determination of the boundary in the mouth area of the Mutludere/Rezovska River and delimitation of the maritime areas between the two States in the Black Sea*, *Law of the Sea Bulletin*, 1998., No. 38, str. 62.

RAZGRANIČENJE TURSKE I BUGARSKÉ JEDINSTVENOM MORSKOM GRANICOM PREMA SPORAZUMU IZ 1997. GODINE

Izvor: *International Maritime Boundaries, Vol. IV, The Hague/London/New York, 2002*

granice s Bugarskom manje konkavna, a nadalje prema istoku ravna te djelomično i konveksna. Isticala je čak da Turska ima i druge morske granice osim onih na Crnome moru te da, iako je to "prednost koju joj je dala priroda i kao takva ne zahtijeva kompenzaciju, neke od njezinih posljedica treba pažljivo razmotriti".¹⁸⁹

Turska je tijekom pregovaranja stalno tvrdila da nema posebnih okolnosti u Crnome moru kao cjelini, niti u njegovome zapadnom dijelu. Odbacila je i podjelu Crnog mora na dva dijela, a također i uključenje u pregovore bilo kakvih okolnosti izvan tog mora.

Ti pregovori nisu polučili nikakve rezultate sve do propasti komunističkog režima u Bugarskoj. Tek nakon zaključenja Ugovora o prijateljstvu, dobrosusjedskim

¹⁸⁹ Cit. prema: A. G. O. ELFERINK, o.c., str. 285.

odnosima, suradnji i sigurnosti (6. svibnja 1992.), pristupilo se pripremama Sporazuma o morskom razgraničenju između dviju država.¹⁹⁰

Najprije je utvrđena početna točka razgraničenja na ušću rijeke Mutludere/Rezovska, a potom je, uzimajući u obzir duljinu i opću konfiguraciju obale određena i bočna granica između država u konkavnoj obali tog zaljeva. Granična crta duga oko 12 milja koja zatvara ulaz u zaljev, povučena je između Rta Rezovo na sjeveru i Rta Begendik na jugu, a razdvaja unutarnje vode zaljeva od teritorijalnog mora dviju država. U analizama se ističe da je to razgraničenje provedeno "prema načelima pravičnosti i pravičnog razgraničenja". Izvan zaljeva bočna crta razgraničenja proteže se prema pučini do udaljenosti od 12 milja. Kao što je razvidno iz priložene karte, od točke broj 1 na vanjskoj granici teritorijalnih mora, crta razgraničenja povučena je u smjeru sjeveroistoka. To je višefunkcionalna granica kojom su razdvojeni bugarski i turski epikontinentski i gospodarski pojasevi. Iako se crta razgraničenja podmorja proteže kroz vode čija dubina seže između 1 000 i 2 000 metara, geološki i geomorfološki aspekti nisu uzeti u obzir. Također, gospodarskim i ekološkim značajkama nije pridana nikakva važnost.¹⁹¹

8. ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Iz analize sadržaja svih sporazuma o razgraničenju epikontinentskih pojaseva koji su danas na snazi između država čije obale leže sučelice ili međusobno graniče u Sredozemnome moru, proizlazi zaključak o crti sredine kao najčešće korištenoj metodi razgraničenja. Osim dvaju sporazuma Libije - s Maltom i Tunisom, kojima su provedene odluke Međunarodnog suda, te specifičnog razgraničenja Francuske i Monaka koji su zbog tijesnih međudržavnih veza ekvidistancu dogovorno zanemarili, ostala sporazumna razgraničenja sredozemnog podmorja temelje se na primjeni načela crte sredine. U nekoliko slučajeva ta je crta modificirana kako bi se uzelo u obzir postojanje otoka ili razvedenost obale.

Crtom sredine, i to bez ikakvog odstupanja, Italija i Španjolska su prema Ugovoru iz 1974. podijelile podmorje između svojih obala koje leže sučelice - između talijanskog otoka Sardinije i španjolskog otoka Menorca u Balearima. Ta najlogičnija i najpravičnija granica, ako nema posebnih okolnosti ili historijskih razloga, određena je i kao crta razgraničenja epikontinentskih pojaseva Italije i Albanije u Jadranskome moru, prema Sporazumu iz 1992. S neznatnim prilagođavanjima zbog grčkih otoka, crta jednake udaljenosti primijenjena je i u Sporazumu o razgraničenju epikontinentskih pojaseva u Jonskome moru između Italije i Grčke iz 1977. godine.

¹⁹⁰ Cf. J. I. CHARNEY, R. W. SMITH (ur.), *International Maritime Boundaries*, Vol. IV, The Hague/London/New York, 2002., str. 2872.; A. G. O. ELFERINK, *o.c.*, str. 286.

¹⁹¹ Detaljne tehničke podatke vezane uz utvrđivanje te jedinstvene granične crte vidi: J. I. CHARNEY, R. W. SMITH, *o.c.*, str. 2872-2875.

Morsko dno i podzemlje između obala Italije i Tunisa podijeljeno je Sporazumom vlada dviju država 1971. godine, a metoda razgraničenja o kojoj su se dvije strane suglasile modificirana je ekvidistanca, budući da su uzeti u obzir otoci, otočići te uzvišice suhe za niske vode (uz iznimku nekoliko otoka). I Sporazum između Italije i Jugoslavije iz 1968., kojim je podijeljeno morsko dno i podzemlje između dviju država s najduljim obalama na Jadranu, utemeljen je prvenstveno na primjeni načela crte sredine, osim u području izbočenih hrvatskih otoka.

Jedinstvena granica epikontinentskih i gospodarskih pojaseva Turske i bivšega Sovjetskog Saveza, utvrđena u skladu sa sporazumima dviju država iz 1978. i 1987. godine, pojednostavljena je ekvidistanca. Također, jedinstvena crta razgraničenja teritorijalnih mora, epikontinentskih i gospodarskih pojaseva Turske i Bugarske, prema Sporazumu iz 1997. godine, načelno se temelji na pojednostavljenoj crti sredine.

Kao što je razvidno iz prethodnih dijelova ovog rada, koncept takve višefunkcionalne morske granice i u međunarodnoj sudskoj i arbitražnoj praksi zamijenio je povlačenje različitih crta razgraničenja za više pojaseva u istom morskom prostoru.¹⁹² Uvođenje takve granične crte i u praksi se pokazalo primjerenim rješenjem ne samo u pogledu vršenja nadležnosti susjednih obalnih država u tim prostorima, nego i u interesu pravne sigurnosti u svim načinima korištenja mora.¹⁹³ O prednostima takvog razgraničenja valja voditi računa i prilikom sporazumijevanja s Italijom o budućim granicama gospodarskog pojasa odnosno zaštićenoga ekološko - ribolovnog pojasa Republike Hrvatske. Kao što je već istaknuto, propis iz točke 4. članka 74. Konvencije iz 1982. daje pravo Hrvatskoj da u budućim pregovorima s Italijom o toj novoj granici, insistira na crti razgraničenja njihovih epikontinentskih pojaseva utvrđenoj Sporazumom iz 1968. godine.

Iako je jedinstvena morska granica široko prihvaćena u praksi država u svim dijelovima svijeta, a i međunarodnopravna doktrina se najvećim dijelom izjasnila u prilog njezinoga uvođenja,¹⁹⁴ nekolicina talijanskih autora zastupa drugačija stajališta. Umberto Leanza ističe da se sporazumi o razgraničenju koji su sklopljeni u vrijeme kada nije postojao koncept gospodarskog pojasa, "a posebice oni kojima

¹⁹² Takva praksa može se pratiti od 1982. godine, kada je Međunarodnome sudu prvi put postavljen zahtjev za razgraničenjem jedinstvenom granicom - u sporu Kanade i SAD-a oko razgraničenja u zaljevu Maine.

¹⁹³ Nedostaci povlačenja dviju graničnih crta - za epikontinentski i za gospodarski pojas - jedne koja dijeli more (vodeni stup i površinu mora) i druge, koja dijeli morsko dno i podzemlje, razvidni su prvenstveno u pitanjima podjele jurisdikcije između susjednih država. Posebice dolaze do izražaja u pogledu umjetnih otoka, uređaja i naprava koji su pričvršćeni na epikontinentskom pojasu jedne države, a kojima se mora upravljati pod nadzorom druge države koja ima jurisdikciju nad stupom vode iznad toga epikontinentskog pojasa. Slični problemi vezani su i uz ostvarivanje jurisdikcijskih ovlaštenja u pogledu zaštite morskog okoliša kao i provođenja znanstvenog istraživanja. Vidi: B. VUKAS, *The LOS Convention and Sea Boundary Delimitation*, *Prinosi*, 1985., br. 21, str. 173 - 175.

¹⁹⁴ O razvoju toga koncepta razgraničenja opširan prikaz vidi: S. ODA, *Fifty Years of the Law of the Sea*, The Hague/London/New York, 2003., str. 579- 630.

je jedna od stranaka Italija... ne mogu smatrati presedanima u razgraničenju" te zaključuje da će trebati "sklopiti druge sporazume, posebno ako države odluče ustanoviti gospodarske pojaseve u Sredozemnom moru."¹⁹⁵ Na pitanje - da li u slučaju već postojećih granica epikontinentskih pojaseva, crta koja je prethodno bila dogovorena za morsko dno treba *ipso facto* postati također i granica voda nad morskim dnom, za Tullia Scovazzia "odgovor je daleko od toga da bude jasan i može ovisiti o posebnostima svakog slučaja (kao što su datum prethodnog sporazuma o epikontinentskom pojasu, geografska, ekonomska i pitanja okoliša, itd.)...".¹⁹⁶

S obzirom na ta stajališta i spomenutu diplomatsku notu Italije iz 2004., kojom se usprotivila "jednostranom" određivanju vanjske granice hrvatskog ZERP-a (koja privremeno slijedi crtu razgraničenja epikontinentskog pojasa iz 1968.), još jednom treba istaknuti važnost korištenja svih prava koja naša država ima kao stranka Konvencije iz 1982. Među njima je svakako i pravo da brani svoje legitimne interese u skladu s gore navedenim propisom iz članka 74. Konvencije, kako bi njezine ovlasti i načini nadzora u oba ta pojasa bili spojeni, a time i jednostavnije provedivi i učinkovitiji.

Također, treba napomenuti da se u pogledu epikontinentskog pojasa ispred hrvatskih obala, ništa nije promijenilo od sklapanja Sporazuma iz 1968. do danas, bez obzira na datum njegovog zaključenja znatno prije Treće konferencije UN-a o pravu mora, uvođenje režima gospodarskog pojasa te raspad Jugoslavije. Taj sporazum o razgraničenju i Hrvatska i Italija i nadalje smatraju obvezujućim, temeljem pravila međunarodnog prava o sukcesiji država u pogledu međunarodnih ugovora.

Uz potrebu utvrđivanja crte razgraničenja voda nad morskim dnom (gospodarskog pojasa odnosno zaštićenoga ekološko-ribolovnog pojasa) s Italijom, Hrvatskoj još preostaje utvrditi bočne granice epikontinentskog pojasa s njezinim južnim susjedom - Crnom Gorom. S obzirom na nedavno započete istražne aktivnosti obiju država na nekoliko lokacija u podmorju južnog Jadrana, za koje od ranije postoje indicije da je riječ o nalazištima nafte i plina, taj bi zadatak valjalo što prije obaviti.¹⁹⁷

Upravo je nedostatak sporazuma o granicama epikontinentskih pojaseva već desetljećima glavna zapreka ogromnim ulaganjima potrebnim za istraživanje i isko-

¹⁹⁵ U. LEANZA, The Continental Shelf of the Mediterranean Sea and Delimitation Thereof, u: E. L. Miles, T. Treves (ur.), *The Law of the Sea: New Worlds New Discoveries*, Honolulu, 1993., str. 201. Slična stajališta o tom pitanju vidi: G. CATALDI, La ligne unique de délimitation? Application en Méditerranée, *Annuaire du Droit de la Mer*, 2002., tome 7, str. 227-238.; M. C. CICIRIELLO, o.c., str. 121-122.

¹⁹⁶ T. SCOVAZZI, The Mediterranean Sea Maritime Boundaries, u: D. A. Colson, R. W. Smith, (ur.), *International Maritime Boundaries*, Leiden/Boston, vol. V, 2005., str. 3485.

¹⁹⁷ Valja podsjetiti da Hrvatska i Crna gora još nisu konačno odredile crte razgraničenja niti jednoga od morskih prostora pred svojim obalama. Protokolom iz 2002. godine dogovorena je samo privremena morska granica i režim u Bokokotorskom zaljevu te dijelu područja izvan tog zaljeva. Taj protokol ima privremeni karakter, a stupio je na snagu danom potpisivanja. Njime je na neuobičajen način povučena crta razgraničenja koja je zbog odstupanja od crte sredine u Bokokotorskom zaljevu i izvan njega, za našu državu vrlo nepovoljna. Prema odredbama tog protokola Hrvatska bi trebala Crnoj Gori prepuštiti površinu od čak 77,8 km².

rištavanje mineralnih resursa u Sredozemnome moru. Uz preuzimanje financijskog rizika istraživanja velikih dubina najsuvremenijom tehnologijom, u spornim područjima te su aktivnosti vezane i uz političke i pravne rizike, kao što su to zorno pokazali nedavni događaji oko otkrića velikih plinskih nalazišta u istočnom Sredozemlju.

Deset dosada zaključenih ugovora o razgraničenju koji su razmatrani u ovome radu, pokriva samo manji dio sredozemnoga morskog dna i podzemlja. U svjetlu sve veće gospodarske važnosti njegovih prirodnih bogatstava i naglog porasta cijena energenata na svjetskom tržištu, taj broj sporazuma danas se ne može ocijeniti ni približno dovoljnim, pogotovo ako se uzme u obzir da je čak pet od tih sporazuma sklopila sa susjednim zemljama centralno smještena Italija. Mnoge sredozemne države čije obale leže sučelice ili međusobno graniče tek očekuje, dakle, postupak sporazumijevanja o granicama njihovih epikontinentskih pojaseva u skladu s pravilima iz konvencija te sudskih i arbitražnih presuda. Sve dok ti ugovori ne stupe na snagu, niti jedna od njih ne može polagati pravo na iskorištavanje bilo kojega dijela spornog podmorja.

Summary:

**CONTINENTAL SHELF BOUNDARY AGREEMENTS BETWEEN THE STATES
WITH OPPOSITE OR ADJACENT COASTS IN THE MEDITERRANEAN**

Only ten continental shelf delimitation lines have already been defined by bilateral agreements between the states with opposite or adjacent coasts in the Mediterranean Sea. This paper analyses the content of each one of these agreements, and points out toward the necessity of defining a great number of new boundaries of the Mediterranean seabed and subsoil, especially taking into account the increasing economic importance of its natural resources. This analysis is preceded by the survey of the implementation of conventional rules regarding the outer limits of the continental shelf in the national legislation of the coastal states. Italy outstands as the most active Mediterranean state in defining the seabed boundaries. Alongside adopting detailed regulations regarding the outer limits of the continental shelf, Italy has concluded five delimitation agreements with its neighbouring states - the former Yugoslavia, Tunisia, Spain, Greece and Albania. In addition to these treaties, there are also considered the important features of two treaties that implement judgements rendered by the International Court of Justice (Libya - Tunisia and Libya - Malta), as well as the delimitation criteria implemented in the single maritime boundary agreements between Bulgaria and Turkey, and France and Monaco. A further subject-matter of the analysis is the continental shelf delimitation line defined in 1978 by the agreement between Turkey and the Soviet Union, which nine years later became the boundary of their exclusive economic zones. The aim of this paper is not only to provide an overview of all the defined continental shelf boundaries in the Mediterranean, but also to attempt to answer the following question: whether the already existing continental shelf boundaries, which have been negotiated for the seabed, should also become also the boundaries of the superjacent waters. This issue is of particular importance for the future delimitation of the exclusive economic zone, that is, the ecological and fisheries protection zone of the Republic of Croatia, with similar zones established by the neighbouring states in the Adriatic. Considering the recently initiated explorations of potential oil and gas fields in the southern Adriatic, the paper draws attention to the yet uncompleted task of drawing the line of lateral boundary of the continental shelf between Croatia and Montenegro.

Keywords: continental shelf; delimitation; outer limit of the continental shelf; single maritime boundary; the Mediterranean Sea .

